

Jeden svět na školách

Lidská práva I.

Metodická příručka

JEDEN SVĚT NA ŠKOLÁCH

Člověk v tísní, o. p. s.

Šafaříkova 24, 120 00 Praha 2

www.jedensvetnaskolach.cz

e-mail: skoly@jedensvet.cz

Editorky:

Markéta Břešťanová, Eva Mikešová

Kolektiv autorů:

Koncept sady: Karel Strachota, Ludmila Součková

Vyhledávání a výběr filmů: Karel Strachota, Ludmila Součková, Kateřina Mikulcová, Barbora Polívková

Synopse: Iva Baslarová, Filip Šebek

Projekty a aktivity: Tomáš Holubec, Michal Homolka, Markéta Hummllová, Zdeňka Juklová, Libor Širůček, Danuše Štáhlavská, Stanislav Švejcar, Marek Výborný

Na přípravě publikace a DVD se dále podíleli:

Kamila Blažková, Tatiana Čabáková, Věra Číková, Vojtěch Hönig, Monika Kolomazníková, Tereza Kučerová, Ivo Procházka, Alžběta Strachotová, Linda Šilingerová, Eva Štášková, Kateřina Žáčková

Jazyková úprava: Eva Mikešová, Pavla Kučerová

Grafická úprava: >O< mowshe

Rok vydání: 2010

© Člověk v tísní, o. p. s.

Všechna práva vyhrazena

ISBN: 978-80-86961-90-3

Součástí sady Jeden svět na školách – Lidská práva I. jsou vedle této metodické příručky také dvě DVD s filmy.

Jeden svět na školách – Lidská práva 1.

VYSVĚTLIVKY – PRŮŘEZOVÁ TÉMATA:

Základní a gymnaziální vzdělávání:

OSV – Osobnosti a sociální výchova

VDO (ZŠ) – Výchova demokratického člověka (pouze základní vzdělávání)

VMEGS – Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech

MKV– Multikulturní výchova

MV – Mediální výchova

ENV – Environmentální výchova

Odborné vzdělávání:

OVDS (SOŠ) – Občan v demokratické společnosti

ČŽP (SOŠ) – Člověk a životní prostředí

IKT (SOŠ) – Informační a komunikační technologie

ČSP (SOŠ) – Člověk a svět práce

ÚVOD	5
OBEČNÁ AKTIVITA K FILMŮM: Mýty vs. fakta	6
ALBERTOVA ZIMA	
Synopse	8
Aktivita: Moje a tvoje hodnoty	9
Aktivita: Kdo jsem	11
Informační část	14
JÁ, MOJE ROMSKÁ RODINA A WOODY ALLEN	
Synopse	18
Aktivita: Splněné sny generací	19
Aktivita: Krajina mého života	23
Informační část	26
MŮJ BRÁCHA DRONA	
Synopse	30
Aktivita: Zlatá rybka	31
Aktivita: Kostka	34
Informační část	36
NENÁVISTNÉ POZDRAVY Z RUSKA	
Synopse	38
Aktivita: Soused	39
Aktivita: První dojem	43
Informační část	47
NEVIDITELNÉ DÍVKY	
Synopse	50
Aktivita: Každý začátek je těžký	51
Aktivita: Klubíčko	54
Informační část	56
PŘÍZRAK MARTIN	
Synopse	60
Projekt: Naše obec přátelská	61
Projekt: Reportáž	64
Informační část	67
SESŘIH Z AKCÍ PRAVICOVÝCH EXTREMISTŮ	
Synopse	72
Aktivita: Soud s Dělnickou stranou	73
Aktivita: Napravení	77
Informační část	82
SIROTCI Z RANGÚNU	
Synopse	90
Aktivita: Barmská pavučina	91
Projekt: Barma pětkrát jinak	94
Informační část	101
TAK TO VIDÍM JÁ – PEPA	
Synopse	106
Aktivita: Co mi chybí?	107
Aktivita: Můžou si za to sami	109
Informační část	114
JAK UČIT KONTROVERZNÍ TÉMATA	118
RADY A DOPORUČENÍ PRO PRÁCI S AUDIOVIZUÁLNÍMI PROSTŘEDKY VE VÝUCE	122
ORIENTAČNÍ ZASAZENÍ AKTIVIT A PROJEKTŮ DO RVP	124
LITERATURA	126

V roce 1948 přijala OSN Všeobecnou deklaraci lidských práv. Listina, která označila všechny lidské bytosti za svobodné a rovnoprávné bez ohledu na pohlaví, rasu, národnost a náboženství, platí dodnes. Uplynulo více než půl století a stále se mnoho lidí nemůže svých práv dovolat. Ať jsou to občané zemí s nedemokratickým režimem, či utlačované menšiny ve vyspělých státech, nebo „jen“ handicapovaný soused odvedle, pořád ve světě může docházet – a dochází – k porušování základních lidských práv a svobod.

Vzdělávací program Jeden svět na školách v roce 2003 vydal svou první audiovizuální sadu zaměřenou právě na téma lidských práv. Cílem sady bylo seznámit žáky středních škol s touto problematikou a podnítit jejich zájem o dodržování a ochranu lidských práv nejen u nás, ale po celém světě.

Příručka, již nyní otvíráte, je součástí tematicky navazující sady s názvem Lidská práva I. Sada obsahuje kromě metodické příručky také 2 DVD s devíti dokumentárními filmy. Ty se věnují různým projevům diskriminace a rasismu, tématům, jako je migrace, nemoc a handicap, nedemokratické režimy, sociální vyloučení, šikana a podobně. Ke každému z filmů je připojena synopse, konkrétní podklady pro výuku, informační část sestavená formou otázek a odpovědí a také mýty a fakta k danému tématu. Příručka ve formátu pdf je rovněž umístěna na DVD č. 2. Některé materiály a pracovní listy je tedy možné promítnout žákům přímo ve třídě, čímž odpadá potřeba kopírovat jednotlivé stránky.

Podklady pro výuku jsou zpracovány v podobě aktivit a projektů, které žákům umožní hlubší procítění a pochopení dané problematiky. K jednotlivým aktivitám a projektům jsme přidali doporučení od pedagoga, který ve svém předmětu aktivitu vyzkoušel a sepsal konkrétní postřehy z hodiny. Dozvíte se, na co se více zaměřit a čemu se případně vyvarovat. Jednu aktivitu, tzv. obecnou, lze využít u každého filmu a tématu.

V teoretické části příručky se můžete nechat inspirovat radami a doporučeními k organizaci diskusí ke kontroverzním tématům. Zjistíte, na co si dát pozor a jak reagovat ve vyhrocených situacích. Pro větší přehlednost jsme na poslední stránky publikace připravili tabulky se všemi aktivitami a projekty a návrhy jejich zařazení do RVP pro základní a střední vzdělávání.

Filmy a doprovodné materiály jsou určeny pro pedagogy základních a středních škol, nabízené aktivity a projekty lze případně individuálně přizpůsobit konkrétním potřebám daného ročníku. Věříme, že vám tato sada výuku obohatí o nové metody a témata.

Na závěr bych chtěla poděkovat všem, kteří se na přípravě sady Jeden svět na školách – Lidská práva I. podíleli.

Za kolektiv autorů
Markéta Břešťanová

MÝTY VS. FAKTA

ANOTACE:

Žáci mají za úkol napsat mýty a fakta k probíranému tématu a uvědomit si rozdíl mezi těmito pojmy.

CÍLE:

Žáci:

- si ujasní význam slov „mýty“ a „fakta“,
- si uvědomí rozdíl mezi mýty a fakty u daného tématu.

POMŮCKY:

arch papíru, psací potřeby

ČAS: 20 minut

POSTUP:

1. Z archu papíru vystříháme postavu neutrálního pohlaví. Žáky rozdělíme do dvou skupin. Jedna skupina si vezme papírovou postavu a zapíše do ní všechna fakta o daném tématu. Na druhou stranu postavy žáci napíšou, jak by slovo „fakt“ definovali. Druhá skupina má zbylou část papíru, ve které je pouze vystřižený obrys postavy. Okolo obrysu napíše mýty o probíraném tématu. Na druhou stranu papíru sepíše definici slova „mýtus“.
2. Poté se znovu obě části spojí a žáci společně hledají dvojice mýtus – fakt.

REFLEXE:

Reflexe probíhá formou diskuse. Zastavíme se u každé dvojice (mýtus – fakt) a diskutujeme o tom, zda se opravdu jedná o mýtus, a pokud ano, proč. Dále se ptáme: *Dozvěděli jste se něco, co vás překvapilo? Jak si myslíte, že takový mýtus vzniká?*

Poznámka: Mýty a fakta k tématu jsou uvedeny v informační části u jednotlivých filmů. Tato aktivita se dá použít u každého tématu. Je pravděpodobné, že žáci nebudou znát fakta a budou je zaměňovat s mýty, proto je velmi důležité vysvětlit rozdíl mezi oběma pojmy.

DOPORUČENÍ PEDAGOGA:

Aktivitu doporučuji využít v hodinách společenských věd, výchově k občanství. Je vhodná jako úvodní aktivita pro rychlé vniknutí do problematiky jakéhokoliv tématu (osobně jsem ji vyzkoušel při probírání tématu domácí násilí, aktivitu předcházela projekce sociálních spotů). Její zaměření nevyžaduje od žáků přílišné znalosti o tématu. S mýty a fakty, které žáci během aktivity uvedou, můžeme dále pracovat, vrátit se k nim. Je proto dobré zapsat si všechny postřehy žáků, eventuálně uschovat pracovní materiál – reakce žáků – pro následnou práci. Z těchto poznámek je dále možné vycházet například při porovnávání postřehů a názorů žáků před a po hlubším seznámení se s tématem, v našem případě domácím násilím (po zhlédnutí dokumentů, referátů, projektech, dalších aktivitách).

Pokud by žáci zaměnili mýty za fakta – ať už ve dvojici, či ve třídě –, nabízí se vhodný výchozí bod pro diskusi nebo pro vyhledání toho, co znamená mýtus či fakt. Stejným způsobem můžeme postupovat i v případě, kdyby mýty za fakta nezaměnili, což se pravděpodobně nestane.

Některé sociální spoty u žáků vzbuzovaly smích – jsou dokonce takto natočeny –, jedná se však o smích, který vzápětí zmrzne na rtech. Nepovažujme tyto reakce během projekce spotů či filmů za nevhodné, naopak, využijme jich a ptáme se žáků, proč se smáli, zda v případě spotů to byl úmysl autorů apod. Sociální spoty jsou

Mezipředmětové vztahy:
základy společenských věd,
český jazyk a literatura

Věk: 12+

Aktivita rozvíjí především tyto klíčové kompetence:

- k učení
- komunikativní
- sociální a personální

Průřezová témata:
OSV, MV, OVDS (SOŠ)

ALBERTOVA ZIMA

Andreas Koefoed

Dánsko / 2009 / 29 min.

Albert chodí na základní školu, rád zpívá a hraje fotbal, volný čas tráví s tátou i s mámou, pokud jí to ovšem nemoc dovolí. Podstupuje právě léčbu chemoterapií, vypadané vlasy nahradila parukou a často musí do nemocnice. Intimní dokument dává nahlédnout do života chlapce, aniž by filmový štáb působil rušivě. Přihlížíme všednodenním situacím, jako je příprava na maškarní bál, návštěva prarodičů či přijímací zkoušky na hudební gymnázium. Kamera se zaměřuje výhradně na chlapce, pozorně si prohlíží výraz jeho tváře v situacích, kdy musí čelit dvěma překážkám – vyrovnat se s máminou častou nepřítomností a připravit se na přestup do nové školy. Na obavu z vleklé nemoci a úzkost nad ztrátou známého prostředí a kamarádů však Albert není sám. Pečující otec, starostlivá matka i trpěliví prarodiče budují ochranné hráze, kam smutek proniká jen částečně a na krátký čas. Dokument zachycující krátkou výseč Albertova života ukazuje, jak bolestné může být postupné objevování „skutečného“ světa, i důležitost toho, jak citlivě k němu přistupují chlapcovi blízcí. **b**

MOJE A TVOJE HODNOTY

ANOTACE:

Aktivita vede žáky k přemýšlení o hodnotách, které jsou pro ně nejdůležitější a které naopak musejí podřídít skupině, jejíž jsou součástí.

Mezipředmětové vztahy:

základy společenských věd, český jazyk a literatura

Průřezová témata: OSV, OVDS (SOŠ)

Aktivita rozvíjí především tyto klíčové kompetence:

• komunikativní • sociální a personální • občanské

Věk: 13+

CÍLE:

Žáci:

- umí popsat rozdíly mezi hodnotami vlastního života a hodnotami větší skupiny,
- se dokážou dohodnout na kompromisu.

POMŮCKY:

papír pro každého žáka, psací potřeby

ČAS: 25 minut

POSTUP:

1. Každý žák si podle předlohy nakreslí pyramidu a do ní vyplní hodnoty, které jsou pro něj nejdůležitější (na vrcholu je nejdůležitější hodnota, dole méně důležité).

2. Následně si utvoří dvojice, které mají za úkol dohodnout se na společných hodnotách – vyplní novou pyramidu. Dále se seskupí tři už existující dvojice, vytvoří se šesticí a znovu se mají dohodnout na společných hodnotách nové skupiny, které zapíší do pyramidy. Ve skupinách se už nejedná o individuální hodnoty, ale vždy hodnoty dané skupiny, tj. dvojic, šesticí.

REFLEXE:

V další fázi proběhne reflexe formou diskuse. Ptáme se: Kdo měl na začátku stejnou pyramidu hodnot, jako je ta skupinová? V čem se naopak nejvíce liší od těch vašich? V které fázi bylo nejtěžší se shodnout na společných hodnotách? Zdůrazníme, že individuální hodnoty se liší od hodnot skupiny. Dále položíme otázku: Z jakých důvodů se může změnit žebříček hodnot? (např. nejdůležitější hodnota jsou peníze, zdraví, svoboda atd.). Na závěr společně vyplníme hodnoty celé třídy a zapíšeme je také do pyramidy, kterou vyvěsíme na nástěnku a nadepíšeme Hodnoty naší třídy.

3. Následuje projekce filmu.

	JEDEN SVĚT NA ŠKOLÁCH – LIDSKÁ PRÁVA I.
FILM	ALBERTOVA ZIMA
	AKTIVITA

DOPORUČENÍ PEDAGOGA:

Film jsem použila v hodině občanské a rodinné výchovy. Aktivitu (i aktivitu Kdo jsem) jsem zkoušela najednou. I s projekcí filmu to časově vyšlo na dvě vyučovací hodiny. V druhé třídě jsem film pouštěla po částech, ale nedoporučuji to. Vzhledem k emocím, které film vyvolává, bych se přikláněla k tomu, aby žáci zhlédli film vcelku.

Aktivitu Moje a tvoje hodnoty jsem použila jako motivační. Časově ji lze zvládnout za 15 minut. Význam pojmu žáci znali a uměli s ním pracovat. Domnívám se, že je dobré zdržet se komentářů při čtení hodnot menších skupin, nehodnotit, zda vybrali „dobře“ nebo „špatně“. V třídní pyramidě vyšlo rodina, zdraví, přátelství, láska, peníze, sport. Po závěrečné reflexi (tedy až po aktivitě Kdo jsem) jsem teprve položila otázku, za jakých okolností se může žebříček hodnot změnit. Žáci odpovídali velmi spontánně a bylo to i logické vyústění na základě zhlédnutého filmu, že důvodem změny hodnotového žebříčku jsou životní zkušenosti. Poté jsem se zeptala, zda by se ještě nechtěli podívat na třídní pyramidu hodnot. Žáci se shodli na tom, že největší hodnota v životě člověka je zdraví. Měla jsem pocit, že to bylo na základě prožitku filmu, který zhlédli. Pro žáky bylo nejobtížnější dohodnout se ve dvojici, pokud hodnoty byly výrazně odlišné.

Danuše Štáhlavská, 1. základní škola v Rakovníku

	JEDEN SVĚT NA ŠKOLÁCH – LIDSKÁ PRÁVA I.
FILM	ALBERTOVA ZIMA
	AKTIVITA

Mezipředmětové vztahy:
základy společenských věd, český jazyk
a literatura, výchova ke zdraví

Věk: 12+

Aktivita rozvíjí především tyto klíčové kompetence:

- k učení
- k řešení problémů
- komunikativní
- sociální a personální
- občanské

Průřezová témata:
OSV, OVDS (SOŠ)

KDO JSEM

ANOTACE:

Žáci se pokusí vcítit do postavy z dokumentu a zkusí vysvětlit její pocity a postoje.

CÍLE:

Žáci:

- se naučí rozumět složitým životním situacím v rodině,
- si uvědomí význam sounáležitosti rodiny při řešení náročných rodinných problémů,
- se umí vcítit do problémů druhých.

ČAS: **15** minut

POMŮCKY:

část pracovního listu pro každého žáka, psací potřeby

POSTUP:

1. Po projekci filmu dostane každý žák formulář, který je určen pro jednu postavu příběhu (matka, otec, syn, babička). Žáci mají za úkol pokusit se vcítit do dané postavy a doplnit věty na pracovním listu.
2. Poté si vytvoří skupiny podle barev (viz poznámka). V každé skupině jsou vždy zástupci stejných postav. Přečtou si navzájem své zápisy a hovoří o nich. Následně se utvoří nové skupiny, tentokrát podle uvedených symbolů. Ve skupinách se sejdou zástupci všech postav. Znovu si navzájem přečtou své zápisy a diskutují o nich.

REFLEXE:

Reflexe probíhá formou diskuse. Žáci odpovídají na otázky: Která otázka se vám zdá zvlášť důležitá? Na kterou otázku se vám nejobtížněji odpovídalo? O kom jste se dozvěděli něco nového? Domníváte se, že je nutné o vážných nemocech mluvit otevřeně a upřímně i s dětmi? Nebo je lepší informace o vážnosti problému zatajovat a před dětmi je skrývat?

Poznámka: Před rozstříháním pracovních listů je nutné všechny čtyři části každého pracovního listu označit stejnou barvou a stejným symbolem (např. kolečko, křížek) tak, aby se pak mohly vytvořit skupiny stejných postav a skupiny, ve kterých budou zastoupeny všechny čtyři postavy.

ZDROJ:

Šimanovský, Z.: Hry pro zvládání agresivity a neklidu. Portál, Praha 2002 (upraveno).

DOPORUČENÍ PEDAGOGA:

Tuto aktivitu jsem vyzkoušela společně s aktivitou Moje a tvoje hodnoty. Jak jsem už uvedla u předchozí aktivity, film bych doporučovala pustit celý, ne pouze část.

Svou postavu byli žáci schopni prožívat velmi emotivně. Zejména v první části aktivity je třeba pracovat v klidu a ponechat dětem dostatek času a intimního prostoru. V této části mne samotnou překvapilo, jak citlivě žáci reagovali, a to i ti, od kterých jsem to nečekala. Protože někteří spojovali onemocnění matky se smrtí, měla jsem potřebu si s dětmi pohovořit krátce o této nemoci. Vysvětlila jsem jim (i s ohledem na jejich možné prožitky), že toto onemocnění je sice velmi vážné, ale nemusí být nutně spojeno se smrtí.

Nakonec bych chtěla poznamenat, že po zazvonění konce hodiny se žáci rychle „balí a odcházejí“, tentokrát však diskuse, respektive otázky žáků nebraly konce a zvonění vůbec nepostřehli.

Danuše Štáhlavská, 1. základní škola v Rakovníku

OTEC

Když se ráno probudím, nejčastěji...

Než usnu, často myslím na...

Nejraději mám...

Nemám rád lidi, kteří...

Důvěřuji lidem, kteří...

Cítím se šťastný, když...

Bojím se, když...

Je smutné, že...

MATKA

Když se ráno probudím, nejčastěji...

Než usnu, často myslím na...

Nejraději mám...

Nemám rád lidi, kteří...

Důvěřuji lidem, kteří...

Cítím se šťastný, když...

Bojím se, když...

Je smutné, že...

SYN

Když se ráno probudím, nejčastěji...

Než usnu, často myslím na...

Nejraději mám...

Nemám rád lidi, kteří...

Důvěřuji lidem, kteří...

Cítím se šťastný, když...

Bojím se, když...

Je smutné, že...

BABIČKA

Když se ráno probudím, nejčastěji...

Než usnu, často myslím na...

Nejraději mám...

Nemám rád lidi, kteří...

Důvěřuji lidem, kteří...

Cítím se šťastný, když...

Bojím se, když...

Je smutné, že...

1. Jakou nemocí trpí Albertova matka?**Je tato choroba léčitelná?**

Albertova matka trpí **onkologickým onemocněním**, zhoubným nádorem. Zhoubný nádor lze charakterizovat jako místně abnormální růst tkáně, který se vymkl kontrole organismu. Způsobený je nekontrolovaným množением buněk, které prorůstají do okolní tkáně a ničí celý organismus. Na rozdíl od nezhoubných zhoubných nádorů rostou rychle a destruktivně (šíří se do okolních tkání), mají poruchu vyžrávání buněk a mohou tvořit dceřiné nádory – metastázy. Šíření nádorových buněk u zhoubných nádorů probíhá nejen cestou krevního řečiště, ale i mizními cévami a přímou cestou, tzn. růstem do okolních tkání.

Léčitelnost nádorů je závislá na mnoha faktorech. Jedním z nejvýznamnějších je včasné zachycení nemoci a díky tomu i včasná léčba. Léčba onkologického onemocnění zahrnuje léčbu chirurgickou, léčbu cytostatiky (chemoterapii), biologickou léčbu, hormonální léčbu, imunoterapii a léčbu zářením. Dalším z faktorů, který může významně ovlivnit léčitelnost, je histologický typ nádoru a také celkový stav nemocného. Léčba je volena na základě diagnózy, rozsahu onemocnění a na základě faktorů, které ovlivňují průběh nemoci – tzv. prognostických faktorů.

2. Co obnáší chemoterapie?

Chemoterapie v onkologii znamená podávání léků (cytostatik), jejichž cílem je usmrcení nádorových buněk. Protože tyto léky působí nejen na buňky nádoru, ale obecně na všechny rychle rostoucí buňky, dochází **při podávání chemoterapie k určitým nežádoucím účinkům – mezi nejčastější patří útlum krvetvorby, infekční komplikace, nevolnost a zvracení, vypadávání vlasů aj.** Vznik nežádoucích účinků závisí na typu cytostatika a také na jeho dávce. Významnou roli hraje i fakt, že každý jedinec má jiný metabolismus, což se odráží i v reakci na podané cytostatikum. V současné době jsou k dispozici účinné léky k léčbě nežádoucích účinků. Každý pacient je informován před zahájením léčby o možných komplikacích. Spolupráce mezi lékařem a pacientem je velmi důležitá a pacient by měl o vzniku nežádoucího účinku lékaře informovat co nejdříve – i v tomto případě platí pravidlo „čím dříve, tím lépe“.

3. Proč musí Albertova matka trávit tolik času v nemocnici?

Albertova matka musí trávit hodně času v nemocnici **z důvodu náročnosti onkologické léčby a z důvodu výše zmiňovaných komplikací, které léčba může přinést.** Pobyt v nemocnici může mít negativní vliv na psychiku nemocného. I při ambulantní léčbě je však nutné pravidelně kontrolovat krevní obraz, laboratorní výsledky i celkový stav pacienta a reakci na terapii. **Onkologická léčba – chemoterapie, léčba zářením, hormonální i biologická léčba – se podává v určitých časových intervalech, které se pravidelně opakují, což může být jednou z dalších příčin častých návštěv nemocnice.**

Někdy je během léčby nutná hospitalizace, například v případě operace. V současné době se ale většina péče poskytuje ambulantně, včetně ozařování a chemoterapie. Malé děti, předškoláci a děti, které navštěvují první stupeň základní školy, mohou prožívat i krátké odloučení od matky jako trauma. Pomůže, když jim celou situaci dospělí průběžně vysvětlují a ujistí je, že se o maminku v nemocnici lékaři dobře postarají a ona se vrátí, jak jen to bude možné. Je také dobré a v současné době už i možné, aby dítě matku v nemocnici navštívilo. Lékaři či příbuzní mu tam mohou všechno ukázat a vysvětlit, jak léčba probíhá a co všechno lékaři pro maminku dělají, aby se jí dobře dařilo a mohla se vrátit domů.

4. Může být rakovina dědičná? Lze jí nějak předcházet?

Některé formy zhoubných nádorů mohou být dědičné. **Na vzniku nádoru se obvykle podílejí jak dědičné (genetické) předpoklady, tak vnější (negenetické) vlivy,** což souvisí s faktem, že vznik nádoru není ve většině případů přímočarý jednostupňový proces. Vznik nádoru jako důsledek pouze dědičných faktorů se uvádí u 5–10 % pacientů. Častěji se setkáváme s nádory, které vznikají nejen na podkladě dědičné dispozice, ale i na základě zevních vlivů – jedná se nejčastěji o nádory prsu, vaječníku a tlustého střeva. **Pacienti s podezřením na dědičnou dispozici jsou odesláni ke genetickému vyšetření.** V případě jeho pozitivního výsledku jsou také příbuzní nemocného podrobováni stejnému genetickému vyšetření, a pokud je i u nich zjištěna genetická dispozice ke vzniku zhoubného nádoru, jsou také oni podrobováni specifickým prohlídkám u specializovaných lékařů (vyšetření

střev, vyšetření prsů a vaječníků, kožním vyšetřením). **Tyto procedury jsou součástí preventivních programů.** Pro všechny příslušníky tzv. rizikových skupin, k nimž patří například lidé s prokázanými střevními polypy, rodinní příslušníci nemocných s nádorem a nemocní s dlouhotrvajícími střevními záněty, jsou určeny pravidelné preventivní prohlídky na gastroenterologii nebo proktologii. Pro zdravé jedince je určen systém preventivních prohlídek.

Prevence nádorů by se měla stát součástí výuky žáků již na základních školách a je jedním z cílů Národního onkologického programu České republiky. K naplňování jeho obsahu se přihlásily odborné lékařské a vědecké instituce. **Prevence se zaměřuje především na omezení rizikových faktorů, a to zejména úpravou jídelníčku (dostatek vlákniny, vápníku a vitamínů A a C, snížení příjmu červeného masa, živočišných tuků a alkoholu), pravidelným pohybem a udržováním optimální tělesné hmotnosti. Důležité je také nekouřit.**

5. Jak bývá zasažena rodina, pokud takto vážně onemocní některý z jejích členů?

Rodina bývá vážným onemocněním svého člena zasažena velmi často. Zjištění onkologického onemocnění vyvolá v pacientovi i jeho rodině nejprve šok a dlouhodobě představuje velkou psychickou zátěž. U nemocného i u jeho blízkých se nejčastěji dostavuje hněv, úzkost a zoufalství. Mezi nejčastější tělesné reakce na onemocnění člena rodiny patří poruchy chuti k jídlu či poruchy spánku. Vážná nemoc blízkého člověka se může také projevit například snahou pečovat o nemocného, trávit s ním co nejvíce času, věnovat se společně i činnostem, které s nemocí nesouvisí, apod.

Nádorové onemocnění klade velké nároky na všechny zúčastněné. Nemocný a jeho rodina jsou vystaveni změnám, které s sebou tato situace přináší. Snad o žádném jiném onemocnění nekoluje tolik různých teorií a názorů. Slovo rakovina vyvolává v mnoha lidech představu neodvratné smrti. **V současné době je však úspěšnost léčby při včasné diagnóze velmi vysoká.**

Elisabeth Kübler-Rossová ve své knize „O smrti a umírání“ (nakl. Arica, 1993) popsala **stadia prožívání, kterými onkologicky nemocný prochází. Jsou to tyto fáze: šok, popření, zlost, smlouvání, deprese, akceptace.** Takto lidé reagují i v jiných závažných ži-

votních situacích. S těmito emocemi a prožitky se tedy můžeme setkat i u rodinných příslušníků pacienta.

6. Je dětem nemocných rodičů poskytována nějaká speciální psychologická péče?

Onkologie je v České republice na vysoké, se světem srovnatelné úrovni – pokud jde o diagnostiku i léčbu. **Co však dosud chybí, je odborná podpůrná psychologická péče – a to především o blízké onkologických pacientů,** ale do značné míry i o pacienty samotné. Problém není v tom, že by ji nikdo nebyl schopen poskytnout, ale v tom, že na její úhradu nejsou v systému zdravotního pojištění peníze. I proto **se o laickou pomoc snaží alespoň v patientských sdruženích, kde služby poskytují bezplatně.** Například nezisková organizace Mamma HELP se zaměřuje na ženy s rakovinou prsu – vyléčené pacientky pracují v šesti centrech jako laické terapeutky.

Psychologickou podporu poskytují i další patientské organizace pomáhající onkologickým pacientům a jejich blízkým, například občanské sdružení Amelie či BumbarisParis. Psychoonkologickou poradnu nabízí na svých webových stránkách také Česká onkologická společnost.

Sociální a emoční podpora onkologicky nemocných i jejich rodin prokazatelně příznivě ovlivňuje průběh onemocnění. Podobně příznivým faktorem je nesporně i vlastní aktivita nemocného a jeho rozhodnutí s nemocí bojovat. Nemocný i jeho rodina jsou vystaveni velkému stresu a je třeba podpořit jejich přirozené emoční reakce.

Psychoterapie pomáhá přiměřené adaptaci a také může zabránit nepřizpůsobení se novým životním podmínkám. U dětí se toto nepřizpůsobení často projevuje poruchami chování (dítě začne „zlobit“) nebo také somatizací.

Dalším tématem psychoterapeutické péče onkologických pacientů a jejich rodiny je komunikace. Psychoterapeut podporuje otevřenou a pravdivou komunikaci v rodině, včetně srozumitelné komunikace s dětmi a sdílení emocí.

Spolupráce s psychologem je v současné době mnohem běžnější a také dostupnější. Psychoterapie však není standardní součástí onkologické léčby a je na pacientovi, aby aktivně vyhledal psychologickou pomoc pro sebe, případně i pro svoji rodinu. **Je pak na úvaze psychologa, zda bude pracovat pouze**

s pacientem (individuální psychoterapie), či zda bude pracovat s celou rodinou (rodinná terapie).

7. Jaký je v Dánku školský systém a jak dlouhá je povinná školní docházka?

V Dánsku je povinná délka vzdělávání devět let, přičemž nerozhodnutí žáci mohou navštěvovat ještě i 10. (orientační) ročník základní školy (folkeskole). Školy jsou buď nestátní (soukromé, svobodné, s platbou školného), nebo státní (bezplatné, s povinností respektovat státem předepsané vzdělávací cíle a doporučené obsahy). **Program škol je orientován na inkluzivní vzdělávání, což znamená, že děti s různými specifickými potřebami (zdravotní, sociální, učební) nejsou vyčleňovány mimo tzv. hlavní proud.** Po základní škole děti navštěvují různé formy středních škol s odborným nebo všeobecným zaměřením. Po maturitě mají možnost zapsat se na vysoké školy různých úrovní a směrů.

Velký vliv mají na organizaci školy rodiče a veřejnost (místní a obecní úřady). Obsah vzdělávání je na všech stupních orientován hlavně na národní tradice, kulturu a porozumění globálním problémům světa. Velký důraz je kladen na využívání aktivizačních učebních metod orientovaných na samostatnou práci dětí individuálně nebo skupinově organizovanou.

MÝTY A FAKTA:

RAKOVINA JE TOTÉŽ CO ZHOUBNÝ NÁDOR.

Pouze karcinomy, tzn. epitelové varianty zhoubných nádorů, jsou nazývány rakovinou. Nádory se podle typu tkáně, z které vznikají, dělí na epitelové (maligní varianta – karcinomy), mesenchymové (maligní varianta – sarkomy), neuroektodermové, hematogenní (hemoblastózy, hemoblastomy), germinální a smíšené.

RAKOVINA JE SMRTELNÉ, NEVYLÉČITELNÉ ONEMOCNĚNÍ.

Onkologie v posledních 20 letech zaznamenala obrovský pokrok, díky němuž lze řadu nemocných vyléčit a u části pacientů se podaří dosáhnout období bez příznaků onemocnění.

Pouze při pozdě rozpoznání onkologickém onemocnění jsou šance na vyléčení nebo na zajištění bezpříznakového období nižší. Úmrtí na nádorová onemocnění jsou druhou nejčastější příčinou smrti u dospělých – po kardiovaskulárních onemocněních (onemocnění srdce a cév).

RAKOVINA BOLÍ.

V počátečních stádiích růst zhoubného nádoru nezpůsobuje žádnou bolest. Ta doprovází až pokročilé formy onemocnění. Účinná léčba léky tišícími bolest umožňuje pacientům žít plnohodnotnější život.

Odpovědi vypracovali:

Darja Šustrová – FN Motol (otázky č. 1–5, mýty)

Marie Zemanová – MAMMA HELP CENTER ČR

(otázka č. 6, druhá část odpovědi na otázku č. 3)

Karel Rýdl – Fakulta filozofická Univerzity Pardubice (otázka č. 7)

Odkazy a kontakty:

Aliance žen s rakovinou prsu, o. p. s.

Vinohradská 176, 130 00 Praha 3

www.breastcancer.cz, aliance@breastcancer.cz

Amelie, o. s.

Na Truhlářce 39, 180 00 Praha 8

www.programamelie.cz, amelie@amelie-os.cz

Linka proti bolesti

tel.: 224 435 587

www.linkaprotibolesti.cz

Mamma HELP

U Vinohradské nemocnice 2256/4, 130 00 Praha 3

www.mammahelp.cz, mammahelp@mammahelp.cz,

paha@mammahelp.cz

Občanské sdružení BumbarisParis

Zálesí 560/30, 142 00 Praha 4

www.bumbarisparis.org

Webové stránky:

www.linkos.cz/pacienti/info_pacienti.php

www.linkos.cz/pacienti/psycholog.php

www.linkos.cz/pacienti/web_veřejnost.php

Doporučená literatura:

Abrahámová, J.: Co byste měli vědět o rakovině prsu. Grada, Praha 2009.

Abrahámová, J.: Nádory varlat. Triton, Praha 2000.

Jarolím, L.: Karcinom prostaty. Triton, Praha 2000.

Kavan, P., Koutecký, J., Starý J.: Transplantace kostní dřeně: průvodce pro pacienty i zdravotníky. Makropulos, Praha 1998.

Konopásek, B., Javůrková, E.: Karcinom prsu: názor lékaře a zkušenost pacientky. Makropulos, Praha 1998.

JEDEN SVĚT NA ŠKOLÁCH – LIDSKÁ PRÁVA I.	
FILM	ALBERTOVA ZIMA
INFORMAČNÍ ČÁST	

McKayová, J., Hiranoová, N.: Jak přežít chemoterapii a ozařování. Triton, Praha 2003.

Novotný, J., Kleibl, Z.: Dědičně podmíněná nádorová onemocnění prsu a vaječníků – Genetické testování: jeho provedení a význam pro testované. Triton, Praha 2003.

Rýdl, K.: Dánský systém vzdělávání stále inspirující. Učitel'ské listy, 2004–05, XII, č. 3, s. 14.

Rýdl, K.: Pohledy na dánské školství aneb putování pedagogickým rájem. V. n., Praha 1993.

Vodvářka, P.: Třidvacet dialogů o rakovině. Galén, Praha 2001.

Vyzula, R.: Výživa při onkologickém onemocnění. Galén, Praha 2001.

Walló, O.: Sekundární zisky aneb Neutíkejte před rakovinou prsu. Gutenberg, Praha 2005.

Žaloudík, J.: Vyhněte se rakovině! aneb Prevence zhoubných nádorů pro každého. Grada, Praha 2008.

JÁ, MOJE ROMSKÁ RODINA A WOODY ALLEN

Laura Halilovic

Itálie / 2009 / 50 min.

Málokdy se začínající filmařce poštěstí natočit tak kvalitní a svěží dokumentární debut, jako se to podařilo devatenáctileté Lauře Halilovic. S ruční kamerou dokumentuje historii a hlavně současnost své romské rodiny, která přišla do Itálie koncem šedesátých let z Bosny. Na rozdíl od Laury řada jejích příbuzných včetně její rázovité babičky stále kočuje v karavanech. Z nenávisných reakcí místních obyvatel a přístupu stáních úřadů je ale zřejmé, že tomuto nomádskému způsobu života v Evropě už odzvonilo. Úsměvný snímek s podmanivou hudbou nabízí pohled na romskou komunitu z netradičního úhlu pohledu – z jejího samého středu. Sama autorka pak vstupuje do děje v momentě, kdy jí rodina nutí se vdát. Jejím snem je ale stát se filmovou režisérkou. Talent k tomu rozhodně má. Jen kdyby jí ještě Woody Allen odpověděl na její dopisy. **P**

SPLNĚNÉ SNY GENERACÍ

ANOTACE:

Aktivita odhaluje specifika problému etnických menšin a rozdílů generačních pohledů na dodržování tradic.

Mezipředmětové vztahy:

základy společenských věd, český jazyk a literatura, dějepis, zeměpis

Aktivita rozvíjí především tyto klíčové kompetence:

• k učení • komunikativní • sociální a personální • občanské

Průřezová témata:

OSV, VDO (ZŠ), MKV,
VEGS, OVDS (SOŠ)

Věk: 13+

CÍLE:

Žáci:

- si uvědomí své vlastní postoje k romské menšině a odhalí své předsudky,
- se seznámí s některými kulturními prvky této etnické skupiny,
- si uvědomí generační rozdíly.

POMŮCKY:

papír formátu A3 pro každou skupinu, pracovní list do každé skupiny

ČAS: 2 x 45 minut včetně projekce

POSTUP:

1. Nejprve vyzveme žáky, aby jmenovali všechno, co se jim vybaví, když se řekne slovo Rom/cikán – asociace zapisujeme na tabuli, jejich obsah prozatím nekomentujeme. Poté žáci z uvedených informací vyberou ty, které podle nich mohou mít rasistický nebo xenofobní nádech. Je-li skupina dostatečně vyzrálá a spolupracující, měla by následovat krátká diskuse o tom, proč tomu tak je a odkud žáci takové informace (názory) mají (rodina, vrstevníci, média).
2. Žáci se rozdělí do skupin po pěti. Úkolem je ve skupině sepsat zvyky a tradice romské menšiny, které je nejvíce zaujaly a které se podle nich stále dodržují. Každá skupina má k dispozici pracovní list. Je-li v učebně přístup k internetu, mohou žáci tohoto zdroje k dohledání potřebných informací také využít. Na splnění úkolu mají omezený časový limit (cca 10 minut).
3. Mluví skupin postupně čtou nahlas své poznámky. Ostatní skupiny si průběžně vyškrtávají informace, které již zazněly (tento postup tuto část aktivity zrychlí). V případě potřeby je možné žákům přečíst poznámku na pracovním listě.
4. Následuje projekce filmu.
5. Poté rozdělíme třídu na poloviny (při větším počtu žáků vytvoří čtyři nebo šest skupin). Každá vzniklá skupina představuje jednu generaci – generaci rodičů a generaci jejich dětí (mládeže). Skupina „rodiče“ má 10 minut na to, aby našla argumenty pro dodržování tradic a zvyků, skupina „jejich děti“ má naopak sepsat argumenty pro vlastní rozhodování, které je však v rozporu s tradicemi komunity. Informace žáci čerpají z filmu a pracovního listu. Pokud nám to čas dovolí, vyzveme mluví skupin, aby předstoupili před ostatní a sehráli situaci, kdy mezi sebou diskutuje rodič a dítě o tom, jestli je potřeba dodržovat tradice, či nikoliv. Mluví musí zastávat argumenty své skupiny.

REFLEXE:

Následuje diskuse, která nejdříve navazuje na generační rozdíly. Ptáme se: Dochází ke generačním neshodám i u většinové společnosti? Máte podobné problémy s rodiči?

	JEDEN SVĚT NA ŠKOLÁCH – LIDSKÁ PRÁVA I.
FILM	JÁ, MOJE ROMSKÁ RODINA A WOODY ALLEN
	AKTIVITA

ZDROJ:

Neuman, J., Tomeš, P.: Hry do kapsy IX. Portál, Praha 2005 (upraveno).

DOPORUČENÍ PEDAGOGA:

Aktivita byla zkoušena ve dvou třídách osmého ročníku. Doporučuji ji, může pomoci odstraňovat některé xenofobní předsudky vůči romské menšině. Film není potřeba pouštět celý, postačí jenom část.

Reakce dětí na film byly velmi zvláštní – už na počátku (když se na tabuli zapisovalo všechno, co se jim vybaví, když se řekne Rom/cikán) v jedné třídě uvedly prakticky samá negativa (např.: kradou, šikanují Čechy, mají hrozné rodinné prostředí...). Bylo to trochu překvapivé, v druhé třídě totiž žáci dokázali sdělovat i pozitivní věci. Když jsem se dětí zeptal, odkud mají takové informace, nebylo jednoduché z nich dostat odpověď. U některých to bohužel byla osobní zkušenost (zde bylo nutné upozornit, že i při negativní zkušenosti nelze odsuzovat celou etnickou skupinu – použil jsem k tomu příklad z počátku 90. let, kdy se otevřely hranice a v Rakousku se objevily cedule „Češi nekráste tady“ – ptal jsem se jich – copak všichni Češi kradou? Copak ty sám kradeš? ...), u dalších sehráli velkou roli kamarádi (často starší). Bohužel z toho v jedné ze tříd vycházely i reakce na film, u některých žáků to zpočátku vypadalo, že obrázky z filmu je v jejich přesvědčení utvrdily.

Vyškrťování informací velmi fungovalo a ušetřilo čas, protože děti nemohly opakovat to samé pořád dokola.

Argumenty za generaci rodičů: skupina rodičů vystupovala většinou s obavou, že když se poruší dávné tradice a zvyky, dojde k oslabení vzájemných vazeb mezi členy oné rodiny, nebo že se rodina začne rozpadat. Argumenty ze strany Laury: co se opakovalo, bylo zdůraznění jejího práva na vlastní organizování života, rozhodnout se, kdy se vdá, co bude dělat atd. Na druhou stranu ale někteří žáci projevili empatii vůči Lauřině snaze porozumět svým rodičům (nebo babičce).

Doporučil bych rozdělit třídu do skupin, během prezentace argumentů se mohou alespoň stejné skupiny doplňovat, případně spolu diskutovat a do práce se zapojí více žáků, kteří by ve větší skupině nepracovali.

V závěrečné reflexi je třeba znovu připomenout nutnost tolerance a odmítnutí xenofobních předsudků.

Od žádné aktivity nelze úplně očekávat změnu názorů nebo postojů, mohou však naznačit jinou (správnou) cestu. Ověřit si, jestli žáci takovou cestou půjdou, není úplně možné, protože učitel výsledek své práce – „vychovaného“ občana – nevidí. Tím se snad postupně stane. Tato aktivita k tomu bezesporu mohla přispět.

Stanislav Švejcar, Základní škola Zámecká v Litomyšli

TRADICE A ZVYKY ROMSKÉ KOMUNITY

Dětství a dospívání romských dětí končí založením vlastní rodiny. Jedno romské přísloví praví: „Posaď svou dceru na židli, a pokud se její nohy dotýkají země, je už zralá na vdávání.“ Rodiče tedy svěřovali své dospívající dcery jejich budoucím manželům. Dívky si proto většinou musely brát za manžele muže, které jim vybrali rodiče. Otcové vybírali manžele častěji, ale nebylo to pravidlem. Romské dívky se tedy zpravidla nevdávaly z romantické lásky, ale byly poslušny příkazu své rodiny.

Úkolem dcer bylo uzavřít dobré a uvážlivé manželství, a tím spojit dvě rodiny, aby byla ještě více zvýšena rodinná prestiž. Takto smluvená svatba se mohla odehrát pouze mezi rodinami, které byly materiálně na stejné úrovni, v přátelském vztahu a se sňatkem souhlasili oba otcové. Výjimečně se stávalo, že se do sebe chlapec s dívkou zamilovali proti vůli rodičů, ale to s sebou neslo vždy konflikty mezi rodinami. Pokud však strávili zamilovaní společně noc, nezbývala jiná možnost, než sňatek uskutečnit. Rodiny jim většinou odpustili, ale před tím je museli veřejně potrestat pro výstrahu, aby si to ostatní mladí rozmysleli.

Za tento přestupek nejsou členové rodiny, komunity ostrakizováni, pouze potrestáni. Vyloučení z komunity, které je pro Roma největším trestem, bývá spojeno s incestem. Toto mezikulturální tabu platí i mezi Romy a jeho porušení bývá velice odsuzováno.

Ve své **dospělosti** se Romové starali o svou rodinu, zajišťovali dostatek potravy a ošacení a vychovávali své děti. Podle toho, jak byla rodina hmotně zabezpečena, dávala hlava rodiny (muž) najevo, jak je chytrý a jak se dokáže postarat o svoji rodinu, byť peníze sežene jakkoliv.

Život slovenských usedlých Romů se odehrával ve venkovských osadách, které se dodnes uchovaly zejména na východním Slovensku, kde převládají dřevěné domky nebo domky z nepálených cihel. Domov pro Roma není dům. Rom potřebuje mít doma svoje lidi, celou velkorodinu. Mezi svými se cítí dobře i v bídném domečku.

Bydlet v bytech nám připadá jednoduché, ale že to zase tak jednoduché není, o tom se mohli Romové přesvědčit, když se náhle ocitli v nových bytech na sídlištích. Početné rodiny byly v rámci programu likvidace romských osad převezeny do městských panelákových bytů a musely ze dne na den začít žít s jinou kulturou. Devastace bytového fondu jeho romskými obyvateli, o které tak často čteme v novinách, je důsledkem vztahu k jejich „domu“.

Základem společenství zůstává rodina a veškerá činnost dospělých Romů se týká zabezpečení rodiny, jak ve městech, tak na vesnicích a v osadách.

Ve městech existuje jeden optický klam: připadá nám, že Romů je více, než jich opravdu je. Na rozdíl od ostatní společnosti tráví Romové velice málo času ve svých bytech, jsou stále na ulicích. V letních měsících se život v romské osadě odehrával také venku: ženy vařily na sporácích, které si vynesly před dům, venku se jedlo, pralo, pořádali se různé oslavy a zábavy. A venku bylo možné poslechnout si i romské písně: ty, které vyjadřují žal nad úmrtím matky, nad chudobou, ale i milostné city, i ty temperamentní v čardášovém rytmu.

V Evropě si Romové obstarávali obživu vykonáváním **profesí**, které si s sebou přinesli z Indie. Romové patřili do kast, které vykonávaly profese typu: kováři, kotláři, zpracovatelé kůží, ošetřovatelé koní, koňští handlíři, muzikanti, cvičitelé hadů a medvědů, hrnčíři, košíkáři, metaři, pradleny, věšitelky budoucnosti, cihláři, korytáři aj. Obecně platí, že všechny tyto profese mohly být prováděny jen příležitostně, poptávka po těchto službách byla nerovnoměrná a trvala do té doby, než byl trh nasycen.

V 17. století začala města usazovat Romy za protislužby městu či vesnici (ostření halaparten pro strážce, očista města, jako rasy či hrobníky), později dostali svolení vykonávat své profese. Nejvýznamnějším řemeslem slovenských Romů bylo **kovářství**. Pracovali archaickým způsobem, který si přinesli z Indie. Při práci seděli na zemi a jako surovinu používali starý materiál (použité železo), které bylo možno sehnat zadarmo. Dnes se věnuje kovářství pouze několik Romů, zaměřují se především na výrobu uměleckých předmětů – kování, svícny, mříže apod.

	JEDEN SVĚT NA ŠKOLÁCH – LIDSKÁ PRÁVA I.
FILM	JÁ, MOJE ROMSKÁ RODINA A WOODY ALLEN
	PRACOVNÍ LIST

Další formou jejich obživy byla odměna (naturální) za **zemědělskou výpomoc** na polích vesnických sedláků i drobných hospodářů. Jednalo se o příležitostné polní práce, například při sběru brambor, řepy, pletí nebo roztloukání kamenů při stavbě cest pro vesnici. Tato vzájemná spolupráce Romů s neromskými obyvateli byla stvrzována mnohdy kmotrovstvím. Nástup kolektivizace a zakládání JZD učinil této spolupráci konec a Romové, o které už nebyl zájem, se začali oddalovat světu „bílých“.

K dalším romským profesím provozovaným v Čechách i na Slovensku patřila **výroba metel, košíků, ošatek, rohoží, stahování a čištění kůží, broušení nožů, výroba nepálených cihel z hlíny, vody a plev, výroba dřevěného uhlí**.

Dalším významným, i když mnohdy jen doplňkovým způsobem obživy slovenských a maďarských Romů byla **hudba**. V romské kapele hráli jen muži, většinou z jedné rodiny (otec – většinou i primáš, jeho bratři, synové, zeťové, švagrové), a byla nejméně čtyřčlenná. Základní nástrojové obsazení bylo první a druhé housle, viola, basa nebo cimbál, případně klarinet. Hráli pro neromské obyvatelstvo na svatbách, zábavách, křtinách, hostinách a pohřbech a za toto hraní dostávali peníze. Pro gádže hráli místní repertoár, a tak se vlastně stali nositeli slovenské lidové hudby.

Olašští Romové se naproti tomu tradičně živil **koňským handlířstvím, ženy čištěním peří a věštěním budoucnosti z karet a ruky**.

INFORMACE PRO PEDAGOGY:

Co se zachovalo a co se změnilo?

Dnes většina Romů pracuje v nekvalifikovaných dělnických profesích ve stavebnictví, při těžbě dřeva, na železnici, při různých výkopových pracích a při očištění měst.

Komplex současných romských zvyků, obřadů, projevů víry se liší, a to jak celkově, tak podle jednotlivých romských skupin. Dodnes výrazně specifickou téměř pro všechny Romy je oblast rodiny a rodinných, respektive příbuzenských vztahů. Rodina zůstává v jejich životě největší hodnotou – jedná se o rodinu velkou, extenzivní, tedy **příbuzenstvo** neboli **fajta, famelija**.

Systematické potlačování tradičních romských hodnot – projevů života, kultury a jazyka – po více než 40 let způsobilo, že část Romů, zejména mladých rodin ve městech, se začala za svůj romský původ stydět, přestala mluvit romsky a své děti mateřský jazyk neučila, a tak se postupně integrovali, ztráceli vztah ke své etnicko-národnostní identitě, protože tato identita a jejich specifičnost nebyla akceptována. Docházelo nutně k nezdravým projevům napodobování, kdy se mnozí – jak je zřejmé dodnes – chtějí vyrovnat Neromům zejména v materiálních projevech způsobu života. Postupně došlo v další generaci k negativní přeměně myšlení a chápání hodnot, kdy konzumní statky, majetek a peníze kladou mnozí mladší Romové na první místo ve svém hodnotovém žebříčku a hodnotí podle toho i druhé.

Starší Romové, kteří byli vychováni tradičně a cítí své romství, jsou nešťastní nad tímto posunem hodnot u mladé i dnešní střední generace a pochybují o perspektivním vývoji Romů jako celku, bude-li vývoj postupovat takto dále, bude se ztrácet vlastní sebeuvědomění, vlastní romský jazyk a kultura a bude nadále převažovat materiální chápání hodnot v životě jako primární.

ZDROJ:

<http://romove.radio.cz/cz> (redakčně zkráceno)

KRAJINA MÉHO DOMOVA

ANOTACE:

Žáci si uvědomí, v jakém rodinném prostředí žijí, a seznámí se s tím, jak vypadá rodinné prostředí (zvyky, tradice, obyčej) v romské komunitě.

Mezipředmětové vztahy:

základy společenských věd, český jazyk a literatura, dějepis, zeměpis, výtvarná výchova

Věk: 13+

Aktivita rozvíjí především tyto klíčové kompetence:

• k řešení problémů • komunikativní • sociální a personální • občanské

Průřezová témata:

OSV, VDO (ZŠ), MKV, OVDS (SOŠ)

CÍLE:

Žáci:

- poznávají různé pohledy na domov a rodinu,
- si uvědomí nutnost tolerance v mezilidských vztazích s ohledem na různá kulturní specifika.

POMŮCKY:

velký arch papíru, papíry pro každého žáka, psací či výtvarné potřeby, použité časopisy

ČAS: 40 minut

POSTUP:

1. Uprostřed třídy je na zemi (nebo na stole) umístěn velký arch papíru (A2 i větší). Úkolem je vyjádřit „krajinu našeho domova“ – nemělo by se jednat o dům či byt (jeho podobu a popis), ale žáci by měli jakýmkoliv způsobem vyjádřit prostředí vztahů svého domova (výtvarně, koláží, básní, hesly, slovy – pokud se žáci rozhodnou pro některou z výtvarných prací, měli by být schopni výsledek své činnosti vysvětlit).
2. Poté necháme žáky, aby vyjádřili, jak vypadá jejich domov, vztahy uvnitř vlastní rodiny; necháváme průchod emocím, byt mohou být negativně poznamenány právě jejich rodinnou situací (nefunkční rodina, rodina v rozvodovém řízení či po rozvodu). Nikoho nenutíme mluvit.
3. Dalším úkolem je vytvořit krajinu domova hlavní hrdinky filmu. Jak bude vypadat? Čím se bude odlišovat od (v naší kultuře) běžné krajiny rodinných vztahů? Jakým způsobem lze vyjádřit pozitivní či negativní rysy tohoto prostředí? Které problémy ji (a její rodinu) trápí? Jaké překážky musí hlavní hrdinka překonat, aby dosáhla vytouženého snu?
4. Následuje prezentace, každý žák vysvětlí, co namaloval (napsal, vytvořil).

REFLEXE:

Reflexe probíhá formou diskuse při prezentaci společného obrazu „krajiny domova“ hlavní hrdinky filmu. Diskuse by měla žáky vést k pozitivnějšímu pohledu na život romské komunity, ukázat jim, že jsou Romové v mnoha věcech stejní jako ostatní, že mají stejná přání, někdy i stejné stinné stránky. Musíme být připraveni odmítnout případné předsudky či rasistické poznámky coby společensky nepřijatelné. Měli bychom to však učinit formou vysvětlování a vedení vzájemného dialogu se svými žáky.

Poznámka: Je nutné, abychom byli velmi citliví. Žáky nenutíme prezentovat své pojetí domova.

UKÁZKA Z REALIZACE AKTIVITY

Pro inspiraci si můžete prohlédnout ukázky výstupů aktivity Krajina mého domova, která byla realizována na Základní škole Zámecká v Litomyšli.

Krajina domova Laury

Barevná část na levé straně obrazu znamená Lauřinu velkou rodinu, která drží při sobě a pomáhá si. Dále znázorňuje Lauřiny vzpomínky na dětství, její sny a lásku k rodičům a babičce.

Tmavší část na pravé straně obrazu představuje Lauřin strach o její blízké kvůli názorům lidí na Romy. Zároveň ale ukazuje například Lauřin postoj k některým názorům jejích blízkých, zejména to, že se ještě nechce vdávat.

Pavlína Švábová, VIII.B

Krajina mého domova

Každý člověk z rodiny je znázorněn jednou barvou.

Otec oranžovou, matka fialovou, Pavlína žlutou, bratr zelenou. Okolo je hnědá barva, která značí pocit bezpečí a teplo domova.

Pavlína Švábová, VIII.B

KRAJINA MÉHO DOMOVA

Když s nimi mluvím, připadám si jako sama v poušti,
když s nimi nemluvím, cítím, jak slzy se mi z očí spouští.

Žijeme vedle sebe, přesto každý sám,
neuvědomuji si, že za ně život klidně dám.

Když slyším křik a hádky,
toužím se vrátit do plínek zpátky.

Děkuji jim za život, za to, že díky nim vládnu neuvěřitelnou empatickou mocí,
nenávidím je za to, kolik jsem kvůli nim proplakala nocí.

Když jsem byla malá, cítila jsem lásku, bylo mi krásně,
teď píšu často v depresích básně.

Ale nebudu lhát, jsou pro mě vším,
jsou pro mě životem mým.

Stačilo by, abychom všichni čtyři schovali svou nedobytnou masku,
já však vím, já však cítím tu naši nekonečnou lásku.

Vím, že je tu mamka, která mě má strašně ráda,

vím, že je tu taťka, kterého obdivuju a беру jako kamaráda.

Vím, že je tu sestra, která sbírá můj rozbořený z karet domeček,
občas jsem tak šťastná, že zářím, jak vánoční stromeček.

Mám je ráda, ať už tu pro mě jsou, nebo ne,
tak to je a tak to zůstane.

Bára Karlíková, VIII.C

1. Můžeme Romy považovat za národ?

Odkud původně pocházejí?

V posledním sčítání lidu, domů a bytů (2001), při kterém se také zjišťuje národnost, se **k romské národnosti přihlásilo přibližně 11 000 lidí**. Na druhou stranu je třeba vzít v úvahu, že národnost je svým způsobem abstraktní konstrukt a představuje kategorii, ve které sami Romové často nepřemýšlejí. Zároveň většina z nich ví, že jsou Romové, i když tuto příslušnost sami nenazývají národností.

V současné době je nesporně **prokázán indický původ Romů**. Především srovnání s indickými jazyky přispělo k potvrzení této hypotézy. Vzhledem k chybějícím historickým pramenům se zřejmě nepodaří přesněji datovat odchod Romů z Indie ani určit přesné místo a důvody počátku jejich migrace. S Indií je spojují nejen antropologické znaky a jazyk, ale i další etnické charakteristiky. Formování samostatné etnicity (příslušnosti ke skupině na základě společného jazyka a kultury, respektive původu) ale probíhalo až po jejich odchodu ze země. V samotné Indii splývali s původním obyvatelstvem. **Z Indie odcházeli pravděpodobně mezi 3.–10. stoletím n. l.** a postupovali přes Mezopotámii na Blízký východ do Turecka. Dále pokračovali přes Malou Asii a Balkán až do Řecka a údolím Dunaje do střední Evropy. Jiná větev přešla Arménii, Kavkaz, později Rusko a dosáhla až Skandinávie. V 15. století byli již Romové rozptýleni po celé Evropě, dokonce i v Anglii a Skotsku.

Romové jsou národem, který má svoji hymnu („Djelem, djelem...“), vlajku, svátek – Mezinárodní den Romů (8. 4.) – i oficiální zastupující mezinárodní organizaci – Mezinárodní romskou unii (International Romani Union – IRU). Zástupci IRU byli v roce 1978 přijati dokonce do OSN.

2. Ve filmu zaznívá, že Lauřini příbuzní

zemřeli během 2. světové války

v koncentračním táboře. Kolik Romů celkem

v koncentračních táborech zahynulo?

Počet obětí nacistického pronásledování Romů v Evropě nelze přesně určit. V současné době bývá uváděn **celkový počet obětí 250 000–500 000**. Drtivá většina z nich nezahynula v koncentračních táborech, ale byla přímo popravena vražednými jednotkami Einsatzgruppen SS, které měly za úkol likvidaci Židů, komunistů a Romů v týlu postupujících německých armád.

Romové byli vězněni v mnoha koncentračních táborech, nejvíce jich však zemřelo v tzv. cikánském rodinném táboře, **ve vyhlazovacím táboře Auschwitz-Birkenau (přibližně 19 000–20 000)**. Nacistický teror přežila v českých zemích jen asi desetina z původního romského obyvatelstva. **Z celkového počtu přibližně 5500 českých a moravských Romů, kteří byli násilně deportováni do KT Auschwitz-Birkenau, se po osvobození vrátilo 583 bývalých vězňů.** Řada Romů zahynula ještě v českých sběrných táborech v Letech a v Hodoníně. **Skupina českých a moravských Romů byla tedy jako celek v podstatě zlikvidována.**

3. Ve kterých zemích žije nejvíce Romů?

Nejvíce Romů v Evropě žije s velkou pravděpodobností **v Rumunsku**. Reálné odhady se pohybují **mezi 1,8 a 2,5 milionu Romů**. Poté následuje Bulharsko, kde žije přibližně 800 000 Romů, další v pořadí jsou Maďarsko, Španělsko, Francie a další evropské země. **V Česku žije dle demografických odhadů přibližně 250 000–300 000 Romů.** Celkem tak v Evropě dle Evropského centra pro práva Romů (ERRC) žije téměř devět milionů Romů.

4. Kde se Romové nejčastěji

setkávají s diskriminací?

Otázku KDE lze chápat dvojím způsobem.

Pokud je chápána teritoriálně, pak odpověď na otázku, kde v Evropě jsou Romové nejvíce diskriminováni, není jednoduchá. Ze strany EU zazněla opakovaně kritika týkající se diskriminace právě na adresu České republiky. Ovšem uvádí se, že míra diskriminace Romů v Česku je nesrovnatelně nižší než například na Slovensku. Dojem výrazné diskriminace u nás může spoluvytvářet skutečnost, že na rozdíl od Slovenska nebo Rumunska jsou v ČR Romové podstatně méně vytěsněni mimo společnost, takže dochází k častějším interakcím s většinovou populací.

Pokud vyjdeme pouze ze situace v Česku, pak lze definovat několik základních oblastí, kde se Romové setkávají s diskriminací. Jedná se především **o zaměstnání, vzdělávání a bydlení**. Diskriminace je zjednodušeně řečeno závislá na velikosti subjektu, který diskriminuje. Malá firma se dvěma zaměstnanci bude diskriminovat Romy statisticky častěji než například velký supermarket. Druhá oblast, která je často spojována s diskriminací Romů, je vzdělávání.

Zde je však situace odlišná – kromě systémového nastavení procesu vzdělávání je významným faktorem neúspěchu Romů nízká motivace rodin. Největším problémem je však třetí oblast diskriminace – bydlení –, která se týká naprosté většiny Romů. Zatímco **mediálně je nejčastěji zmiňována diskriminace v oblasti zaměstnávání**, tak z mnohaletých **zkušeností pracovníků terénních sociálních programů ze společnosti Člověk v tísni lze říct, že podstatně větším problémem je právě oblast bydlení**. Ve většině případů je trh s byty plně individualizovaný, takže riziko diskriminace je v tomto případě velmi vysoké. Právě omezený přístup ke standardnímu bydlení významně ovlivňuje neúspěch ve vzdělávání a na trhu práce, neboť omezuje sociální mobilitu.

5. Je v romských rodinách zvykem, že se dívky vdávají mladé? Stává se, že se od nich rodina odvrátí a opustí je, pokud se nepodřídí přání rodiny?

V tomto případě je potřeba rozlišovat jednotlivé skupiny Romů. Především je rozdíl mezi olašskými Romy a tzv. Rumungry, kteří přišli ze Slovenska. Mezi olašskými Romy jsou běžné situace, kdy v rámci svatebního rituálu je i zletělá dívka unesena příslušníkem cizí rodiny, který pak jejím rodičům zaplatí jako odškodnění řádově statisíce korun. Mezi Rumungry, kterých je v Česku přibližně 80 %, se tato praxe nevyskytuje.

Romové si často vybírali své partnery ze stejné skupiny, z jaké pocházeli oni sami. **Sňatky s příslušníky jiných skupin, popřípadě s „bílým partnerem“, nebyly vítány a byly považovány za porušení zásad dané skupiny.** Jedinec, který se něčeho takového dopustil, byl často ze skupiny vyloučen.

Z demografického hlediska představuje značná část Romů specifickou populaci, která je charakteristická vyšší porodností a nižším věkem prvorozeného dítěte. Je zcela běžné, že první dítě se ženě narodí v 18 letech (i dříve), nicméně jen málokdy porodu předchází svatba. Manželství je běžně uzavíráno i s mnohaletým zpožděním nebo k sňatku vůbec nedojde.

6. Proč byli Romové nuceni usadit se, a vzdát se tak kočovného života?

Všichni Romové nebyli vždy jen kočovníci. Kočovné skupiny odpradáva tu a tam opouštěli jedinci či skupiny, kteří již neměli zájem putovat dále. Od 19. století, kdy vlivem zprůměrnění začínají upadat tradiční

řemesla, pak stále více Romů usiluje o svůj trvalý domov. **V roce 1927 byl vyhlášen zákon o potulných cikánech, který znamenal velký zásah do osobních práv nejen kočujících Romů** (kočující osoby byly pod policejním dohledem a svoboda pohybu omezena, zákon zavedl také speciální průkazy totožnosti pro „potulné cikány“).

V padesátých letech se komunistický režim snažil vypořádat s „cikánským problémem“. Romové byli nadále vnímáni jako problém, a navíc problém sociální. „Cikáni“ byli považováni za asociální vrstvu a veškeré znaky jejich etnické identity měly být zničeny. Jediným účinným prostředkem řešení tohoto problému se stala asimilace, tzn. přizpůsobení Romů ostatním občanům, tedy hodnotám a normám většinové společnosti, které automaticky platily za ideál. **V říjnu roku 1958 schválil socialistický parlament zákon č. 74 o trvalém usídlení kočujících osob.** Olašským Romům bylo tedy skutečně znemožněno kočování – **deklarovaným cílem byla však jejich integrace do společnosti**, protože kočující Romové například nenavštěvovali školy apod. Omezení vyplývající ze zákona se dotklo přibližně 20 % olašských Romů.

Tento zákon byl zrušen 2. května 1990, tudíž u nás v současnosti není kočování zakázáno, ale po desetiletích nuceného usazení již nemají Romové zájem se k tomuto způsobu života vracet.

7. Jak většinová společnost vnímá romskou menšinu? Mění se postoj společnosti k Romům?

Z různých výzkumů, které jsou již řadu let publikovány, **vyplývá negativní postoj většinové společnosti k Romům.** Tuto situaci navíc podporují politici, kteří vysvětlují pochody pravicových extremistů chováním Romů.

Dle výzkumů se postoj většinové společnosti nemění. Lze také pozorovat regionální odlišnosti (například podpora Dělnické strany v Litvínově apod.). Zde je důležité zmínit, že podobně jako se Češi dívají na Romy, pohlíží například Britové nebo Němci na Čechy. Dle sociologického výzkumu by vedle Čecha nechtělo bydlet více než 80 % Britů.

8. Jak vznikají předsudky vůči Romům?

Na tuto otázku neexistuje jednoduchá odpověď. Romové nemají žádné genetické predispozice k asociálnímu chování, **pocházejí však z odlišného sociokulturního prostředí.** Romské rodiny mají běžně

10 a více dětí. Naproti tomu česká společnost je jednou z nejindividualizovanějších v Evropě.

Životní situace řady Romů se podobá situaci, ve které se nacházely rodiny na českém venkově před více než 100 lety, což je samozřejmě příčinou celé řady problémů.

Pro vznik a vývoj předsudků je rozhodující prostředí, v němž jednotlivci od dětství vyrůstají. Děti si osvojují etnické předsudky nejprve od svých rodičů a příbuzných a již v předškolním věku se naučí rozpoznávat rozdíly mezi etnickými skupinami¹. **Do školy tedy děti nastupují již s určitými etnickými stereotypy a předsudky.** Předsudky mají dlouhou setrvačnost a navíc se v mediálním světě šíří velmi rychle.

¹ Průcha, J.: Multikulturní výchova. Triton, Praha 2006. s. 91.

9. Co znamená pozitivní diskriminace Romů a objevuje se v české společnosti?

Pozitivní diskriminace bývá nástrojem, kterým je **podporována určitá specifická skupina obyvatel v případech, že je její postavení v nějakém ohledu znevýhodněné**. Může se jednat například o ženy, etnickou skupinu apod. Pravděpodobně nejznámější a nejrozsáhleji uplatněná pozitivní diskriminace byla ve druhé polovině 20. století v USA vůči Afroameričanům. Ale další příklady bychom našli i v řadě států EU, kde existují kvóty na zastoupení žen v politice apod.

Pozitivní diskriminace Romů se objevuje pouze v malé míře. Mezi ojedinělé příklady patřila tzv. „romská stipendia“, ale i ta jsou dnes pozitivní diskriminací již pouze dle názvu, neboť od roku 2009 došlo ke změně a podmínkou pro získání takového stipendia na střední škole již není schválení romského koordinátora, ale výhradně sociální potřebnost (rodina žádající o stipendium musí prokázat, že pobírá vybrané typy sociálních dávek, přesněji některou z dávek v hmotné nouzi). Nikde jinde není v české legislativě zakotvena pozitivní diskriminace Romů.

10. Je pravda, že stávající sociální politika zvýhodňuje Romy?

Stávající sociální politika **nemůže zvýhodňovat žádnou etnickou skupinu**, nezvýhodňuje tedy ani Romy. Sociální systém je stejně nastaven pro všechny občany ČR. Stejně jako ve většině vyspělých států jsou prostřednictvím sociální politiky podporováni lidé ohrožení sociálním propadem. Je pravděpodobné, že mezi Romy je větší podíl takto ohrožených je-

dinců – sociální politika je z principu zaměřená na podporu jednotlivců.

Otázkou je, do jaké míry lze současný systém jednoduše zneužívat. Nároky na jednotlivé dávky vyplývají ze zákona. Neměl by tedy existovat způsob, jak se domoci něčeho navíc.

Cílem sociální politiky není „dávát peníze těm, kteří nechtějí pracovat“. Má sloužit jako **záchranná síť pro lidi, kteří se dostali na společenský okraj**. Musí existovat sociální minimum, které zabrání tomu, aby člověk „umřel hladu“, a poskytuje mu šanci na nový start do života, čímž zachovává jeho lidskou důstojnost. Sociální politika zároveň zajišťuje možnost návratu do standardních sociálních a ekonomických vztahů, a je tak výhodná pro celou společnost. Zároveň však musí člověka, který se v takto složité situaci ocitl, přímo motivovat k tomu, aby vynaložil veškeré úsilí k návratu zpět. Je však potřeba zdůraznit, že právě ona motivační složka v českém sociálním systému dlouhodobě chybí. To může mimo jiné také podporovat navyknutí si na určitý způsob života, kdy člověk rezignuje na hledání cesty zpět, protože k tomu není veden.

MÝTY A FAKTA:

ROMOVÉ NECHTĚJÍ PRACOVAT.

Je velice rozšířeným názorem, že Romové nepracují a jen pobírají sociální dávky. To samozřejmě není pravda (nebo jen zčásti). Část Romů je opravdu závislá na sociálních dávkách – ovšem stejně jako nejchudších 10 % české populace, matky samoživitelky, dělnice nebo řada důchodců.

Minimálně 50 % z Romů evidovaných na úřadu práce pracuje. Ale „na černo“, bez smlouvy, bez odvodu daní, ale také bez jakékoliv ochrany. Zapojení Romů do normálního pracovního procesu je velmi obtížné. Na otevřeném pracovním trhu jsou často diskriminováni a navíc jim vzhledem k časté předluženosti vzniklé dlouhodobě nízkými příjmy hrozí okamžité srážky ze mzdy, které jsou tak vysoké, že daná mzda absolutně nestačí na pokrytí běžných měsíčních nákladů. Tito lidé se tak snaží maximalizovat svůj příjem, pobírají sociální dávky, jejichž část je exekována, a zároveň pracují na černo, aby měli alespoň nějaký zdroj obživy.

ROMOVÉ MAJÍ VŽDY HODNĚ DĚTÍ, ABY NA NĚ MOHLI POBÍRAT SOCIÁLNÍ DÁVKY.

Dějinné osudy Romy vedly odlišnými cestami a stavěly je do jiných situací, než které zažívaly ostatní evropské národy. Nutily je naučit se přežít a zachovat si rodinu za každou cenu. Romové tak například nezískali vztah k půdě a stali se nedůvěřivými k vnějšmu světu a jeho autoritám. Oporu a jistotu nacházeli jen v sociálních vztazích rodiny, která se pro ně stala tím nejdůležitějším v jejich životě. Rodina pro Romy znamenala a znamená téměř vše, neboť uspokojuje základní životní potřeby svých členů, byla a je zdrojem obživy, ale měla také funkci vzdělávací (chlapci se učili v rodině řemeslu, dívky starat se dobře o děti a o manžela) a ochrannou. Rodina posilovala svoji prestiž počtem narozených dětí, především chlapců, neboť jak praví romská přísloví: „O čhave hin zor.“ („V chlapcích je síla.“) a „Nane čhave, nane bacht.“ („Nejsou děti, není štěstí.“). Početnost dětí se dá vysvětlit i z demografického pohledu, a to teoriemi o vývoji populací - čím je společnost vyspělejší, tím je sobečtější, a proto má méně dětí, čím je společnost rozvojovější, tím má dětí více.

Odpovědi vypracovali:

Daniel Hůle – Člověk v tísní, o. p. s.

Michal Schuster – Muzeum romské kultury (otázky č. 1, 2 a 5 /část/, 6 a mýty)

Petra Klingerová – Člověk v tísní, o. p. s. (druhá část 1. mýtu)

Odkazy a kontakty:

Člověk v tísní, o. p. s.

Programy sociální integrace

Šafaříkova 635/24, 120 00 Praha 2

www.integracniprogramy.cz, mail@clovekvtsni.cz

IQ Roma servis, o. s.

Cejl 49, 602 00 Brno

www.iqrs.cz, iqrs@iqrs.cz

Muzeum romské kultury

Bratislavská 67, 602 00 Brno

www.rommuz.cz, sekretariat@rommuz.cz

Rada vlády ČR pro záležitosti romské komunity

Úřad vlády ČR

Vladislavova 4, 110 01 Praha 1

www.vlada.cz, posta@vlada.cz

Webové stránky:

www.holocaust.cz

www.radiorota.cz

www.romea.cz

www.romove.radio.cz

www.skola.romea.cz

Doporučená literatura:

Holý, D., Nečas, C.: Žalující píseň. O osudu Romů v nacistických koncentračních táborech. Ústav lidové kultury, Strážnice 1993.

Horváthová, J.: Základní informace o dějinách a kultuře Romů. MŠMT, Praha 1998.

Jakoubek, M., Hirt, T.: Romové: kulturologické etudy. Nakladatelství Aleš Čeněk, Plzeň 2004.

Jakoubek, M.: Romové – konec (ne)jednoho mýtu. Socioklub, Praha 2004.

Kol. autorů: Romové – bydlení – soužití. Socioklub, Praha 2000.
Miklušáková, M.: Stručné dějiny Romů v Čechách a na Slovensku. In: Fraser, A.: Cíkáni. Nakladatelství Lidové noviny, Praha 1998.

Nečas, C.: Českoslovenští Romové v letech 1938–1945.

Masarykova univerzita, Brno 1994.

Nečas, C.: Holocaust českých Romů. Prostor, Praha 1999.

Nečas, C.: Romové v České republice včera a dnes. Univerzita Palackého, Olomouc 1995.

Další informace k tématu sociální vyloučení naleznete u filmu Tak to vidím já – Pepa.

MŮJ BRÁCHA DRONA

Catherine Van Campen

Nizozemsko / 2009 / 19 min.

Devítiletý Drona miluje autobusy. Zná nazpaměť všechny jejich trasy a zastávky v rodném Amsterdamu a neustále klade řidičům zvědavé otázky. „Někdy mě z těch jeho věčných dotazů už bolí hlava,“ svěřuje se jeho starší bratr Arjun. Jinak ale na Dronu nedá dopustit – i přesto, že Drona je autista, chodí do zvláštní školy, často nemístně vyplazuje jazyk a nemá žádné kamarády, takže s ním Arjun tráví většinu svého volného času. Pocitový snímek střídající černobílé a barevné pasáže výmluvně ukazuje, že autismus rozhodně není na překážku láskyplnému sourozeneckému vztahu. ►

ZLATÁ RYBKA

ANOTACE:

Aktivita žáky seznámí se závažnou poruchou dětského mentálního vývoje – autismem.

Zaměřuje se na pochopení odlišností těchto dětí a jejich přijetí dětským kolektivem.

Mezipředmětové vztahy:

základy společenských věd, český jazyk a literatura, výchova ke zdraví, výtvarná výchova

Věk: 10+

Aktivita rozvíjí především tyto klíčové kompetence:

Průřezová témata: OSV, VDO (ZŠ), OVDS (SOŠ)

• k učení • k řešení problémů • komunikativní • sociální a personální • občanské • pracovní

CÍLE:

Žáci:

- se seznámí s jednou z nejzávažnějších poruch dětského mentálního vývoje,
- rozvíjí svou empatii a porozumění pro postižené,
- se učí vytvářet sociální vztahy k handicapovaným lidem.

ČAS: 20 minut

POMŮCKY:

list papíru, čtvrtka, pracovní list pro každého žáka, psací potřeby, pastelky

POSTUP:

1. V úvodu se žáků zeptáme, co znamená pojem autismus. Poté jim rozdáme pracovní list. Žáci si přečtou text a podtrhnou slova nebo věty, kterým nerozumí.
2. Vysvětlíme jim všechny podtržené pojmy.
3. Následuje projekce filmu.
4. Žákům připomeneme příběh o zlaté rybce, která umí splnit tři přání. Žáci si představí, že jsou zlaté rybky a mohou Dronovi splnit jedno přání. Nejdříve se zamyslí nad tím, co by Dronovi mohlo podle nich scházet. Upozorníme je, že Drona má svůj vlastní svět a pravděpodobně jiné hodnoty než my. Každý poté sám za sebe zformuluje jedno přání pro Dronu a postupně je pronáší nahlas.
5. Žáci společně posoudí, čí přání se jim nejvíce líbilo a jaké by se dalo Dronovi splnit. Nakonec se společně dohodnou, kdo si zaslouží „Řád zlaté rybky“ za nejlepší přání.

REFLEXE:

Na závěr vyzveme žáky, aby se pokusili výtvarně zpracovat „život v jiném světě“. Každý žák si připraví prezentaci své práce. V případě nedostatku času můžeme zadat za domácí úkol.

ZDROJ:

Šimanovský, Z.: Hry pro zvládnutí agresivity a neklidu. Portál, Praha 2002 (upraveno).

DOPORUČENÍ PEDAGOGA:

Aktivitu jsem použila v hodině občanské a rodinné výchovy, a to postupně ve dvou třídách (sedmý ročník).

Na konci vyučovací hodiny jsem stihla poslední část, výtvarnou práci, pouze zadat. Po dohodě s vyučujícím výtvarné výchovy žáci tento úkol zpracovali na samostatné hodině. Ve druhé třídě jsem už výtvarné zpracování zadala jako domácí práci. Obojí se mi osvědčilo.

	JEDEN SVĚT NA ŠKOLÁCH – LIDSKÁ PRÁVA I.
FILM	MŮJ BRÁCHA DRONA
	AKTIVITA

Práce s textem trvala kolem pěti minut. V úvodu hodiny jsem se žáků zeptala, zda pojem autismus už slyšeli a umí jej vysvětlit. Někteří slyšeli, ale vysvětlit nedovedli. Po přečtení textu se ptali na pojmy *mentální vývoj*, *negestikuluje*, *empatie*, *emoce*, ostatní pojmy pochopili v souvislostech daného textu. Znovu jsem položila stejnou otázku, jako v úvodu hodiny a žáci dokázali velmi dobře odpovědět.

Film žáci pozorně sledovali, protože to pro většinu z nich bylo něco nového. Dronovi se nesmáli, jen v úsměvných situacích se pousmáli. Po zhlédnutí filmu většina žáků vyslovila přání typu *aby se uzdravil*. Doporučila bych proto požádat děti, aby vycházely z chlapcova stavu, jaký je, a formulovaly přání, které mu život může zpříjemnit. Také je potřeba zmínit, že onemocnění nelze vyléčit, ale lze zlepšit kvalitu života postiženého člověka. V další skupině, kde jsem takto pracovala, byla už část přání ve smyslu *zapojení Drona do dětského kolektivu a jeho přijetí takového, jaký je*. Ani v jednom případě se nestalo, že by bylo přání negativní. Doporučuji, aby žáci svá přání nejdříve napsali a potom přečetli. Jen tak se vyhneme tomu, že někteří budou kopírovat už pronesené odpovědi.

Danuše Štáhlavská, 1. základní škola v Rakovníku

AUTISMUS – ŽIVOT V JINÉM SVĚTĚ

Autismus – původ tohoto slova je v řeckém autos, což znamená „já“ nebo „sám“. Autisté se pohybují v jakémsi vlastním světě, který je pro ostatní nepochopitelný.

Jedná se o jednu z nejzávažnějších poruch dětského mentálního vývoje. Důsledkem poruchy je, že dítě dobře nerozumí tomu, co vidí, slyší a prožívá.

Autisté nereagují na své jméno ani pokyny osob, působí dojmem, že neslyší, negestikulují. Hrají si raději sami, postrádají schopnost empatie, pasivně reagují na mazlení a hlazení, ostatní děti i dospělé osoby ignorují, neprojevují zájem o druhé, nevyjadřují emoce vůči ostatním.

Často opakují stereotypní pohyby, jako je plácání rukama, kývání se, kroucení prsty nebo točení předměty. Když dorostou do vyššího vývojového stádia, nahradí tyto pohyby složitější činnostmi, například opakovaně zhasínají a rozsvěcují světlo nebo neustále řadí předměty za sebe. V dospělosti může toto chování přerůst v nutkavý zájem například o telefonní seznamy, předpovědi počasí nebo data narození. Těmto zájmům mohou zasvětit veškerý svůj čas a energii, a stát se tak experty na jedno velmi úzké téma.

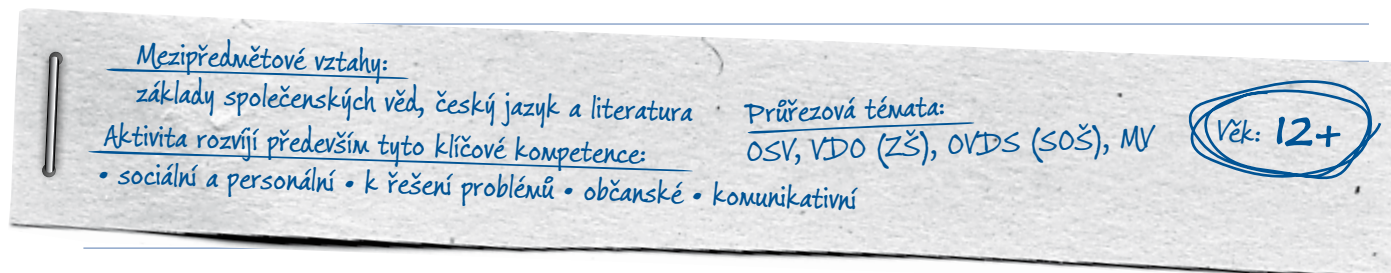
ZDROJ:

www.autismus.cz

KOSTKA

ANOTACE:

Formou volného psaní žáci vyjádří svůj názor na handicapované lidi ze šesti různých pohledů.

CÍLE:

Žáci:

- si uvědomí odlišnosti ve vnímání a potřebách u různých skupin lidí,
- se naučí tolerovat jinakost a pokusí se ji přijmout.

POMŮCKY:

papír, pracovní list pro každou skupinu, psací potřeby

ČAS: 25 minut

POSTUP:

1. Žáky rozdělíme do skupin po šesti. Každá skupina bude představovat jeden typ lidí, a to:

mladého člověka s autismem,
 rodiče takového dítěte,
 pedagoga ve škole,
 úředníka obecního úřadu – odbor sociální,
 spolužáka,
 souseda.

Nejprve žáci diskutují ve skupině o dané postavě. Následující úkoly pak každá skupina řeší z pohledu zadané osoby.

2. Vysvětlíme žákům **metodu kostka**:

Kostka má šest stěn a my budeme také řešit úkol ze šesti stran, ze šesti různých úhlů pohledu. Každá strana kostky bude představovat jeden způsob hodnocení. Každý člen skupiny bude řešit jeden z následujících úkolů a bude pracovat samostatně. Vše bude řešit ne za sebe, ale za zadanou postavu.

Poznámka: U žáků se do práce bude promítat jejich vlastní názor, ale dojde ke zdánlivému odosobnění.

3. Zadáme žákům jednotlivé úkoly:

Popis – popište očima svého zástupce, co jste ve filmu viděli.

Porovnání – porovnejte situaci s jinou situací, kterou znáte ze života.

Asociace – napište vše, co vás napadne (nebo co by mohlo napadnout vaši postavu, když se řekne autismus).

Analýza – pokuste se vžít do své postavy a zkuste situaci zhodnotit, analýza bude vycházet i z vašeho pohledu.

Aplikace – co byste jako daná osoba navrhli, aby lidé s autismem byli lépe vnímáni společností.

	JEDEN SVĚT NA ŠKOLÁCH – LIDSKÁ PRÁVA I.
FILM	MŮJ BRÁCHA DRONA
	AKTIVITA

Argumentace – zkuste zaujmout stanovisko, stanovte si pro a proti z pohledu svého zástupce.

Žáci mají 5 minut na zpracování úkolu, a to formou volného psaní.

- Následuje skupinová diskuse. Zástupce skupiny shrne a přednese před třídou pohled dané osoby.

Poznámka: Volné psaní je metoda, u které neřešíme pravopis, slovosled, stavbu vět, ale zapisujeme plynule myšlenky, nepřestáváme psát po určenou dobu, snažíme se držet zadaného tématu, nehodnotíme a nevracíme se k napsanému ani neopravujeme.

REFLEXE:

Ptáme se: Jsou na zdánlivě jednoznačná témata shodné názory? Co ovlivňuje různý pohled na věc? Měly by děti s postižením studovat běžné školy?

ZDROJ:

metoda ze semináře Kritického myšlení o. s.

DOPORUČENÍ PEDAGOGA:

Aktivitu jsem vyzkoušela až v následující hodině po projekci filmu s odstupem několika dní (v sedmém ročníku). Bohužel se to na výsledcích odrazilo, proto z vlastní zkušenosti doporučuji tuto aktivitu realizovat bezprostředně po zhlédnutí filmu.

Žáci vcelku dobře zvládli úkol ve skupině mladý člověk s mentálním postižením, rodič takového dítěte, pedagog ve škole, i shrnutí vyšlo. Obtížnější bylo pro skupiny zpracovat pohled souseda, spolužáka a vůbec nevyšel pracovník obecního úřadu. Co žákům nešlo, byla analýza (zhodnocení situace a argumentace) a zaujmutí stanoviska bylo pro danou třídu taktéž obtížné a nezvládli to. Časově jsme se vešli do 20–25 minut. Myslím, že přesto, že se mi tato aktivita líbí, nepodařilo se mi ji se třídou zvládnout tak, jak bych si představovala. Pro zrychlení zadání úkolů doporučuji připravit si lístečky pro jednotlivé skupiny s typy lidí a úhly pohledu. Dále se domnívám, že u mladších žáků není potřeba, aby byly použity všechny úhly pohledu a aby byly všechny zmíněné skupiny. Sice to už nebude kostka o šesti stranách, ale to není asi důležité. Reflexe korespondovala s tím, co jsem už uvedla. Názory se lišily u typů osob, shodnost se nacházela většinou mezi stejnými typy osob. Zejména v typu pedagog se opakovala doporučení, jak s takto postiženými dětmi pracovat v běžné škole, například: posadit do první lavice, pomáhat mu, být k němu tolerantní, zapojit ho do akcí, které dělají všechny děti, zavést mu notýsek a vše do něho psát, nesmát se mu, když něco nezvládne.

Danuše Štáhlavská, 1. základní škola v Rakovníku

1. Co přesně se označuje pojmem autismus?

Autismus je pervazivní **vývojová porucha dětského mentálního vývoje**. Pervazivní znamená všepronikající, postihuje totiž celou řadu psychických funkcí. Vzniká na neurobiologickém podkladě a jejím důsledkem je, že **dítě dobře nerozumí tomu, co vidí, slyší a prožívá. Postižena bývá především komunikace, sociální interakce a představitivost**. Typickým projevem je specifické chování, například **dítě nereaguje na své jméno, neříká, co chce, může působit dojmem, že je neslyšící, raději si hraje o samotě, nezajímá se o ostatní děti, mívá záchvaty vzteku**.

2. Jak tento handicap ovlivňuje psychické a fyzické schopnosti člověka?

Autismus postihuje většinu psychických funkcí. Nejvýrazněji se projevuje porucha sociální interakce, tzn. sociálního porozumění a chápání mezilidských vztahů – **děti s autismem často obtížně navazují kontakty se svými vrstevníky**. Typická je také porucha řeči, ale i neverbální komunikace – **dítě s autismem má opožděný vývoj řeči nebo se řeč nerozvine vůbec**. Charakteristické je nápadné stereotypní chování, například **abnormální zaujetí pro jednu věc nebo činnost, trvání na rituálech, odmítání změn**. **Tyto znaky** bývají u různých lidí zastoupeny v různé míře a **ne vždy jsou přítomny všechny**.

Autismus také může být (a často je) kombinován s jinými handicapy, například s mentální retardací, epilepsií, smyslovými poruchami apod.

3. Je pravda, že mají autisté velmi dobrou paměť?

K autismu se velmi často přidružuje mentální retardace (v literatuře se uvádí přibližně 70–80 %). Někdy ale inteligence zůstane zachována a řeč je porušena minimálně. Takové formě autismu říkáme vysokofunkční autismus nebo Aspergerův syndrom (jedná se o dvě různé formy dané poruchy). Vysokofunkční **autisté mívají někdy zvláštní nadání – jsou to například geniální hudebníci či matematici nebo mohou mít velmi dobrou paměť**. Takové zvláštní nadání (včetně dobré paměti) je u autistů možné, **ale není to běžný jev**.

4. Mohou se autisté zcela začlenit do běžného života?

I člověk s autismem je schopen vést běžný život. Záleží především na míře postižení – na tom, jak

jsou narušeny sociální a komunikační schopnosti a jaká je hloubka mentální retardace. **Pokud postižení není velké a dítěti se dostane podpora a speciálně pedagogické vedení, může v dospělosti vést celkem běžný život**. Potíže sice nikdy úplně nezmi-
zí, ale **projevy chování se často s postupujícím věkem mění, bývají méně nápadné a lze je do určité míry kompenzovat**. Záleží také na typu poruchy autistického spektra. Lidé s Aspergerovým syndromem nebo s vysokofunkčním autismem jsou určitě schopni začlenění do běžného života, ale znamená to pro ně každodenní „práci“ a námahu. Například určité formy sociálního chování pro ně nikdy nebudou automatické jako pro běžnou populaci (pravidla společenského chování, které my intuitivně přebíráme od okolí a dokážeme aplikovat v různých situacích, mohou být pro ně díky nekonečnému množství variací velkým stresem). **Lidé s těžší formou postižení jsou bohužel odkázáni na pomoc a podporu druhých i v dospělosti**.

5. Zakládají autisté rodiny a mohou normálně pracovat?

Tato otázka se podobá otázce předchozí. To, jestli bude člověk s autismem žít běžný život, založí si rodinu a bude chodit do práce, závisí především na míře jeho postižení, tzn. na míře autistického chování, úrovni intelektu a praktických schopnostech.

Při vyšší míře postižení je pravděpodobnější, že člověk s autismem zůstane závislý na podpoře rodičů nebo ústavu sociální péče. Lidé s tímto postižením mohou také využít různých forem podporovaného nebo chráněného bydlení či zaměstnání.

Lidé s menší mírou postižení a s intelektem v pásmu normy se o běžný život často snaží, ale **vzhledem k problémům v sociální oblasti je pro ně velmi složité založit rodinu a být úspěšnými ve své práci**. Záleží především na podpoře v průběhu jejich vývoje a na speciálním vzdělávání rozvíjejícím jejich potenciál. **Důležité také je, zda dokážou najít obor činnosti, který by jim vyhovoval (bývají to především exaktní vědy)**. S intimními vztahy to nebývá jednoduché, protože v nich většinou neplatí žádná pravidla, a ta jsou pro život lidí s autismem zásadní.

6. Mohou děti s tímto handicapem chodit do běžné školy, nebo musí navštěvovat nějakou speciální, stejně jako Drona?

Vzdělávání dítěte s autismem záleží na míře jeho postižení a na tom, která oblast je nejvíce handicapována. Například dítě s Aspergerovým syndromem se většinou vzdělává v běžné škole a potíže s učením nemívá. Největší handicap má v sociálních vztazích, ve kterých se špatně orientuje nebo jim vůbec nerozumí. Přestože může zvládat skvěle nároky učiva, často selhává v jednoduchých činnostech, nad kterými ostatní děti ani nepřemýšlejí (stěhování se do různých tříd, příprava pomůcek, ale i běžná osobní hygiena).

Dítě s vysokofunkčním autismem, které má intelekt v pásmu normy a nemá rozsáhlou poruchu řeči, může také navštěvovat běžnou školu. Vyžaduje však individuální přístup a podporu pedagoga nebo osobního asistenta.

Avšak dítě s těžkou poruchou, s těžkým postižením řeči a s přítomností mentální retardace bývá zařazeno do speciální školy pro děti s autismem nebo pro děti s kombinovaným postižením. Ve speciální škole je mu poskytnuto speciálněpedagogické vzdělávání zaměřené na jeho konkrétní potřeby. Ale nesmí se zapomínat na to, že svět není speciální škola, a je tedy důležité vést dítě i k tomu, aby bylo schopno zvládat běžné denní situace.

MÝTY A FAKTA:

AUTISMUS JE METABOLICKÁ PORUCHA, KTERÁ SE DÁ LÉČIT SPRÁVNĚ ZVOLENOU DIETOU.

Nikdy nebyl vědecky prokázán žádný vliv diet na léčbu autismu. To ale neznamená, že například dítě s autismem nemůže mít v některém případě navíc ještě metabolickou poruchu. Stejně jako například dítě s poruchou zraku může trpět jiným onemocněním, které se zrakem nesouvisí. Zároveň známe případy, kdy zavedení specifické diety dítěti prokazatelně pomohlo, ale jedná se opravdu o jednotlivé případy a neplatí to obecně.

AUTISMUS VZNIKÁ NA ZÁKLADĚ NESPRÁVNÉ VÝCHOVY ZE STRANY EMOČNĚ CHLADNÉ MATKY.

Autismus je vývojová porucha, která vzniká na neurobiologickém podkladu již před narozením dítěte. Výchova nemá na její vznik a vývoj žádný vliv. Dítě s autismem se může narodit v kterékoliv rodině – tedy

v rodině, kde jsou rodiče „citově chladní“, ale i v rodině zdravých, podporujících a empatických rodičů.

DÍTĚ S AUTISMEM NENAVAZUJE OČNÍ KONTAKT.

Děti s autismem sice často vykazují specifický oční kontakt, ale není pravda, že by ho nenavazovaly.

Problémy s očním kontaktem se objevují například v určitém vývojovém období nebo jako projev nejistoty, strachu atd.

Odpovědi vypracovala:

Vendula Vinklerová – Speciálně pedagogické centrum pro děti s kombinovaným postižením

Odkazy a kontakty:

APLA, asociace pomáhající lidem s autismem
Brunnerova 1011/3, 163 00 Praha 17 – Řepy
www.apla.cz, apla@apla.cz

Máme otevřeno? o. s.

občanské sdružení pro integraci lidí s postižením
Hradešínská 47, 101 00 Praha 10
www.mameotevreno.cz, vstupte@mameotevreno.cz

Webové stránky:

www.apla.cz
www.autismus.cz
www.dobromysl.cz
www.mameotevreno.cz
www.praha.apla.cz

Doporučená literatura:

Haddon, M.: Podivný případ se psem. Argo, Praha 2004.
Howlin, P.: Autismus u dospívajících a dospělých. Portál, Praha 2005.
Hrdlička, M., Komárek, V.: Dětský autismus. Portál, Praha 2004.
Chvátalová, H.: Jak se žije dětem s postižením. Portál, Praha 2005.
Richman, S.: Výchova dětí s autismem (Aplikovaná behaviorální analýza). Portál, Praha 2006.
Sacks, O.: Antropoložka na Marsu. Mladá Fronta, Praha 1997.
Schiller, E.: Příběhy dětí s autismem. Portál, Praha 1999.
Thorová, K.: Poruchy autistického spektra. Portál, Praha 2006.
Williams, D.: Nikdo nikde. Svoboda, Praha 1995.

NENÁVISTNÉ POZDRAVY Z RUSKA

Christof Putzel

Rusko, USA / 2007 / 20 min.

Americký filmař Christof Putzel se vydal do Ruska, aby tam zaznamenal vzrůstající vlnu neonacistického hnutí. Skupiny skinheadů zde brutálně napadají imigranty – ať už jde o občany bývalých republik Sovětského svazu, kteří do Ruska přicházejí za prací, nebo o zahraniční studenty výrazně se odlišující barvou pleti. Nebezpečně se šířící fenomén má dokonce podporu některých členů fašisticky orientované Liberálně demokratické strany zastoupené v ruské dumě. Ti tak v postsocialistické zemi snadno oslovují nerozhodnutou mládež, z níž se násilní stoupenci neonacismu rekrutují. Kromě účasti na veřejných shromážděních, kde je povoleno heilovat a popírat holokaust, nebo na výcviku proti nepříteli na tajných táborech je největší zábavou ruských neonacistů natáčení brutálních, rasisticky orientovaných útoků na imigranty a jejich umísťování na internet. Šokující dokument, jehož pasáže mohli diváci zhlédnout volně na internetu na stránkách investigativní CurrentTV, je otřesným varováním před touto hrozbou. **P**

SOUSED

ANOTACE:

Pomocí aktivity si žáci uvědomí stereotypy a predsudky, které mají vůči cizincům, a zároveň zjistí, že se jejich rozhodování liší v případě individuálního přístupu.

Mezipředmětové vztahy:

základy společenských věd, český jazyk a literatura, zeměpis

Aktivita rozvíjí především tyto klíčové kompetence:

• k učení • komunikativní • sociální a personální • občanské

Průřezová témata:

OSV, VDO (ZŠ), MKV,
OIDS (SOŠ)

Věk: 13+

CÍLE:

Žáci:

- diskutují o predsudcích, stereotypch, hodnotách a limitech tolerance,
- si uvědomí rozdíly obecného a individuálního přístupu.

POMŮCKY:

pracovní list pro každého žáka, psací potřeby

ČAS: 25 minut

POSTUP:

1. Žákům rozdáme pracovní list – polovině variantu A, druhé polovině variantu B. Nahlas přečteme zadání a necháme každého samostatně sestavit žebříček sousedů od nejvíce preferovaných, se kterými by chtěl bydlet na stejném patře v činžovním domě, až po nejméně chtěné sousedy.
2. Poté žáci sami prezentují výsledky. Pokaždé je ale třeba uvést kritéria, podle kterých se rozhodovali. Nejdříve začne skupina s variantou A a poté skupina s variantou B. Kritéria zapisujeme na tabuli.
3. Na závěr přečteme výsledky průzkumu veřejného mínění: Koho by Češi nechtěli za souseda od společnosti Factum Invenio z února 2010.

REFLEXE:

Žáci nejlépe hned při svých výpovědích sdělují kritéria výběru. Vhodně zvolenými otázkami pomáháme odhalovat skryté stereotypy v rozhodování, snažíme se je pojmenovat, společně hledáme jejich prameny a důvody vzniku. Zdůrazníme, že se liší naše rozhodování, když pracujeme jen s částečnými informacemi (což bylo v případě obou skupin). Upozorníme na nebezpečí zobecňování jedné špatné zkušenosti a její aplikování na celou skupinu. V případě, že žáci, kteří obdrželi variantu A, nebudou chtít vybírat pouze z vyjmenovaných národností, není třeba s aktivitou dále pokračovat. Skupina je už na tolik vyspělá a tolerantní, že tuto aktivitu nepotřebuje absolvovat.

ZDROJ:

Inspirováno výsledky průzkumu veřejného mínění: Koho by Češi nechtěli za souseda, Factum Invenio, únor 2010.

DOPORUČENÍ PEDAGOGA:

Aktivita je velice vhodná k otevření diskuse nad stereotypy, které má v sobě skryté každý z nás, a zároveň nad nebezpečím, které v sobě skrývá jakékoliv zobecnění, jehož se rovněž každý z nás a téměř každodenně

SOUSEDI

Zadání: Stěhujete se do nového bytu, do novostavby. Vedle vás budou bydlet taktéž noví sousedé. Kterým z uvedených byste dali přednost a se kterými třemi byste nechtěli bydlet pod jednou střechou vůbec? Seřadte od nejvíce preferovaných k nejméně.

Varianta A

Slováci
Romové
Arabové
Vietnamci
Afričané
Izraelci
Židi
Američané
Ukrajinci

SOUSEDI

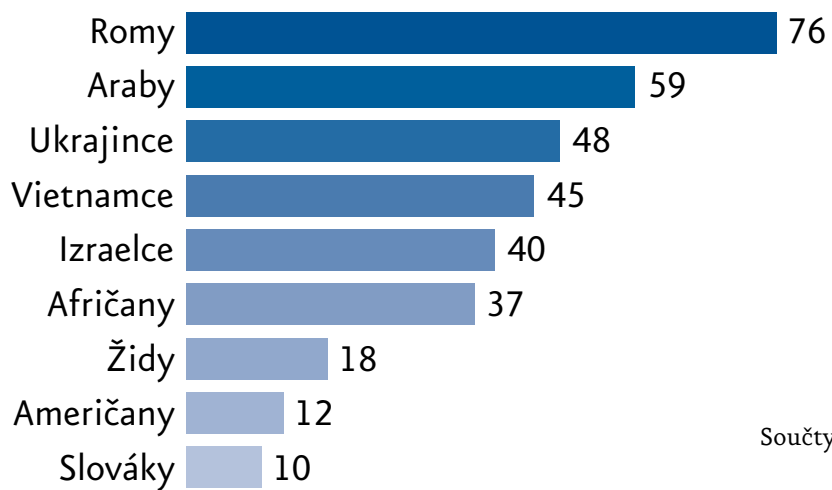
Zadání: Stěhujete se do nového bytu, do novostavby. Vedle vás budou bydlet taktéž noví sousedé. Kterým z uvedených byste dali přednost a se kterými třemi byste nechtěli bydlet pod jednou střechou vůbec? Seřadte od nejvíce preferovaných k nejméně.

Varianta B

Nezaměstnaný Slovák z východního Slovenska
Ukrajinská rodina s dvěma dětmi, otec pracující na místní univerzitě (či v nejbližším městě)
Romská mladá dívka studující na vysoké škole žurnalistiku
Židovská rodina se třemi dětmi, jedno z dětí je mentálně postižené
Izraelec středního věku, jenž vlastní obchod v přízemí, ve kterém pracuje někdo z vašich příbuzných
Afričanka, o níž nic nevíte
Američtí studenti, kteří často pořádají hlučné večírky
Starší pár Vietnamců
Mladá Arabka s dvouletým dítětem na mateřské dovolené

	JEDEN SVĚT NA ŠKOLÁCH – LIDSKÁ PRÁVA I.
FILM	NENÁVISTNÉ POZDRAVY Z RUSKA
	PRACOVNÍ LIST

Výsledky průzkumu veřejného mínění: Koho by Češi nechtěli za souseda, Factum Invenio, únor 2010
Názory české veřejnosti v procentech.

Součty odpovědí „určitě ne“ a „možná ne“.
Zdroj: ČTK

PRVNÍ DOJEM

ANOTACE:

Žáci si pomocí aktivity uvědomí, že první dojem, který si utvoří při setkání s nějakou osobou, se může lišit od skutečnosti.

Mezipředmětové vztahy:

základy společenských věd, český jazyk a literatura

Aktivita rozvíjí především tyto klíčové kompetence:

• k učení • komunikativní • sociální a personální • občanské

Průřezová témata:

OSV, VDO (ZŠ), MKV, OVDS (SOŠ)

Věk: 13+

CÍLE:

Žáci:

- si uvědomí, jak odlišné jsou první dojmy u každého z nás o stejném člověku,
- pochopí vliv stereotypů, předpokladů a předchozích zkušeností při hodnocení člověka,
- si všimnou, jak první dojmy ovlivňují naše chování k druhým.

POMŮCKY:

fotografie z pracovního listu samostatně nalepené na papíry (A5) pro každou skupinu, psací potřeby

ČAS: 25 minut

POSTUP:

1. Žáci pracují ve skupinách po čtyřech. Každé skupině dáme sadu fotografií, které si mezi sebou rozdají. Na náš pokyn všichni napíší na dolní okraj papíru svůj první dojem, popsanou část přehnou tak, aby nebylo vidět, co napsali, a předají list sousedovi po pravé ruce.
2. Celý postup se opakuje tak dlouho, dokud papíry neoběhnou celý kruh ve skupině. Pak se srolované konce papíru rozbálí a každý si přečte první dojmy ostatních na jeho fotografii.

REFLEXE:

Reflexe probíhá formou diskuse. Klademe otázky typu: Jak jste se cítili, když jste byli nuceni rychle vyjadřovat své první dojmy? Lišily se první dojmy vašich spolužáků od vašich? U jakých fotografií to bylo nejkřiklavější? Na čem byl nejčastěji založen první dojem? Vzpomínáte si na reálný případ, kdy vás první dojem oklamal? Co vás nejvíce ovlivňuje při utváření prvního dojmu? Stalo se někdy, že se i ve vás někdo v úsudku na první dojem zmýlil?

Poznámka: Při výběru fotografií je dobré zařadit i snímek někoho, kdo není skupině znám, ale o kom víme některé životopisné údaje. Je možné vybírat i tak, aby líbivá či důvěryhodná tvář ve skutečnosti patřila osobě s charakterovými nedostatky a naopak.

Fotografie č. 1: devítiletá žákyně pražské základní školy studující s výborným prospěchem a pocházející z ekonomicky dobře situované rodiny,

Fotografie č. 2: pouliční herečka z turistické oblasti ve Francii,

Fotografie č. 3: lehce mentálně postižený klient ústavu pro mentálně postižené v srbské Stamnici, kde přebývá 460 chovanců,

Fotografie č. 4: těžce mentálně postižený klient ústavu pro mentálně postižené v srbské Stamnici, kde přebývá 460 chovanců.

	JEDEN SVĚT NA ŠKOLÁCH – LIDSKÁ PRÁVA I.
FILM	NENÁVISTNÉ POZDRAVY Z RUSKA
	AKTIVITA

ZDROJ:

Kol. autorů: Příručka Jeden svět na školách pro SŠ. Člověk v tísní, Praha 2005.

DOPORUČENÍ PEDAGOGA:

Aktivitu „První dojem“ lze využít v hodinách společenských věd, psychologie, jazyka a komunikace (při tréninku komunikace, při nácviku přijímacího pohovoru – například většina personalistů označuje první dojem za velice důležitý a klíčový...). Je motivační ale i k tématu rasismus. Dále se domnívám, že je možné ji využít v úvodních hodinách se žáky v prvním ročníku studia, aby si uvědomili, že první dojem může být někdy nesprávný a ošemetný (též je možné udělat první dojem mezi samotnými žáky, dokud se ještě neznají – napíší si své první dojmy ze svých spolužáků, tyto poznámky se schovají a vrátí se k nim na konci prvního nebo i posledního školního roku).

Během aktivity žáci uvádějí nejružnější charakteristiky a své první dojmy z osob na fotografiích, může se stát, že uvedou dojmy zcela opačné. Doporučuji všechny dojmy zapsat na tabuli a později se k nim vrátit. Pokud třídu dobře známe, nebojme se žáky vyzvat, ať sami uvedou příklad, kdy se v někom spletli, kdy dali na první dojem. A naopak, můžeme též mluvit o tom, kdy se někdo spletl v nich a zda jim to uškodilo.

Na závěr je možné ještě uvést faktory, které první dojem ovlivňují. Zákonitě se dostaneme k předsudkům, které s tím úzce souvisejí. Práce s předsudky nám může pomoci jako odrazový můstek k dalším hodinám – ať už na téma rasismus, multikulturní výchova, či jiné.

Tomáš Holubec, Vyšší odborná škola ekonomická a Obchodní akademie v Praze

Fotografie č. 1

Autor fotografie: Karel Strachota

Fotografie č. 2

Autor fotografie: Karel Strachota

Fotografie č. 3

Autor fotografie: Karel Strachota

Fotografie č. 4

Autor fotografie: Karel Strachota

1. Je působení rasistických a ultrapravicových skupin v Rusku skutečně vážným problémem?

Aktivita krajní pravice, násilí šířené jejími příznivci a násilí z nenávisti **představují pro současné Rusko vážný problém**. Vládní autority, policie a soudy nejsou schopné dostatečným, respektive odpovídajícím způsobem rasové a neonacistické násilí a aktivity monitorovat, vyšetřovat a zamezovat jim. Občanští aktivisté současně upozorňují na to, že boj s „extremismem“ je státním aparátem využíván k potlačování občanských práv a svobod, konkrétně zejména svobody projevu, vyznání a sdružování.

S 50 000 neonacistickými skinheady (oficiálně 10 000), jejich typickou organizovaností, brutalitou a teroristickým potenciálem se situace v Rusku vymyká jakémukoliv porovnání se situací na evropské neonacistické scéně.

V roce 2009 byl v Rusku zaznamenán vysoký počet útoků násilí z nenávisti, v jejichž důsledku zemřelo 60 osob a 306 bylo zraněno. Oběťmi byli představitelé národnostních a etnických menšin, osoby tzv. neslovanského vzezření, migranti, alternativní mládež, političtí odpůrci a novináři. Útoky byly v řadě případů velmi brutální.

2. Čím lze vysvětlit výše zmíněnou skutečnost v zemi, která měla tolik obětí v boji proti nacistickému Německu za 2. světové války?

Současná ruská neonacistická uskupení již dávno překonala rozpor mezi historickým nacismem a současným neonacismem. **Pojítkem mezi oběma ideologiemi je především jednotící idea nadřazenosti bílé rasy a koncept Evropy národů**, tedy spolupracujících evropských suverénních států. Neonacisté usilují o ochranu původního evropského bílého obyvatelstva a kultury před invazí nepůvodních rasových a etnických skupin přinášejících s sebou neevropské jednání, tradice a zvyky. Sami sebe chápou jako ochránce rasové čistoty a křesťanské kultury.

3. Jak se k útokům proti imigrantům, o nichž se ve filmu hovoří, staví oficiální ruská politická scéna, policie a soudy? Mají extremisté podporu veřejnosti?

V oblasti rasového a neonacistického násilí jsou pro Rusko **typické nedostatky na straně vyšetřování**, a to na všech úrovních (policie, prokuratura, soudy), **neexistence jednotného mechanismu sběru dat**

o rasově motivované kriminalitě a přísná protixtremistická legislativa. Meziročně (2008 a 2009) došlo v Rusku k významnému poklesu projevů násilí motivovaného nenávistí, byly také rozkryty některé ultrapravicové militantní skupiny.

Rasově a etnicky motivované násilí nepředstavuje v Rusku (a v celé Evropě) jev izolovaný na sympatizanty krajní pravice, ale nachází své zdroje napříč politickým spektrem a ruskými médii. **Xenofobní projevy politických vůdců**, kterým média umožňují proniknout mezi širokou veřejnost, útočí na předsudky ruské společnosti a vytvářejí prostředí, ve kterém je násilí z nenávisti jednoduše ospravedlnitelné. **Orgány odpovědné za vyšetřování násilí z nenávisti významně podceňují hrozbu**, kterou představují organizované neonacistické skupiny.

Ruská protixtremistická politika je ovlivněna dlouhodobým čečensko-ruským konfliktem a dalším napětím přetrvávajícím mezi ruskou většinou a etnickými menšinami žijícími v Rusku. Významně na ni také působí ortodoxní křesťanské skupiny a všeobecný strach z rozšiřování islámského fundamentalismu.

4. V souvislosti s filmem se nabízí paralela se situací v České republice. Musejí se i u nás imigranti potýkat s obdobnými problémy? Jsou vystaveni rasovým útokům?

Neevropsky vyhlížející migranti představují jednu ze skupin lidí ohrožených verbálními a fyzickými projevy násilí z nenávisti. Útočníky přitom většinou nejsou příznivci krajní pravice, ti tvoří pouze 10–20 % pachatelů. Proticizinecká rétorika je však bezesporu jedním z témat subjektů krajní pravice.

Politické programy a veřejné projevy mohou nalézt svůj odkaz v jednání neonacistů nebo příznivců těchto politických stran. V nejextrémnější podobě mohou projevy xenofobie vést k fyzickému napadání migrantů nebo jiných národnostních a etnických menšin. Vzhledem k tomu, že **se národnost či etnicita obětí rasově, etnicky či národnostně motivovaných trestných činů nesleduje** (brání tomu zákonné překážky), neexistují pevná data týkající se počtu obětí z řad migrantů nebo národnostních a etnických menšin.

Poslední známou vraždou spáchanou na cizinci v České republice byl případ súdánského studenta Hassana Abdelradiho, který byl v roce 1997 ubodán před vstupem do studentské kolejí v Praze. Útočník Petr Zborník, aktivní na neonacistických koncertech

pořádaných organizací Blood and Honour, byl odsouzen k trestu nepodmíněného odnětí svobody ve výši 13,5 let.

5. Jaká je situace ohledně extremismu v ostatních evropských zemích?

Pravicový extremismus je v Evropě různě silný a také není jasná shoda na tom, jaké strany označit jako extremistické. V západní Evropě se **prosazují strany, které nejsou ovlivněny dědictvím historického fašismu a nacismu a využívají především islamofobie a strachu z imigrantů**, nejsou však otevřeně antidemokratické. V souvislosti s nimi se hovoří o pravicovém populismu. Tyto strany jsou volebně úspěšné především ve Skandinávii či Nizozemsku. Radikálnější krajní pravice zaznamenává úspěchy i ve Francii – Národní fronta (FN) pod vedením Jean-Marie Le Pena – či v Rakousku – Svobodomyšlná strana Rakouska (FPÖ). Tradiční neofašistické a neonacistické strany musejí působit přiměřeně právnímu prostředí a výrazněji se neprosazují. V Německu má zastoupení v zemských sněmech dvou spolkových zemí Národně demokratická strana Německa (NPD), které hrozil zákaz, ale německý Ústavní soud jej v roce 2001 zamítl.

Strany reprezentující pravicový extremismus se prosadily i v některých postkomunistických zemích. **V Maďarsku je silné Hnutí za lepší Maďarsko – Jobbik –**, v jehož blízkosti působí i Maďarská garda. Silná, násilnická neonacistická scéna je v Rusku, kde její příslušníci zavraždili mnoho ideových odpůrců i osob kavkazského a středoasijského původu. Obecně lze říci, že v ČR je nyní v evropském měřítku slabá stranickopolitická reprezentace pravicových extremistů, ale je zde v přepočtu na počet obyvatel vysoký podíl neonacistických militantů.

6. Jaké jsou základní myšlenky pravicového extremismu?

Pravicový extremismus je obdobně jako další varianty politického extremismu orientován **proti hodnotám demokratického ústavního státu**. Je netolerantní a antipluralitní. Specifikem pravicového extremismu je jeho **důraz na lidskou nerovnost**, o jejíž zakotvení do společenských norem usiluje. Chápe určité biologicky dané skupiny (zpravidla národy a rasy) jako vyspělejší a „hodnotnější“ než ostatní.

Pravicový extremismus v sobě zahrnuje celou řadu politických proudů, ideologií a koncepcí, které

navzájem mohou být i znesvářené. Hlavními variantami pravicového extremismu jsou **autoritativní dogmatický konzervatismus**, který prosazuje vládu úzké skupiny tradičních elit (například šlechty či režimních ideologů), **fašismus**, který usiluje o vznik korporativního státu, a **nacismus**, který prosazuje vyhrcované rasistické a antisemitské aktivity. Na tradiční fašismus a nacismus navazují v současnosti **neofašismus a neonacismus**. Do pravicového extremismu spadá i část tzv. „nové pravice“, která se snaží o inovaci tradičních extremistických dogmat.

Pravicoví extremisté s ohledem na taktické důvody ve vztahu k veřejnosti a k právnímu prostředí neříkají vždy přesně to, co skutečně zamýšlejí. Namísto snah o nastolení nedemokratického režimu **deklarují úsilí o „právo a pořádek“**, o Romech hovoří jako o nepřizpůsobivých, antisemitismus maskují pod rouškou antisionismu, přebírání nacistického pojetí dějin označují za „nezkreslený“ výklad historie apod. Odhalit pravé cíle extremistů tak může být často velmi obtížné.

7. Jaké důvody vedou mladé lidi, aby se stali členy extremistických uskupení?

Mládežnické organizace extremistů lákají mladé lidi nabídkou „nepolitických volnočasových“ aktivit, jako jsou úklidy lesů apod. Nabízejí jim možnosti, které by měli nacházet jinde, avšak kvůli složité životní situaci (například v severních Čechách či na severní Moravě) tomu tak není. V této situaci selhává společnost jako celek.

Významnou roli hraje i celospolečenská atmosféra, ve které mladí lidé přijímají xenofobní retoriku, která se stává všeobecně přijatelnou. V této situaci by jednu z klíčových rolí měla sehrát politická reprezentace, která by se zasadila o tvrdé a nekompromisní odsouzení neonacismu. Bohužel se tak stalo pouze po tragickém vyústění žhářského útoku ve Vítkově (2009), jinak politické špičky mlčí (viz pouliční válka v Janově v roce 2008). Naopak se zdá, že xenofobní názozy mohou politikům v jejich kariéře pomoci.

MÝTY A FAKTA:**PŘÍZNIVCI KRAJNÍ PRAVICE JSOU HLUPÁCI.**

Průměrný neonacista neexistuje, příznivci krajní pravice tak kopírují demografické rozložení normální společnosti. Ideovou základnu hnutí tvoří vysokoškolsky vzdělaní lidé schopní navazovat a udržovat kontakty se zahraničními kolegy, konspirovat a dlouhodobě unikát zodpovědnosti za šíření genocidní ideologie nacionálního socialismu. Část hnutí je tvořena lidmi se základním vzděláním. Další skupinou jsou pak podnikatelé a lidé, pro které aktivity ve prospěch neonacistického hnutí znamenají ekonomický přínos. Narůstá také počet žen-aktivistek.

NÁSILÍ Z NENÁVISTI SE DOPOUŠTĚJÍ V DRTIVÉ VĚTŠINĚ PŘÍZNIVCI KRAJNÍ PRAVICE.

Násilí z nenávisti se příznivci krajní pravice, respektive aktivní členové nenávistných skupin (hate groups) dopouštějí pouze v 10–20 % případů. Většina útoků je páčána jednotlivci bez jakékoliv spřízněnosti s neonacistickým nebo rasistickým hnutím.

SOUČASNÁ EKONOMICKÁ DEPRESE ZAPŘÍČINILA NÁRŮST AKTIVIT KRAJNÍ PRAVICE.

Souvislost ekonomické stagnace s nárůstem aktivit krajní pravice se v ČR neprokázala. Ztráta pracovních příležitostí a nárůst nezaměstnanosti ani nepředstavuje významnější téma pro veřejně aktivní ultrapravicové subjekty. Je však možné, že v případě, že by ekonomická deprese pokračovala, stala by se tématem, jehož prostřednictvím by se krajněpravicové skupiny snažily oslovit širokou veřejnost.

ONI Z TOHO VYROSTOU.

Větší část příznivců krajní pravice skutečně v dospělosti neonacistické hnutí opustí. V současné době, na rozdíl od devadesátých let, však významnou část členů tvoří lidé ve věku 25 až 35 let, činní ve strukturách více než tři roky. Jsou to právě oni, kteří jsou nositeli kolektivní paměti hnutí a určujícími aktéry budoucího vývoje české krajní pravice.

Odpovědi vypracovali:

Klára Kalibová – In IUSTITIA, o. s. (otázky č. 1–4, mýty)

Miroslav Mareš – Masarykova univerzita v Brně (otázky č. 5, 6)

Kol. autorů – Člověk v tísni, o. p. s. (otázka č. 7)

Odkazy a kontakty:

In IUSTITIA, o. s.

P. O. BOX 15, 111 21 Praha 1

www.in-iustitia.cz, in-ius@in-ius.cz

SOVA Center

sledování aktivit krajní pravice, nacionalismu a xenofobie v Rusku

<http://xeno.sova-center.ru>

Tolerance a občanská společnost, o. s.

P. O. BOX 125, 121 00 Praha 2

rasismus@centrum.cz

Webové odkazy:

www.clovekvtsni.cz/index2.php?id=399

www.fra.europa.eu

Doporučená literatura:

Charvát, J.: Současný politický extremismus. Portál, Praha 2007.

Kozhevnikova, G., Umland, A., Shenfield, S. D., Verkhovsky, A.:

Ultra-Nationalism and Hate Crimes in Contemporary Russia:

The 2004–2006 Annual Reports of Moscows SOVA Center

(Soviet and Post-Soviet Politics and Society 77), Moscow 2008.

Mareš, M.: Pravicový extremismus a radikalismus v ČR.

Barrister & Principal, Brno 2003.

Další informace k tématu pravicový extremismus naleznete u filmu Sestřih z akcí pravicových extremistů.

NEVIDITELNÉ DÍVKY

Sidse Stausholm

Dánsko / 2008 / 40 min.

Marie, Silan a Maiken z Dánska si o sobě myslí, že jsou neviditelné. Tento pocit jim přinášejí reakce jejich vrstevníků ve škole, protože pro ně zkrátka nejsou dost „cool“. Marie přestala se spolužáky mluvit ve čtvrté třídě, protože se jí posmívali. Silan si nedokáže najít přátele, ve třídě je ze všech děvčat tou poslední. Nezapadá ani Maiken – kvůli dyslexii a zvláštnímu chování si vždy vysloužila jen pohrdání ostatních, proto vystřídala deset školních kolektivů. Dívky se setkávají ve virtuální realitě – prostřednictvím počítačové aplikace s létajícími vílami se navzájem svěřují se svými problémy. Sdílet nejistotu a strach z okolí jim pomáhá v nabývání pocitu, že na svá trápení nejsou samy. Proto to zkusí znovu – Marie odchází ze základní školy a nastupuje na gymnázium, kde ji čeká třída plná nových spolužáků. Silan se snaží začlenit do kolektivu v hudebním kroužku, kde společně nacvičují muzikálové představení. Maiken se zapisuje na jedenáctou střední školu a snaží se najít nové přátele. Dokážou ze sebe shodit plášť neviditelnosti? Najde se někdo, kdo je bude mít rád takové, jaké jsou? b

KAŽDÝ ZAČÁTEK JE TĚŽKÝ

ANOTACE:

Pomocí aktivity si žáci uvědomí, že ne pro každého je jednoduché se začlenit do kolektivu. Zamyslí se nad příčinami a důsledky nezačlenění se do skupiny.

Mezipředmětové vztahy:

základy společenských věd, český jazyk a literatura

Průřezová témata:

OSV, OVDŠ (SOŠ)

Věk: 13+

Aktivita rozvíjí především tyto klíčové kompetence:

• komunikativní • sociální a personální • občanské • k řešení problémů

CÍLE:

Žáci:

- kriticky posoudí, jací lidé jsou v kolektivu oblíbení a jací nejsou,
- si uvědomí důsledky nezačlenění do kolektivu.

POMŮCKY:

pracovní list pro každého žáka, psací potřeby

ČAS: 25 minut

POSTUP:

1. Na tabuli napíšeme výrok J. W. Goetha: „Každý začátek je těžký“. Žáci mají za úkol tento výrok vysvětlit (proč je začátek těžký, co může být na začátku těžké). Na tabuli zapisujeme jejich poznámky.
2. Každý žák dostane pracovní list a dále pracuje samostatně podle zadání. Na splnění úkolu mají žáci cca 5 minut.
3. Žáci prezentují své příběhy. Mluví jen ti, kteří chtějí.
4. Dále žáci na pracovní list vypíší tři vlastnosti, které podle nich má fiktivní Anna. Poté napíší tři vlastnosti, které považují za silné, jež mohou lidem usnadnit fungování v kolektivu, a tři vlastnosti, které naopak fungování ve skupině znesnadňují. Vyzveme žáky, aby nám nadiktovali všechny vlastnosti, které napsali, a rozdělíme je na tabuli do dvou sloupců (silné/slabe).
5. Následuje projekce filmu.

REFLEXE:

Reflexe probíhá po projekci filmu formou diskuse. Žáci odpovídají na otázky: Proč byla děvčata ve filmu svými spolužáky ignorována? Měla některá z nich vlastnosti, které jsme uvedli před projekcí? Co se vám na dívkách líbilo? Co byste jim doporučili? Myslíte si, že změna školy vyřeší jejich problémy?

DOPORUČENÍ PEDAGOGA:

Odzkoušení aktivity proběhlo v 9. ročníku ZŠ v rámci třídnické hodiny. Účastnilo se 18 žáků. Aktivita byla provedena podle předložené metodiky.

Při vysvětlování citátu měli žáci problém s tím, jaký začátek, začátek čeho? Nápady a názory byly velmi široké a připadalo mi, že spíše odváděly od tématu, než k němu směřovaly. V případě, že by film byl puštěn před aktivitou, jak jsem to udělala já, tak bych doporučila tuto část vynechat. Citát bych na tabuli napsala jako motivační, ale dále bych ho nevysvětlovala.

	JEDEN SVĚT NA ŠKOLÁCH – LIDSKÁ PRÁVA I.
FILM	NEVIDITELNÉ DÍVKY
	AKTIVITA

Text, začátek příběhu, žáky zaujal, už při čtení někteří reagovali na to, co asi bude následovat. Do psaní textu se zapojili všichni velmi aktivně. Prezentovali jsme čtyři dokončení příběhu. Objevila se různá řešení, kde Annu kolektiv přijal i nepřijal. Pokud by se prezentovala všechna, trvalo by to velmi dlouho. Myslím, že to není nutné, neboť někteří žáci dávali najevo obavu, že budou text číst nahlas.

Většina žáků vypsala požadované kladné i záporné vlastnosti. Při zapisování vlastností na tabuli se mezi dětmi objevila potřeba už tyto vlastnosti diskutovat. Diskuse byla velmi živá.

Na realizování aktivity bylo potřeba necelých 30 minut. Osobně bych vynechala rozbor citátu. Aktivita je podle mého názoru vhodná pro 2. stupeň ZŠ. Zařadila bych ji do občanské výchovy, rodinné výchovy, etické výchovy apod.

Aktivita je vhodná při řešení prvních příznaků šikany. Doporučuji ji třídním učitelům.

Zdeňka Juklová, Masarykova základní škola a Obchodní akademie v Tanvaldu

JEDEN SVĚT NA ŠKOLÁCH – LIDSKÁ PRÁVA I.	
FILM	NEVIDITELNÉ DÍVKY
PRACOVNÍ LIST	

Anna je klidná, tichá dívka. Nikdy neměla moc přátel, nejbližší kamarádku. Vždycky měla trochu problém začlenit se do kolektivu. Tráví spoustu času na internetu, na chatu. Právě začal nový školní rok, Anna vešla do školy, chvíli stála před dveřmi do třídy, nadechla se, otevřela dveře, vešla do třídy a...

Dopište krátký příběh, co Annu čekalo v nové třídě, v novém školním roce.

Anna je klidná, tichá dívka. Nikdy neměla moc přátel, nejbližší kamarádku. Vždycky měla trochu problém začlenit se do kolektivu. Tráví spoustu času na internetu, na chatu. Právě začal nový školní rok, Anna vešla do školy, chvíli stála před dveřmi do třídy, nadechla se, otevřela dveře, vešla do třídy a...

Dopište krátký příběh, co Annu čekalo v nové třídě, v novém školním roce.

Anna je klidná, tichá dívka. Nikdy neměla moc přátel, nejbližší kamarádku. Vždycky měla trochu problém začlenit se do kolektivu. Tráví spoustu času na internetu, na chatu. Právě začal nový školní rok, Anna vešla do školy, chvíli stála před dveřmi do třídy, nadechla se, otevřela dveře, vešla do třídy a...

Dopište krátký příběh, co Annu čekalo v nové třídě, v novém školním roce.

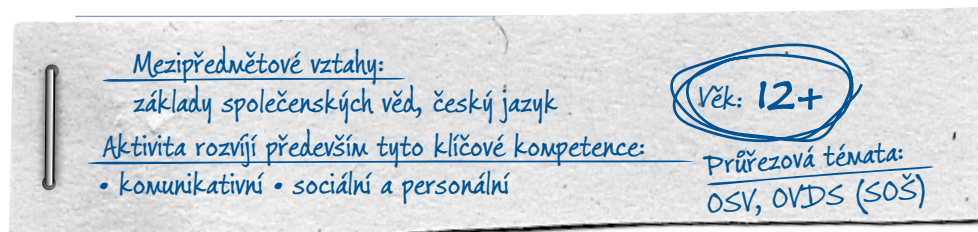
Anna je klidná, tichá dívka. Nikdy neměla moc přátel, nejbližší kamarádku. Vždycky měla trochu problém začlenit se do kolektivu. Tráví spoustu času na internetu, na chatu. Právě začal nový školní rok, Anna vešla do školy, chvíli stála před dveřmi do třídy, nadechla se, otevřela dveře, vešla do třídy a...

Dopište krátký příběh, co Annu čekalo v nové třídě, v novém školním roce.

KLUBÍČKO

ANOTACE:

Žáci se podělí o své pocity, které v nich film vyvolal, a pomocí klubíčka vlny vytvoří síť. Síť může poskytnout nástin vztahů, které panují v daném kolektivu.

CÍLE:

Žáci:

- reflektují zhlédnutý film,
- si uvědomí vztahy ve skupině, sociální síť, kterou skupina tvoří.

POMŮCKY:

klubíčko vlny

ČAS: 15 minut

POSTUP:

1. Žáci sedí v kruhu. V ruce držíme klubíčko vlny a vysvětlíme žákům, co budou v rámci aktivity dělat: jejich úkolem bude podržet konec vlny a hodit klubíčko jednomu ze spolužáků – ten pak popíše několika větami pocity, které v něm film vyvolal, postřehy, které jsou pro něj nejdůležitější.
2. Poté žák opět podrží vlnu tak, aby byla mezi ostatními a jím napnutá, a hodí klubíčko dalšímu spolužákovi. Každý žák může být klubíčkem „vyzván“ vícekrát.
3. Vše se opakuje tak dlouho, dokud nedostanou možnost promluvit všichni žáci. Dbáme na to, aby každý před hozením klubka vždy podržel vlnu tak, aby byla postupným házením vytvořena síť.

REFLEXE:

Reflexe probíhá v průběhu celé aktivity. Se žáky diskutujeme o jejich postřezích z filmu. Zároveň hovoříme o síti, kterou s pomocí klubka vytvoříme a do níž by měli být zapojeni všichni žáci.

Poznámka: Aktivita může nenásilnou formou poskytnout nástin vztahů, které panují v daném kolektivu. Je dobré sledovat, komu bylo hozeno klubko opakovaně nebo zda ve třídě existují žáci, kterým nikdo klubko nehodil. V tomto případě je potřeba, abychom sami takového žáka „zapojili“ do sítě.

ZDROJ:

Kol. autorů: Průřezová témata prostřednictvím dokumentárního filmu. Člověk v tísni, Praha 2007.

DOPORUČENÍ PEDAGOGA:

Aktivitu jsem použila už několikrát, a to nejdříve v nižších ročnících ZŠ, tj. pátá, šestá třída, nebo později v devátých ročnících a na střední škole. Vyhýbala bych se sedmým a osmým ročníkům ZŠ.

1. Jaká je definice šikany? Co je a co není šikanování?

Za šikanování se považuje, když jeden žák (nebo více žáků) úmyslně a opakovaně ubližuje druhým. Znamená to, že útočníci spolužákovi, který se nemůže bránit, dělají něco, co je mu nepříjemné nebo co ho bolí. Strkají do něj, fackují ho, schovávají mu věci, bijí ho apod. Mohou mu ale život znepříjemňovat i jinak – pomlouvat ho, nadávat mu, intrikovat proti němu, navádět spolužáky, aby s ním nemluvili a nevšíмали si ho... **Za šikanování se nepovažují ostatní typy školního násilí mezi žáky** – například když se perou dva přibližně stejně silní žáci kvůli dívce, která se jim oběma líbí, nejde o šikanování, protože tu chybí nepoměr sil, kdy se oběť neumí nebo z různých příčin nemůže bránit.

To je vnější pohled na šikanu. Kdo však chce skutečně pomoci, tak potřebuje porozumět šikanování i zevnitř – jako závislosti a těžké poruše vztahů ve skupině.

Školní šikanování je nemoc skupinové demokracie a má svůj zákonitý vnitřní vývoj. První stadium šikanování – **zrod ostrakismu** – se v podstatě odehrává v jakékoliv skupině (všude je někdo neoblíbený nebo nevlivný, na jehož úkor je prima si dělat „legrácky“). Jde o mírné, převážně psychické formy násilí. Jedná se však již o zárodečnou podobu šikanování obsahující riziko dalšího negativního vývoje.

Druhé stadium představuje **fyzickou agresi a přitvrzování manipulace**. Spolužáci si na ostrakizovaných žácích odreagovávají nepříjemné pocity, například z očekávané těžké písemné práce, z konfliktu s učitelem nebo prostě jen z toho, že chození do školy je obtěžuje. Manipulace zesiluje a objevuje se zprvu ponejvíce subtilní fyzická agrese.

Třetí stadium, tzv. **vytvoření jádra**, je klíčové. Vyděluje se jádro útočníků, které systematicky začne šikanovat nejvhodnější oběti. Do této chvíle lze věci jasně řešit.

Následně ale dojde k bodu zlomu, kdy **většina přijímá normy agresorů**, které se stávají nepsaným zákonem i pro ostatní děti, které se také začnou chovat krutě – aktivně se účastní týrání spolužáka a prožívají při tom uspokojení.

V pátém stadiu – **totalitě** – se stane šikanování skupinovým programem. Žáci jsou rozděleni na dvě sorty lidí – jedni mají všechna práva, ti druzí nemají žádná.

2. Co se označuje pojmem kyberšikana?

Kyberšikana (cyberbullying) je jednou z forem **psychické šikany**. Je to **záměrné násilné chování prostřednictvím moderních komunikačních prostředků, především prostřednictvím internetu a mobilního telefonu**. Od kyberšikany je však potřeba odlišovat příbuzné fenomény (cyberstalking, cybergrooming, child grooming, happy slapping).

Šikanování ve škole probíhá i v kyberprostoru se zachováním rolí – agresori jsou stále agresory a oběti zůstávají oběťmi. Samozřejmě existují výjimky, ale většinou je šikana ve škole organicky propojena s kyberšikanou, což je důležité východisko pro pomoc. Téměř vždy je kyberšikana spojena s klasickou šikanou ve škole, která je na rozdíl od kyberšikany, odehrávající se v mimoškolním prostoru, snáze řešitelná.

Poznámka redakce: **cyberstalking** – virtuální pronásledování, obtěžování a zastrašování vybraných uživatelů přes internet, **cybergrooming** – chování uživatelů internetu, kteří se vydávají za jinou osobu s cílem vylákat nezletilého komunikujícího, **sexuálně ho obtěžovat** či zneužít, **happy slapping** – nečekané fyzické napadení buď mladistvého, nebo dospělého člověka, přičemž komplic agresora celý čin nahrává na mobilní telefon nebo kameru, získané video poté umístí na internet.

3. Jaké jsou zvláštnosti kyberšikany oproti tradiční nepřímé (psychické) šikaně?

Obraz kyberšikany má s běžnou psychickou šikanou (tradiční nepřímou šikanou) **stejné charakteristiky**: je záměrná, děje se opakovaně, zahrnuje psychické násilí včetně symbolické agrese, nepůsobí šrámy a modřiny, neteče při ní krev, ale způsobuje psychická traumata (rány), která nejsou vidět. **Psychická zranění bývají hluboká a obtížně léčitelná**, rozleptávají identitu oběti, která se cítí opuštěná, ponížená, bezvýznamná a prožívá nejen virtuální, ale i skutečnou exkomunikaci ze školního společenství.

Podstata je tedy stejná. Rozdíl je v tom, že:

1. **Tradiční nepřímá šikana se děje především tváří v tvář**, v osobním přímém kontaktu nebo alespoň v prostoru školy, zatímco **kyberšikana se odehrává bez přímého kontaktu** – v kyberprostoru (ve virtuálním světě), často mimo školu, a to i v prostoru domova oběti.
2. **Kyberšikana využívá oproti tradiční nepřímé šikaně mnohem účinnější zbraně**, obrazně řečeno oproti konvenčním zbraním, kterými

jsou dopisy a telefony, zbraně hromadného ničení – internet a mobil.

Tyto „přednosti“ kyberšikany mají **drtivé dopady**:

- dovolují **pronásledování oběti kdykoliv a kdekoliv** (24 hodin denně) – oběť nemá úniku (kyberšikana nekončí odchodem domů nebo útekem);
- zajišťují **možnost obrovského (i světového) publika**, které se kochá utrpením a ponižením oběti (připomeňte si první světově známý případ s vážnými následky „Kluk ze Stars Wars“, který zhlédlo mnoho milionů lidí – na zdecimování oběti však zcela postačí, když to vidí celá třída či škola);
- **moderní zbraně zajišťují anonymitu útoku a poskytují falešnou identitu**, což dodává šikanování sílu a zvyšuje u oběti pocit bezmoci a beznaděje, když neví, před kým se má bránit;
- **i jednorázový útok navíc může působit opakovaně** – oběť pocituje nutkání znovu sledovat či pročitat ponižující sdělení; kromě toho, když někdo vyvěsí dehonestující fotografii či text na web, tak si toto „dílo“ již žije vlastním životem a kdokoli s ním může jakkoliv nakládat.

4. Kolik dětí je v českých školách šikanováno?

Šikanování se v nějaké podobě více či méně **vyskytuje na každé škole**, a to i na té nejlepší či nejprestižnější, která vyniká počítačovou technikou a skvělou výukou jazyků. Celonárodní výzkum (2001) a další dva rozsáhlé výzkumy ukázaly, že **na našich základních školách je šikanováno přibližně 40 % žáků**. Empirické zkušenosti signalizují, že lepší situace není ani na speciálních a středních školách. V těchto sondách jsou nepochybně zahrnuta většinou počáteční stadia šikany a není zde provedena hlubší analýza úplného spektra šikan, což je pro interpretaci výsledků důležité. Nicméně i tento celkově nediferencovaný odhad – až 40 % obětí na ZŠ – je alarmující. Prakticky to znamená, že školní šikanování (ať si to přiznáme, či nikoliv) je **závažný celospolečenský problém**.

Případné zpochybňování výsledků je tragické. Je lhostejné, zda je zasaženo o 10 % dětí méně nebo více, a v tuto chvíli dokonce i to, jestli se situace zhoršuje, či nikoliv. Je zřejmé, že tento problém existuje a týká se velkého množství dětí, protože **šikana poškozuje nejen oběti, ale i agresory, a dokonce i svědky** tohoto krutého bezpráví. Zároveň je zřejmé, že problém

neřešíme a pedagogové i další odborníci nejsou na jeho řešení vůbec připraveni. Je tomu tak především proto, že donedávna neexistovala ani jedna fakulta, která by se systematicky zabývala vzděláváním v oblasti školního násilí a šikanování.

Poznámka redakce: Podle nejnovějšího výzkumu společnosti Nadace O2 a občanského sdružení Aisis se 10 % dětí od září do prosince 2009 stalo obětí kyberšikany. Výzkum ukázal nízkou znalost tohoto pojmu mezi dětmi a zároveň jejich malý strach z kyberšikany. Potvrdil souvislost kyberšikany s atmosférou a vztahy ve třídě a nízkou důvěru žáků se s tímto problémem svěřovat učitelé. Také vyvrátil zažitou představu anonymního agresora – 78 % agresorů navštěvuje stejnou třídu nebo školu jako oběť. (zdroj: www.nadace02.cz)

5. Jak lze šikaně předcházet?

Musíme vyjít z toho, že šikana je závažným onemocněním skupinové demokracie. **Proto je nejlepší prevencí šikanování pedagogická komunita, tedy budování otevřených, kamarádských a bezpečných vztahů mezi všemi členy společenství školy**. Výzkumy a praxe však ukázaly, že ani to nejlepší demokratické společenství nemůže nákladem šikanou výrazně zabránit. Každá škola musí mít svůj speciální program, který dokáže šikanu včas odhalit a léčit. Cestou k zastavení epidemie násilí mezi žáky je **vytvoření příznivého sociálního klimatu a vybudování speciálního programu proti šikaně**.

Zde je důležité neopomenout, že máme v ČR k dispozici školní program proti šikaně, který patří svou účinností k nejlepším na světě. Jedná se o Hradecký (někdy se mu také říká český) školní program proti šikanování. Podařilo se v něm za čtyři měsíce snížit na experimentální škole celkově výskyt šikanování o 42,5 %. Ve třídách, kde pracovali členové užšího realizačního týmu, se snížil výskyt přímého i nepřímého šikanování dokonce o 50–75 %. Jeho podstatou je bezpečná metodika řešení existujících šikan (podrobněji Kolář 2007, 2009 aj.).

6. Jaký je profil oběti a profil agresora?

Postihnout, jak vypadá oběť šikanování, není jednoduché. Téměř každá skupina si najde nějakou menší oběť a kritéria jsou velmi rozmanitá. Někdy není důležité, jaká oběť vlastně je, protože výběr je naprosto nahodilý. **Při troše smůly se může obětí stát kterýkoliv dítě**. Přesto na školách existují „typické“ oběti,

kteří jsou opakovaně týrané – nejsilnějším „magnetem“ chronicky šikanovaných je zvýšená zranitelnost a příliš viditelná bojácnost.

Agresori-iničiátoři jsou vždy ti „silní“, alespoň v dané skupinové konstelaci. To znamená, že to byli žáci, kteří uměli svůj strach skrývat (i před sebou) a zneužívat strachu druhých. Z praktického diagnosticko-nápravného hlediska je zaznamenán významnější výskyt **tří typů agresorů-iničiátorů** šikanování (drsňák, slušňák, srandista).

7. Jak jsou postihováni pachatelé šikany?

Odpověďt ve zkratce není jednoduché. Většinou se setkáváme se šikanou v počátečních stádiích. Iničiátoři a aktivní účastníci v těchto případech **často nepáchají trestnou činnost, a tudíž jsou postihováni pouze prostřednictvím školy**, která má k dispozici pro potrestání agresorů běžná i mimořádná výchovná opatření – v případě šikany by přicházela v úvahu například tato: **vyloučení ze školy po rozhodnutí výchovné komise** (pouze na střední škole při splnění povinné školní docházky), **krátkodobý dobrovolný pobyt v dětském diagnostickém ústavu**, diagnostickém ústavu pro mládež nebo ve středisku pro mládež či umístění do diagnostického ústavu na základě předběžného opatření a následné nařízené ústavní výchovy.

Trestní zákon pojem šikanování nezná, tudíž policie nešetří vlastní šikanování, ale pouze trestné činy, které s ní přímo souvisejí – například omezování osobní svobody, vydírání, vzbuzení důvodné obavy, loupež, znásilnění, poškození cizí věci apod.

8. Může se tento problém vyřešit tím, že oběť začne chodit do jiné školy?

Problém šikany **se nevyřeší odchodem oběti do jiné školy**. Šikana není záležitostí pouze útočníka a trýzněného, ale **děje se v kontextu vztahů a postojů všech žáků**. Jak již bylo uvedeno, šikanu je nutné chápat jako těžkou poruchu vztahů ve skupině, takže přestože oběť odejde, šikana většinou nerušeně pokračuje dál – pouze se objeví jiné oběti.

V některých případech pokročilé šikany však nic jiného dělat nelze. Je nutné oběť zachránit a vyjmout ji okamžitě z patologického prostředí. Nicméně po jejím odchodu je nutné zahájit intenzivní a systematickou léčbu celé skupiny. Rovněž oběť potřebuje při začleňování do nové třídy pomoc, protože násled-

kem šikanování u ní bývá přítomna zvýšená zranitelnost zvyšující riziko opakování šikany.

9. Existují nějaké organizace, na něž se lze s problémem šikany obrátit?

Děti a mladiství, jejich rodiče a pedagogové se mohou obracet především na servisní školská zařízení – **pedagogicko-psychologické poradny (PPP)**, **střediska výchovné péče (SVP)** a **speciálněpedagogická centra (SPC)**. Lze se také obrátit na **orgány sociálně-právní ochrany dítěte (OSPOD)** a **odborníky** – psychiatry a klinické psychology, ale také na Linku bezpečí, která je k dispozici 24 hodin denně, a občanské sdružení Společenství proti šikaně.

Vzhledem ke skrytosti a nepřístupnosti šikanování mělo málo odborníků příležitost s touto morální nemocí systematictěji pracovat, doporučuji proto hledat odborníky-specialisty, kteří mají s touto problematikou zkušenosti.

10. Co může udělat dítě, které je obětí šikany?

Základní charakteristikou šikany je zákeřnost a nepoměr sil, takže se oběť nemůže sama ubránit. Nemá na to sílu, a i kdyby ji měla, většinou jí to v nepříznivé konstelaci nemocné skupiny nepomůže, naopak to vyprovokuje brutální odvetu většiny.

Když se ptali jednoho žáka, proč o svém trápení neřekl rodičům, odpověděl: „Já nevím – když přijdu domů, tak se na to snažím nemyslet. Doufám, že už to bude lepší.“ Myslet si, že to bude lepší, je však omyl. Ať už je žák oběť, nebo svědek, neměl by to vzdávat a měl by udělat následující:

- **obrátit se na třídního učitele, metodika prevence nebo na výchovného poradce** – podmínkou je, aby někdo z nich uměl šikanu bezpečně a účinně řešit;
- **svěřit se rodičům;**
- v případě, že dítě nenajde odvalu svěřit se někomu ze školy, **může se obrátit na další odborníky**, kteří mu chtějí pomoci a budou mu věřit, protože není samo, komu se něco podobného děje.

MÝTY A FAKTA:**ŠIKANOVÁNÍ JE ZÁLEŽITOSTÍ POUZE URČITÉHO OBDOBÍ, DĚTI Z TOHO VYROSTOU.**

To není pravda. Šikanování je všudypřítomné a může nás doprovázet celý život. Začíná v rodině mezi sourozenci, pokračuje ve škole a v dalších školách, v zájmových skupinách, v zaměstnání (mobbing – šikana na pracovišti, bossing – podskupina mobbingu, šikany se však dopouští nadřízený), v partnerských vztazích (domácí násilí), v nemocnicích, například na psychiatrických odděleních, mezi nájemníky domu apod. a končí třeba týráním seniorů v rodině nebo v domově důchodců.

Šikanování je nebezpečně rozbujelou sociální nemocí společnosti a vede k poškozování zdraví jednotlivce, skupin – včetně rodiny – a společnosti vůbec.

ŠIKANU U NÁS VE ŠKOLE NEMÁME.

Potenciál ke vzniku šikany je v nezdravých vztazích a zárodečné podoby šikanování jsou přítomny prakticky všude, takže onemocnění se může projevit téměř kdykoliv a kdekoliv. Kromě toho výzkumy ukazují, že počáteční stadia šikanování se vyskytují více či méně na každé škole.

PŘÍSNÁ KÁZEŇ NEPŘIPUSTÍ ŠIKANU.

Samotná kázeň šikanu neřeší. Nejkrutější šikany se odehrávají tam, kde je uplatňován tvrdý hierarchicko-autoritativní přístup, pro který je příznačná tuhá kázeň. Prostředí s vynikající kázní – kasárny, výchovné ústavy a věznice – ve výskytu šikany bezkonkurenčně vedou.

Odpovědi vypracoval:

Michal Kolář – Společenství proti šikaně, o. s.

Odkazy a kontakty:

AISIS, o. s.

Gorkého 499, 272 01 Kladno

www.aisis.cz, aisis@aisis.cz

Linka bezpečí

Ústavní 95/91, 181 21 Praha 8

tel.: 116 111, 800 155 555

www.linkabezpeci.cz, pomoc@linkabezpeci.cz

Společenství proti šikaně, o. s.

Pedagogicko-psychologická poradna SŠt

Zelený pruh 1294/50, 147 08 Praha 4

www.sikana.org

Doporučená literatura:

Kolář, M.: Bolest šikanování. Portál, Praha 2001, 2005.

Kolář, M.: Český školský program proti šikanování.

Perspektivy. In Sociálna prevencia. Národné osvetové centrum, Bratislava 2007.

Kolář, M.: Devět kroků při řešení počáteční šikany aneb pedagogická chirurgie. Prevence 2005, roč. 7, č. 2, s. 3–7.

Kolář, M.: Jak na šikanu? Psychologie dnes, 2006, roč. 12, č. 2, s. 16–18.

Kolář, M.: Skrytá podstata hradeckého školního programu proti šikanování. In Phillipová, L., Janošová, P. (Ed.): Šikana jako etický, psychologický a pedagogický problém. Sborník příspěvků z konference v Praze 19. 3. 2009. Tribun EU, Praha 2009.

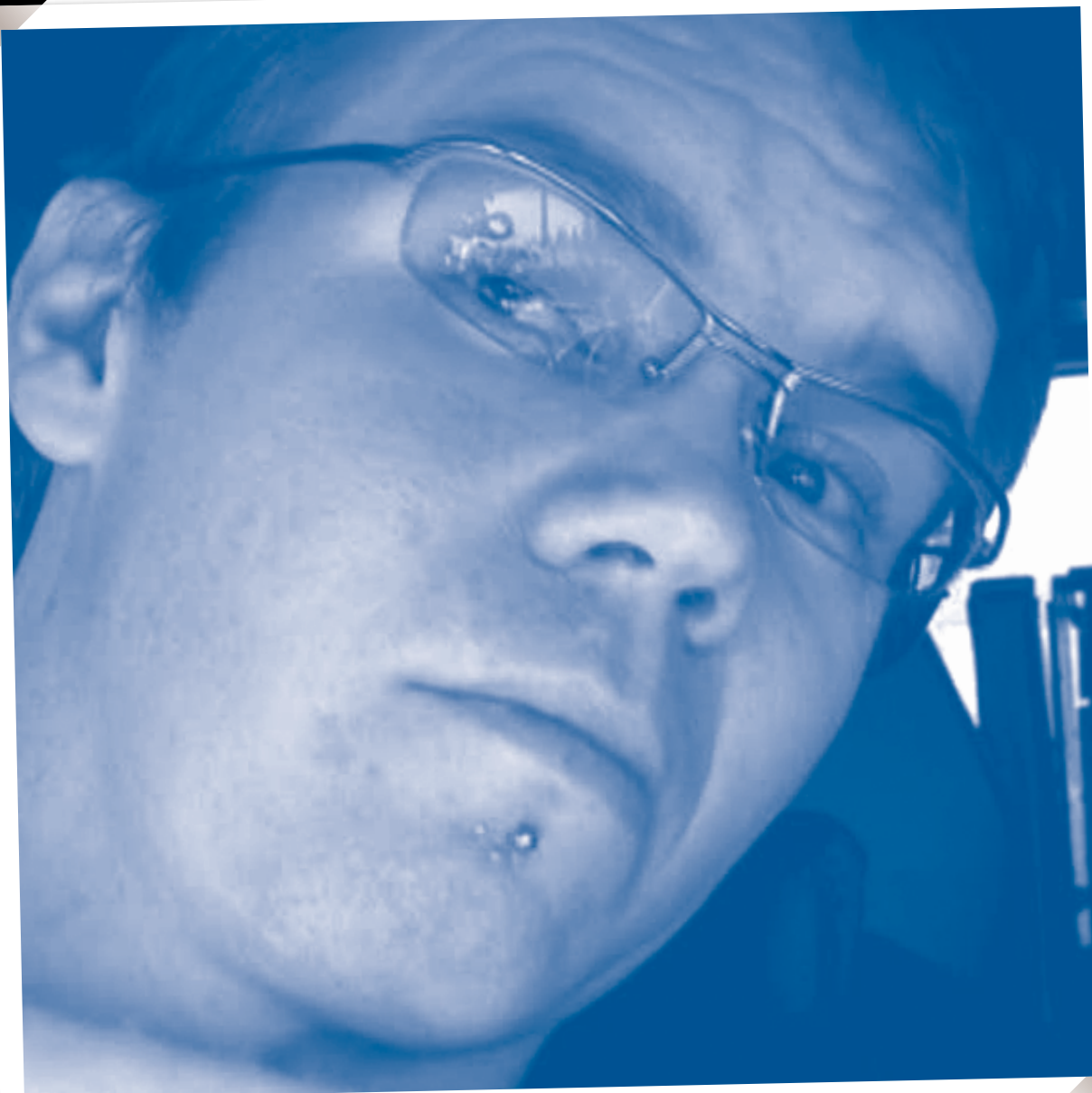
Kolář, M.: Specifický program proti šikanování a násilí ve školách a školských zařízeních. MŠMT ČR, Praha 2003.

Kolář, M.: Školní násilí a šikanování. CIT, Ostravská univerzita, Ostrava 2005.

Kolář, M.: Školní šikanování. In Sborník z první celostátní konference konané v Olomouci na PdF UP 30. 3. 2004.

Společenství proti šikaně, Praha 2004.

Kolář, M.: Ve škole: Šikana, nebo jen škádlení? Psychologie dnes, 2010, roč. 16, č. 2, s. 56–59.

PŘÍZRAK MARTIN

Aslak Danbolt

Norsko / 2009 / 28 min.

Osmadvacetiletý Martin je upoutaný na invalidní vozík a odkázaný na pomoc rodičů a ošetřovatelek. V 19 letech totiž sedl spolu s kamarády do auta opilý a pod vlivem drog. Po nárazu do telegrafního sloupu utrpěl těžká zranění s doživotními následky – od krku dolů je ochrnutý, nemůže mluvit, ale jeho mentální schopnosti zůstaly neporušeny. Přestože jeho příběh vyznívá beznadějně, handicapovaní lidé mají v Norsku možnost zvolit důstojnou životní alternativu. Martin bydlí v domě s pečovatelskou službou a se svým okolím komunikuje prostřednictvím počítače. Dívá se na televizi, hraje karty a podílí se na projektu, který varuje teenagery před řízením pod vlivem drog. Navzdory relativně aktivnímu životu však Martinův mikrokosmos postrádá mnohé z toho, čeho si užívají zdraví lidé. Postupně přišel o přátele z „minulého“ života a musí si hledat nové. Komunikace přes počítač není dokonalá, neboť slova skládá pouze pomocí palce na jedné ruce. Kdo se o Martina postará, až jeho rodiče zemřou? Poučí se někdo z jeho chyb? ▶

NAŠE OBEC PŘÁTELSKÁ

ANOTACE:

Žáci prozkoumají situaci ve svém městě, obci. Vytvoří mapu míst, institucí a firem, které jsou přátelské ke zdravotně handicapovaným. Naučí se komunikovat s veřejností a sami si uvědomí důležitost vytváření podmínek pro život handicapovaných.

Mezipředmětové vztahy:

základy společenských věd, český jazyk a literatura, zeměpis

Aktivita rozvíjí především tyto klíčové kompetence:

• sociální a personální • k řešení problémů • občanské • komunikativní • pracovní

Průřezová témata:

OSV, VDO (ZŠ), OVDŠ (SOŠ)

Věk: 12+

CÍLE:

Žáci:

- si uvědomí rozdílnost v potřebách lidí zdravých a se zdravotním či tělesným postižením,
- se naučí komunikovat s veřejností, zástupci organizací a institucí.

POMŮCKY:

psací potřeby, papíry, mapa obce nebo města, internet, pracovní list

ČAS: dlouhodobý projekt; motivační aktivita včetně projekce filmu **45 minut** + prezentace

POSTUP:

Motivační aktivita

1. Žáci se rozdělí do skupin po čtyřech. Ve skupině mají za úkol napsat odpověď na otázku *Jaké podmínky potřebují lidé s tělesným postižením k tomu, aby se jim dobře žilo?*
2. Každá skupina přečte svoji odpověď. Nehodnotíme, ale vyzveme žáky, aby pozorně sledovali film a zkusili si znovu ujasnit, co všechno tito lidé potřebují. Pro závěrečnou reflexi písemné podklady uschováme.
3. Následuje projekce filmu.

Projekt

4. Vysvětlíme žákům, že je třeba v normálně fungující společnosti myslet také na spoluobčany, kteří mají nějaký zdravotní handicap. Je povinností každé samosprávy dohlížet na to, aby veřejná místa byla těmto občanům přístupná. Dále vysvětlíme, že každý občan má právo na informace, a společně si vyzkoušíme, jaká je situace v naší obci nebo městě.
5. Každá skupina má na starosti jednu oblast (kultura, sport, úřady, stravování, zaměstnání). Žáci mají za úkol zjistit místním šetřením (návštěvou), na internetu nebo dotazováním (písemně, elektronicky), jaké podmínky mají handicapovaní v konkrétním místě.
6. Ve třídě lze na nástěnkou vyvěsit mapu města, do které budou žáci zaznamenávat firmy, organizace a místa přátelská k handicapovaným. Označení lze provádět barevnými špendlíky se jmenovkou firmy nebo organizace. Žáci budou zároveň vytvářet písemný seznam těchto míst. Po dobu trvání projektu pracují žáci ve skupinách.
7. Prezentace výsledků: Společně si představíme všechna zjištěná fakta. Může dojít k vyhodnocení, která oblast veřejného života je nejvíce přizpůsobená handicapovaným a která nejméně.

	JEDEN SVĚT NA ŠKOLÁCH – LIDSKÁ PRÁVA I.
FILM	PŘÍZRAK MARTIN
	PROJEKT

REFLEXE:

V následující části hodiny se žáci vracejí k výstupům z úvodní aktivity, které jim rozdáme. Společně diskutujeme o tom, zda na začátku znali všechny podmínky pro lepší život handicapovaných nebo zda si své vědomosti rozšířili v průběhu projektu. Poté každý žák metodou volného psaní napíše, zda mu připadá jeho obec přátelská k handicapovaným, či nikoliv, své komentáře připevní na nástěnku. Na závěr žáci odpovídají na otázky: Co mi projekt přinesl? Která část byla nejsložitější? Byly problémy se zjišťováním informací? Co bychom mohli my sami udělat pro zlepšení situace?

Poznámka: Žáci mohou mapu s popisem situace předat starostovi obce.

DOPORUČENÍ PEDAGOGA:

Aktivita byla odzkoušena v 9. ročníku s asi 12 žáky. Na začátku se osvědčil krátký brainstorming na tabuli, jaké různé handicapy lidé mohou mít. Žáci začali rychle vyjmenovávat různá postižení a nijak se neomezovali (např. vozíčkáři, slepí, nevidomí, obézní, anorektici, hluchí, poruchy vědomí, ztráta pigmentace, cystická fibróza atd.). Poté se žáci měli zamyslet nad tím, jak se dá těmto lidem pomoci, aby se jim žilo lépe (např. bezbariérový přístup, asistenti, ohleduplnost, tolerance, společné setkávání v nějakém klubu, odborní lékaři, pomůcky, vodící psi, pomoc ve znakové řeči, pečovatelská služba, naslouchátka, rodina, zvuková upozornění, přechody pro slepce, dietní potraviny atd.).

Vzhledem k nedostatku času jsme o projektu pouze diskutovali. Tanvald je malé město a žáci budovy a veřejnost znají. Ve skupinách diskutovali o tom, jak je naše město přizpůsobené handicapovaným. Po 10 minutách každá skupina prezentovala výsledky. Všechny skupiny došly k podobným závěrům (MÚ, knihovna, kino, ale i obchody).

Volné psaní doporučuji zkrátit na 2 minuty, aby sloužilo jen jako reflexe pro každého žáka.

Téma zaujalo všechny žáky, možná to bylo tím, že mají spolužáka s cystickou fibrózou a těžkou alergií. V této zkrácené formě by se dal projekt stihnout za jednu vyučovací hodinu. Je dobré vyčlenit si alespoň dvě vyučovací hodiny a dokončit práci s mapou města a označením „přívětivých míst“. Pro SŠ doporučuji nevynechat korespondenci a kontakt s úřady a institucemi. V současné době řada měst realizuje tzv. komunitní plánování, které se týká sociálních služeb. Na těchto setkáních by se dal projekt veřejně prezentovat (vhodné pro SŠ).

Zdeňka Juklová, Masarykova základní škola a Obchodní akademie v Tanvaldu

JEDEN SVĚT NA ŠKOLÁCH – LIDSKÁ PRÁVA I.	
FILM	PŘÍZRAK MARTIN
PRACOVNÍ LIST	

Vzor dopisu (e-mailu) organizacím a úřadům

Dobrý den,

jsme žáci základní (střední) školy, ročníku.

Nyní zpracováváme projekt „Naše obec přátelská ke zdravotně handicapovaným“. Cílem této aktivity je zjistit, jaká je situace v naší obci (městě).

Obracejíme se na Vás s prosbou o informace, jak vaše firma (organizace, instituce) usnadňuje život handicapovaným. Zajímá nás, zda máte bezbariérový přístup, zda jste připraveni na komunikaci s neslyšícími, jaké podmínky mají nevidomí apod. Zajímá nás každá pomoc, kterou poskytnete.

Předem Vám děkujeme za informace.

Prosíme o informaci obratem.

S přáním pěkného dne

.....

Zástupce žáků

V dne.....

REPORTÁŽ

ANOTACE:

Projekt vede žáky k zamyšlení nad příčinami některých úrazů, které mají vážné celoživotní následky.

Mezipředmětové vztahy:

základy společenských věd, český jazyk, informatika

Průřezová témata:

OSV, VDO (ZŠ), OVDs (SOŠ), MV

Aktivita rozvíjí především tyto klíčové kompetence:

• sociální a personální • k řešení problémů • občanské • komunikativní • pracovní

Věk: 13+

CÍLE:

Žáci:

- umějí analyzovat a hodnotit důvody, které vedou k vážným úrazům s následkem trvalé invalidity,
- si uvědomí, jaké možnosti mají handicapovaní.

POMŮCKY:

pracovní list do každé skupiny, papír, psací potřeby, fotoaparát, nahrávací zařízení – diktafon, videokamera apod.

ČAS: 30 minut + prezentace

POSTUP:

Motivační aktivita:

1. Nejdříve žáci zhlédnou film. Poté následuje diskuse. Ptáme se: Znáte někoho, kdo havaroval v autě po požití alkoholu nebo jiných omamných látek? Sedli byste si do auta, které by řídil kamarád, který pil? Jak se zachovat, když vás parta láká, abyste se přidali a jeli s nimi, přestože je řidič opilý nebo pod vlivem jiné omamné látky? Znáte osobnosti z veřejného života, které mají tělesné postižení po havárii v autě? Jaké byly příčiny? Znáte někoho, kdo má celoživotní následky po nějakém úraze? (v odkazech v informační části je uveden kontakt na člověka, který je upoután na invalidní vozík po úrazu a jezdí přednášet po školách).
2. Dále žáci pokračují ve skupinách po pěti, šesti. Jejich úkolem je vymyslet způsob, jak by se dalo zamezit řidičům pití alkoholu před jízdou v autě. V daném časovém limitu si připraví krátkou scénku nebo živý obraz, kterým představí svůj návrh ostatním. Fantazii se meze nekladou, návrhy mohou být i nerealizovatelné.
3. Skupiny postupně sehraji scénky a v případě potřeby je vysvětlí. Všichni hlasují, který návrh byl nejzajímavější a který by se dal realizovat. Na závěr se vrátíme k obsahu filmu a upozorníme je, že jeden z možných způsobů je mediální uveřejňování skutečných příběhů, jako to bylo ve filmu.

Projekt

5. Rozdáme zadání projektu (pracovní list). Žáci si vytipují osobu, která je tělesně postižená v důsledku úrazu. Ideální je osoba, která žije v místě jejich bydliště, a žáci ji mohou přímo kontaktovat. Jestliže tato možnost není, projekt rozšíříme na známou osobnost, například herce a sportovce na základě informací z tisku, internetu apod. Skupiny mají za úkol připravit reportáž o vybrané osobě.
6. Pro zpracování výsledků v prezentačním programu lze využít spolupráce s vyučujícím informatiky. Jednotlivé skupiny žáků prezentují svou reportáž před třídou, popřípadě před širším publikem (jinou třídou, dalšími učiteli – velmi se osvědčuje prezentace před nižšími ročníky jako motivace k zapojování do projektů).

JEDEN SVĚT NA ŠKOLÁCH – LIDSKÁ PRÁVA I.	
FILM	PŘÍZRAK MARTIN
PROJEKT	

REFLEXE:

Na nástěnce ve třídě (nebo na webových stránkách školy, třídy) společně se žáky vytvoříme koláž z jednotlivých prezentací všech skupin na téma: Handicap a my.

Poznámka: Žáci mohou na nástěnku (na webové stránky) postupně připojit své návrhy způsobů, jak zamezit pití alkoholu před jízdou. Dále je možné přidat anketu, na kterou budou moci odpovídat i ostatní žáci ze školy (nesmí se zapomenout na uveřejnění případných výsledků). Některé reportáže by mohly být publikovány ve školním časopise, popřípadě by mohl být vydán jeden speciální výtisk věnovaný této problematice.

DOPORUČENÁ LITERATURA:

Kol. autorů: Základy žurnalistiky pro redaktory studentských časopisů. Otevřená společnost, o. p. s. a Sdružení dětí a mládeže, Horní Slavkov 2004.

DOPORUČENÍ PEDAGOGA:

Odzkoušeno se studenty 1. a 2. ročníku Obchodní akademie v rámci projektového dnu, počet žáků 43. Kladně byla hodnocena především spolupráce ve skupinách se žáky z jiné třídy.

Aktivity je možné realizovat i bez projektu reportáže. Reportáž zadaná jako samostatná práce bude vyžadovat studenty nebo žáky, kteří mají s podobnými projekty zkušenost. Jinak bude třeba věnovat větší prostor přípravě v hodinách.

Film na studenty velmi silně zapůsobil a po projekci nebyla vhodná atmosféra na diskusi (reflexe proběhla chvilku ticha). Žáci na otázky z bodu 1 odpověděli písemně.

Překvapilo mě, že více než polovina neznala nikoho, kdo je po autohavarii invalidní, a to ani mezi známými osobnostmi. Poté jsme některé odpovědi přečetli nahlas. Příklady odpovědí na otázku: Jak bys reagoval, kdyby tě opilí kamarádi lákali do auta, ať s nimi jedeš? Určitě bych nejela (nejčastější odpověď). Nesednu si k nim. Tak to bych se rozmyslela dlouho, podle toho kdo by to byl a jak moc pil. Jste opilí, nebudu riskovat a ty bys neměl řídit.

Zadání na vytvoření scénky, popřípadě živého obrazu je vhodnější rozdat každé skupině písemně. Při větším počtu skupin a žáků je to výhodné, neboť v této fázi panuje ve třídě ruch. Scénky jsme hodnotili z různých hledisek, a to za kreativitu, umělecký dojem, splnění cíle (zadání) a zapojení členů skupiny. Tato část studenty velmi bavila, scénky byly dobře připravené a nápadité. Hodně se objevoval vliv sociálního spotu – Nemyslíš, zaplatíš! (Jedna skupina předváděla nový výrobek – volant auta, který má senzor na alkohol a zablokuje nastartování auta).

Reflexi jsme provedli formou volného psaní. Citace z některých:

... měli jsme možnost zhlédnout příběh člověka, kterému se zhroutil život, právě kvůli konzumaci alkoholu.

Z mladého chlapce, který si mohl užívat život, se stal vozíčkář, který se o sebe nedokáže postarat...

... zajímavé byly ty hrané scénky. Myslím, že spousta z nás by tenhle den měl co dát...

... myslím, že mě to ujistilo, že alkohol za volant fakt nepatří...

Zdeňka Juklová, Masarykova základní škola a Obchodní akademie v Tanvaldu

CO JE TO ZPRAVODAJSTVÍ?

- Zpravodajství především informuje a přináší fakta. Vzhledem k tomu, že je někým zpracováváno a předáváno v určité podobě, není a ani nemůže být úplně objektivní. Vždy v sobě nese alespoň stopu názorů reportéra. Přesto by mělo být snahou reportérů zachovat co největší objektivitu.
- Dobrý reportér se vydává do terénu, mluví s lidmi, snaží se vžít do situace, o které podává informace.
- Důležitým prvkem reportáže je změna. Reportér využívá popisu pocitů zúčastněných osob, snaží se přinést různé pohledy i lidí z okolí.
- Reportáž je více než rozhovor. Je nutné nastudovat i různou dokumentaci. Je potřeba dávat pozor na věrohodnost zdrojů.
- Vlastní účast nenahradí žádný sebelepší zdroj informací. Nevyhýbejte se tedy osobnímu setkání s osobou, o které chcete reportáž vytvořit!
- Nebojte se využít techniky, používejte kameru, fotoaparát, diktafon.

JAK POSTUPOVAT?

1. Rozdělte si v týmu úlohy (jeden člen týmu může zastávat i více rolí):

Hlavní reportér.....
 Fotograf
 Kameraman.....
 Tajemník – sekretář
 Editor.....
 Zpracovatel prezentace.....
 Pomocníci.....

2. Vyhledejte osobu, o které chcete připravit reportáž.

Osoba: Adresa:
 Kontakty:

3. Rozhodněte se, jak budete získávat informace:

Osobní návštěva, korespondence, elektronický rozhovor apod.

4. Vypracujte plán práce:

1. Připravte si otázky, témata rozhovoru. Ujasněte si, koho ještě oslovíte – rodiče, kamarády, spolupracovníky...
2. Kontaktujte osobu, o které chcete zpracovat reportáž, a dohodněte podmínky. (Při fotografování a natáčení je nutný souhlas této osoby.)
3. Dohodněte si návštěvu vytipované osoby nebo jí předejte otázky jiným způsobem, pokud je to možné, trvejte na osobním kontaktu. Zapište si termín a dodržte ho.
4. Uskutečňte návštěvu a sběr informací.
5. Nyní zpracujte všechny informace do konečné podoby reportáže – editování textu, zpracování fotodokumentace, popřípadě filmového materiálu.
6. Na závěr si připravte prezentaci s využitím PowerPointu nebo jiného prezentačního programu a seznamte se svou prací spolužáky.

1. Jakým postižením Martin trpí? Jaký dopad pro něj tento handicap má v různých oblastech života?

Martin utrpěl poškození mozku při autonehodě, která se mu stala v jeho 19 letech (do té doby byl zdravý). **Následkem tohoto poškození má ochrnuté svaly na dolních i horních končetinách. Řeči rozumí, ale vzhledem k postižení hybnosti ji nemůže používat.**

Tento handicap má dopad v mnoha oblastech Martinova života – **nebude již nikdy soběstačný a bude trvale odkázán na pomoc druhých.** Pravděpodobně nikdy nebude moci pracovat nebo sportovat tak, jak by si představoval. **Jeho inteligence však byla zachována, díky čemuž může komunikovat se svým okolím, hrát hry nebo například dát najevo, jestli se cítí dobře.**

2. Jak moc se může Martin pohybovat? Počítač, s jehož pomocí mluví, ovládá prstem? Je i u nás běžné, že lidé s takto rozsáhlým postižením komunikují prostřednictvím počítače? Jaké jim počítač dává možnosti?

Martin je kvadruparetik (má postiženy všechny čtyři končetiny), ale **hybnost byla v některých částech těla zachována. Může pohybovat prstem, kterým ovládá svůj počítač. Dále byla zachována hybnost v oblasti krku,** což také umožňuje komunikaci s okolím. Svě „ne“ dá najevo otočením hlavy do strany, při „ano“ používá mrknutí.

Také u nás již mají lidé s těžkou formou tělesného postižení možnost využít alternativních pomůcek ke komunikaci s druhými. Jednou z nich je právě počítač, který mohou ovládat svaly, u nichž byla hybnost zachována. Martin ovládá počítač prstem, ale pokud hybnost není zachována ani v končetinách, pak může člověk s takovým postižením ovládat počítač například tyčinkou umístěnou v ústech.

Počítač umožňuje lidem s postižením převážně komunikovat se svým okolím, vyjádřit a sdílet své pocity, radosti i starosti. Umožňuje však také takto postiženého pacienta léčit, protože jedině prostřednictvím počítače může lékaři sdělit své bolesti či potíže.

3. Má Martin nějakou šanci na alespoň částečné uzdravení nebo zlepšení svého stavu?

Martinův stav se od nehody výrazně zlepšil, po nehodě na tom byl velmi špatně a lékaři se starali převážně o zachování jeho základních životních funkcí. **Léčba poúrazového poškození mozku je dlouho-**

dobá. Martin je po úrazu už poměrně dlouhou dobu a **poškození mozku bylo pravděpodobně masivní, takže k úplnému vyléčení nedojde. Pravidelnou fyzioterapií a ergoterapií, tzv. léčbou prací (prostřednictvím smysluplného zaměstnávání usiluje o zachování a využívání schopností jedince s různým typem postižení), však může dosáhnout určitých pokroků při zvyšování míry soběstačnosti.**

4. Existují i v České republice organizace jako ta, se kterou Martin spolupracuje?

Organizace, se kterou Martin spolupracuje (Youths against drink driving), se zabývá prevencí užívání návykových látek a předcházením řízení vozidel pod vlivem alkoholu a drog. **U nás existují spíše organizace zabývající se prevencí úrazů, které vedou k poškození mozku či k porušení míchy** (skoky do vody apod.). Tyto organizace spolupracují s lidmi s postižením a působí na školách – člověk s postižením například navštíví školu a je přítomen interaktivnímu programu, ve kterém se setkává s žáky a odpovídá na jejich otázky (stejně jako Martin ve filmu). Smyslem těchto programů je prevence úrazů, ale také odstranění bariér, které žáci mohou při komunikaci s lidmi s postižením mít. Takové programy u nás nabízí například občanské sdružení Život bez bariér.

5. Jaké tresty hrozí řidičům v České republice za řízení vozidla pod vlivem alkoholu? Je trest přísnější v případě usmrcení člověka při dopravní nehodě způsobené podnapilým řidičem?

Odpověď závisí na více okolnostech. Z hlediska práva ji vymezuje zákon č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku. Podstatné je rozlišit, jestli člověk, který požil alkohol (či jinou návykovou látku) a pak řídil, byl ve stavu zmenšené přičetnosti (případně byl přičetný), či zda se nacházel ve stavu nepřičetnosti.

Přičetností se tu myslí duševní stav, kdy člověk dokáže rozpoznat nebezpečnost spáchaného činu a je schopný ovládat své chování. Pokud soud dojde k závěru, že řidič byl přičetný (nebo byl jen ve stavu zmenšené přičetnosti), bude odpovědný za způsobený trestný čin: u (těžkého) ublížení na zdraví z nedbalosti podle § 145–148 s možností uložení trestu odnětí svobody až na 10 let. Za trestný čin ohrožení pod vlivem návykové látky dle § 274 trestního zákoníku je možno uložit trest odnětí svobody až tři roky. Pokud **by řidič při**

jízdě usmrtil jinou osobu, byť z nedbalosti, **hrozil by mu na základě § 143 trestního zákoníku trest odnětí svobody až 10 let.**

Jinak je tomu u osoby, která se v důsledku požití alkoholu ocitla ve stavu nepřítomnosti. Zde je možno rozlišit čtyři základní situace:

- Osoba se vědomě opije, a to i přesto, že ví, že bude řídit dopravní prostředek. Pak nese odpovědnost za trestný čin ohrožení pod vlivem návykové látky (úmyslný) a za další trestný čin, který byl při řízení spáchán (z nedbalosti).
- Osoba se vědomě opije, aby si dodala odvahy k řízení dopravního prostředku. Pak nese odpovědnost za trestný čin ohrožení pod vlivem návykové látky (úmyslný) a za další trestný čin, který byl při řízení spáchán (z nedbalosti).
- Osoba se nevědomě opije a pak řídí dopravní prostředek (například je osobě podán alkoholický nápoj, přestože si v restauraci objednala nápoj nealkoholický). V tomto případě odpovědnost řidiče nenastává.
- Osoba se vědomě opije, ale neví, že bude řídit. Pak je odpovědná za trestný čin opilství dle § 360 trestního zákoníku.

6. Jaké jsou v ČR tendence v péči o lidi s postižením?

Hlavním trendem současného přístupu je integrace (zapojení, začlenění) a inkluze (zrovnoprávnění).

Prvním krokem v péči o osoby s postižením je raná péče, která zajišťuje kromě diagnostiky i stanovení individuálního plánu. Podle něho jsou nabízeny konkrétní pomůcky k dosažení co největší míry samostatnosti, konkrétní postupy stimulace a podpory rozvoje člověka s postižením a v neposlední řadě způsob vzdělávání. Dříve se **děti s postižením** vzdělávaly v podstatě pouze odděleně, **dnes jsou integrovány do běžného vzdělávacího systému – mají individuální vzdělávací plány nebo osobní asistenty, na běžných školách působí speciální pedagogové, kteří se věnují individuálním plánům integrovaných žáků.**

Dalším důležitým trendem je deinstitucionalizace a decentralizace péče. Je to snaha o to, aby péče o lidi se specifickými potřebami nebyla soustředěna jen ve velkých institucích a velkých městech, ale aby se služby přiblížily přímo k těm, kteří je potřebují.

7. Dá se říci, zda je obecně lepší dát dítě s postižením do ústavu, nebo se mu věnovat doma?

Naštěstí už je pryč doba, kdy byly matky nuceny, aby své dítě s postižením umístily do ústavu s tím, že je to pro všechny nejlepší varianta. Obecně by se dalo říci, že **pro každé dítě – tedy i pro dítě s postižením – je lepší domácí prostředí a péče rodičů**, kterou ústav nikdy nemůže zcela nahradit. Postižené dítě totiž **ve fungující rodině zažije nejen individuální péči, ale především rodičovskou lásku, a to je něco, co mu sebelepší ústav nemůže poskytnout.**

Narození dítěte s postižením je však pro každou rodinu těžkou životní situací. Ne vždy jsou rodiče schopni nebo ochotni se o dítě postarat a toto rozhodnutí je na jejich uvážení.

8. Je rodičům dětí s postižením poskytována odborná pomoc?

Rodiče, kterým se narodí dítě s postižením, mohou využít různých forem podpory a péče. Sociální služby pro lidi se zdravotním postižením poskytují státní instituce i nestátní neziskové organizace. Nabízejí nejrozličnější formy podpory: poradenství, rehabilitaci, pečovatelskou službu, osobní asistenci, pečovatelské domy, průvodcovské služby, tzv. odlehčovací služby, denní i týdenní stacionáře, podporované či chráněné bydlení a zaměstnávání.

Hned **po narození dítěte** například **mohou rodiče využít služeb středisek rané péče, která se rozlišují podle typu postižení a nabízejí pomoc celého týmu odborníků** (pediatr, psycholog, neurolog, fyzioterapeut a další specialisté), který se podílí na diagnostice a sestavení individuálního plánu zaměřeného na rozvoj dítěte a podporu rodiny. Dále **existují svépomocné skupiny rodičů s postiženými dětmi** (většinou se také rozdělují podle typu postižení), **které nabízejí především podporu v rodičovské roli** (sdílení starostí, radostí a dalších pocitů kolem narození dítěte a péče o ně). **Denní stacionáře** nabízejí pro zdravotně postižené ambulantní služby, vzdělávací, terapeutické a aktivizační činnosti. **Komplexní seznam všech služeb je možné najít na www.mpsv.cz.**

9. Jak je postaráno o možnosti realizace (sport, kultura, vzdělávání, zaměstnání) handicapovaných lidí?

Obecně lze říci, že **možnosti realizace** pro lidi s postižením **rostou**. Existují například knihovny pro nevidomé, zvukové smyčky v kinech pro lidi se sluchovým handicapem, sportovní kluby pro lidi s nejrůznějšími typy postižení. Bariérou v tomto směru je však **dostupnost**, protože většina možností se nabízí **pouze ve větších městech**.

Vzdělávání je rozděleno především podle typu postižení. **Speciální školy** existují **pro lidi se zrakovým, sluchovým, tělesným i mentálním postižením**. Současným trendem ve vzdělávání je **integrace** lidí s postižením do běžného vzdělávacího systému.

Uplatnění lidí se zdravotním postižením v práci **není jednoduché**, protože většina zaměstnavatelů se k této problematice staví odmítavě. Zaměstnávání lidí se zdravotním postižením je státem **podporováno** ve formě **chráněných pracovních míst** nebo **chráněných dílen**. Podporované zaměstnávání umožňuje lidem se zdravotním postižením najít uplatnění na běžném pracovním trhu. Pomáhá se jim například s hledáním či úpravou pracovního místa, zajištěním speciálních pomůcek, se zaškolením či asistencí. Chráněné pracovní místo se vytváří už speciálně pro člověka se zdravotním postižením. Stejně tak je tomu u tzv. chráněných dílen, které však nenabízejí integraci či uplatnění na pracovním trhu.

MÝTY A FAKTA:

ČLOVĚK, KTERÝ MÁ TĚLESNÉ POSTIŽENÍ, NEMŮŽE NIKDY VÉST PLNOHODNOTNÝ ŽIVOT.

Lidé s tělesným postižením vedou běžný život jako lidé bez postižení. Mají to občas těžké, protože se kvůli bariérám všude nedostanou, a potřebují tak občas pomoc nebo podporu. Řada z nich však má práci, rodinu a zájmy.

ČLOVĚK NA VOZÍKU NEMŮŽE NIKY ZALOŽIT RODINU A MÍT VLASTNÍ DĚTI.

I lidé s tělesným postižením, kteří se pohybují například na vozíku, mohou založit rodinu, a pokud jim to jejich zdravotní stav umožňuje, tak mají i vlastní děti. Takových lidí není málo a jejich příběhy dokazují, že vedou naplněný život, který sice není vždy jednoduchý, ale má smysl.

KAŽDÁ VĚTŠÍ FIRMA MUSÍ ZAMĚŠTNÁVAT LIDI SE ZDRAVOTNÍM POSTIŽENÍM, TAKŽE LIDÉ S TĚLESNÝM POSTIŽENÍM NEMAJÍ PROBLÉM NAJÍT PRÁCI.

Ze zákona sice organizace s více než 25 zaměstnanci musí povinně zaměstnat minimálně 4 % lidí s postižením, ale firmy bohužel raději volí nabízený odvod do státního rozpočtu nebo odběr zboží vyrobeného v chráněných dílnách. Najít práci pro člověka s tělesným postižením tak není jednoduché. Podporu nabízejí organizace, které se věnují problematice lidí s tělesným postižením (viz odkazy).

Odpovědi vypracovaly:

Vendula Vinklerová – Speciálně pedagogické centrum pro děti s kombinovaným postižením

Petra Šachová – Člověk v tísni, o. p. s. (otázka č. 5)

Odkazy a kontakty:

Liga vozíčkářů

Bzenecká 23, 628 00 Brno

www.ligavozic.cz, info@ligavozic.cz

Máme otevřeno? o. s.

Hradešinská 2144/47, 101 00 Praha 10 – Vinohrady

www.mameotevreno.cz, vstupte@mameotevreno.cz

Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR

(informace o sociálních službách, standardech sociálních služeb, právech lidí s postižením)

Na Poříčním právu 1/376, 128 01 Praha 2

www.mpsv.cz, posta@mpsv.cz

Sportem proti bariérám, o. s.

U Školy 488, 507 91 Stará Paka

www.spb-cr.cz, spb-cr@atlas.cz

Život bez bariér, o. s.

Pro vzdělávání, sport a odstranění bariér postižených

Lomená 533, 509 01 Nová Paka

www.zbb.cz, info@zbb.cz

David Drahonínský

soukromá osoba (po úraze upoután na vozíček – debaty na školách o úrazech a jejich následcích)

kellen@seznam.cz

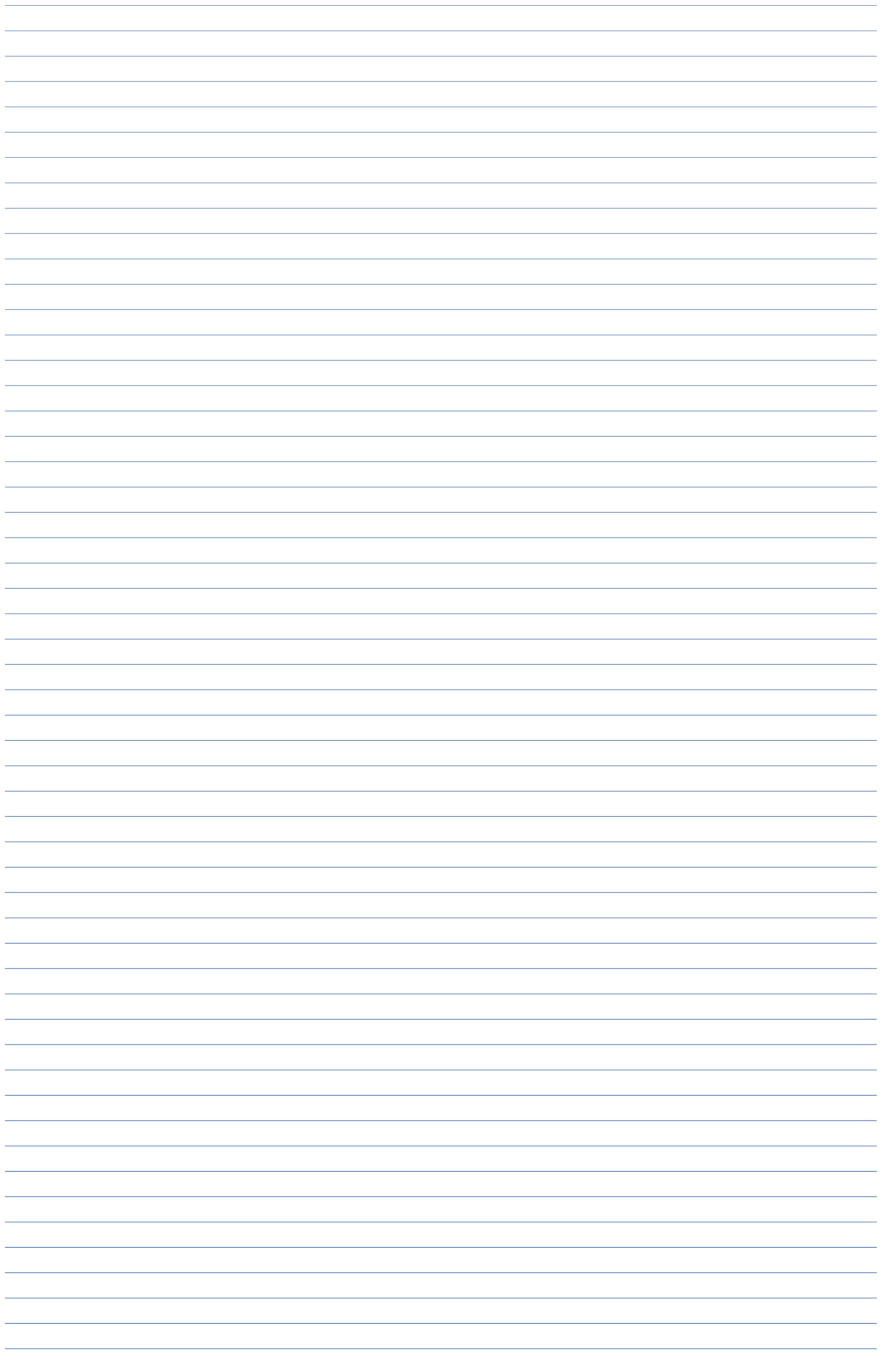
Svaz paraplegiků – Centrum Paraple
Ovčářská 471, 108 00 Praha 108 – Malešice
www.paraple.cz, paraple@paraple.cz

Webové stránky:

www.dobromysl.cz
www.dobrovolnik.cz
www.helpnet.cz
www.iporadna.cz
www.mpsv.cz
www.neziskovky.cz
www.paraple.cz
www.volny.cz/kvadrous
www.zbb.cz

Doporučená literatura:

Chvátalová, H.: *Jak se žije dětem s postižením*. Portál, Praha 2005.
Krejčířová, D., Říčan, P. a kol.: *Dětská klinická psychologie*. Grada, Praha 1997.
Slowik, J.: *Speciální pedagogika*. Grada, Praha 2007.
Vágnerová, M.: *Psychopatologie pro pomáhající profese, variabilita a patologie lidské psychiky*. Portál, Praha 1999.

SESTŘIH Z AKCÍ PRAVICOVÝCH EXTREMISTŮ

Česká republika / 2009 / 6 min.

Neonacistické hnutí v České republice stále ohrožuje naplňování demokracie a svobody, jak ukazuje sestřih ze shromáždění pravicových extremistů, který z materiálů natočených Českou televizí a Tolerancí a občanskou společností, o.s. připravila společnost Člověk v tísni. Snímek zachycuje hlavní akce nacionalistů v letech 2008 a 2009 – shromáždění v Plzni, předvolební mítink Národní strany na Václavském náměstí a pochod na romské sídliště Janov v Litvínově. Provolávání rasistických hesel, nabádání k potírání etnických i náboženských menšin v Česku a násilí – to jsou prostředky, jež extremisté bez váhání volí. Dokument ukazuje nebezpečnost těchto skupin, krácejících po nejradikálnější cestě vedoucí k podněcování k rasové nesnášenlivosti a netoleranci. **p**

SOUD S DĚLNICKOU STRANOU

ANOTACE:

Žáci mají za úkol porovnat znění zákona s projevy sledovanými v jednotlivých záběrech sestřihu a určit, v kterých bodech je zákon porušován.

Mezipředmětové vztahy:

základy společenských věd, český jazyk a literatura, právní nauka

Aktivita rozvíjí především tyto klíčové kompetence:

• k učení • komunikativní • sociální a personální • občanské • k řešení problému

Průřezová témata:

OSV, VDO (ZŠ), MV,
OVDS (SOŠ)

Věk: 14+

CÍLE:

Žáci:

- se pokusí odhalit a nazvat nezákonné projevy na akcích pravicových extremistů,
- se seznámí se zákonem č. 40/2009 Sb. a porovnají jednotlivé body s projevy sledovanými v jednotlivých záběrech sestřihu.

ČAS: 45 minut (včetně projekce)

POMŮCKY:

pracovní listy, psací potřeby

POSTUP:

1. Nejprve promítneme žákům film. Po projekci filmu pracují žáci samostatně. Každý se pokusí vyjádřit momenty, které považuje za odsouzeníhodné. Úkolem je zapsat jednoduše a stručně veškeré nápady, jež žákům pod dojmem sledovaných záběrů přicházejí na mysl.
2. Rozdáme žákům pracovní list 1 – zákon č. 40/2009 Sb. Žáci během pročitání hledají v zákoně oporu pro své domněnky z předešlé činnosti. Nalezené paragrafy podtrhnou.
3. Dále se žáci rozdělí do skupin asi o pěti členech, ve kterých si nejprve sdělí, které paragrafy označili. Můžeme jim pomoci otázkami: *Které paragrafy jste podtrhli? Pro které domněnky jste oporu nenalezli? Narazili jste na paragrafy, které odsuzují jednání, jež vás původně nenapadlo?* Následně společně ve skupinách sestaví řeč, ve které zmíní důvody, jež je vedou k odsouzení zhlédnutých akcí a které by měly být proneseny při soudu s jejich pořadatelem.
4. Před pomyslný soud předstoupí zástupci jednotlivých skupin a přednesou své příspěvky – chování, které považovali za odsouzeníhodné, pro které našli/nenašli oporu v zákoně, i připravenou řeč k soudu.
5. Na závěr přečteme text uveřejněný na webových stránkách Nejvyššího správního soudu (pracovní list 2).

REFLEXE:

Následuje diskuse, ptáme se, jak se žákům dařilo skloubit spontánní argumenty z první aktivity se zákonnými normami a do jaké míry v závěrečné řeči užívali emocionálních výstupů ve srovnání s použitými fakty. Dále je možné diskutovat o tom, jestli proces s Dělnickou stranou je řešením situace.

DOPORUČENÍ PEDAGOGA:

Tuto aktivitu lze využít v hodině občanské nauky/společenských věd nebo v právní nauce. Časové dispozice jsou odpovídající.

Ačkoliv má film (sestřih akcí pravicových extremistů) jen 6 minut, je nezbytnou součástí aktivity – žáci mají z čeho vycházet. Je-li ve třídě horší akustika, nemusí být mnohdy rozumět tomu, co provolávají někteří pořadatelé demonstrací (je nutné sestřih vidět, ještě než ho pustíme žákům).

Při této aktivitě bychom se neměli zaměřovat výhradně na DS – v sestřihu z akcí pravicových radikálů totiž nejsou pouze její členové. Když žáci sestavují řeč, která by měla být přednesena při soudu s pořadatelem akcí, je možné (pro naše potřeby) zobecnit pojmenování daných osob a přístup k nim (nazvat je pravicovými extremisty a nezaobírat se každým případem zvlášť).

Postup si učitel může upravit podle vlastních potřeb a možností. Skupiny lze utvořit už před bodem 2 – nemusí se pak každému studentovi rozdávat okopírovaný pracovní list 1. Pokud není počet žáků vysoký, doporučoval bych práci s texty v menších, asi tříčlenných skupinách.

Názory na rozpuštění strany se různily: 1. pro; 2. proti – zákaz strany nic nevyřeší, sympatizanti přejdou do jiné strany, budou nadále organizovat různé akce; 3. proti – je to namířeno jenom proti krajní pravici a krajní levici si nikdo nevšímá, komunisty nezakážou... Sestavit řeč bylo pro žáky obtížné. Někteří to nezvládli napsat, ale pak celkem obstojně improvizovali. Každopádně se jednalo o velmi krátká vystoupení.

Pokud se žáci zatím neorientují v právní terminologii, bylo by vhodné ujasnit si některé pojmy (někteří např. nerozlišovali zákoník, zákon a paragraf).

I když se jedná o události poměrně nedávné, pro některé žáky už je problematika neznámá, proto by nebylo špatné více přiblížit kauzu rozpuštění Dělnické strany (zajímavý by mohl být i referát).

Aktivitu Soud bych doporučil, protože ukazuje konkrétní projevy pravicového radikalismu u nás a snaží se přimět žáky k tomu, aby kromě vyjádření vlastních pocitů našli také příslušná ustanovení zákona (týkající se projevů nesnášenlivosti), o něž by se mohli opírat při případném soudním řízení. Zajímavé je srovnání názorů a pocitů žáků se zněním jednotlivých paragrafů zákona.

Michal Homolka, Vyšší odborná škola ekonomická a Obchodní akademie v Praze

PRAVICOVÝ EXTREMISMUS V TRESTNÍM ZÁKONĚ

Podle zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník platný od 1. 1. 2010, se jedná o tyto trestné činy:

Hlava X, Díl 5 – trestné činy narušující soužití lidí:

§ 355 Hanobení národa, rasy, etnické nebo jiné skupiny osob

- (1) Kdo veřejně hanobí
 - a) některý národ, jeho jazyk, některou rasu nebo etnickou skupinu, nebo
 - b) skupinu osob pro jejich skutečnou nebo domnělou rasu, příslušnost k etnické skupině, národnost, politické přesvědčení, vyznání nebo proto, že jsou skutečně nebo domněle bez vyznání, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta.
- (2) Odnětím svobody až na tři léta bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1
 - a) nejméně se dvěma osobami, nebo
 - b) tiskem, filmem, rozhlasem, televizí, veřejně přístupnou počítačovou sítí nebo jiným obdobně účinným způsobem.

§ 356 Podněcování k nenávisti vůči skupině osob nebo k omezování jejich práv a svobod

- (1) Kdo veřejně podněcuje k nenávisti k některému národu, rase, etnické skupině, náboženství, třídě nebo jiné skupině osob nebo k omezování práv a svobod jejich příslušníků, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta.
- (2) Stejně bude potrestán, kdo se spolčí nebo srotí k spáchání činu uvedeného v odstavci 1.
- (3) Odnětím svobody na šest měsíců až tři léta bude pachatel potrestán,
 - a) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 tiskem, filmem, rozhlasem, televizí, veřejně přístupnou počítačovou sítí nebo jiným obdobně účinným způsobem, nebo
 - b) účastní-li se aktivně takovým činem činnosti skupiny, organizace nebo sdružení, které hlásá diskriminaci, násilí nebo rasovou, etnickou, třídní, náboženskou nebo jinou nenávist.

§ 352 Násilí proti skupině obyvatelů a proti jednotlivci

- (1) Kdo skupině obyvatelů vyhrožuje usmrcením, ublížením na zdraví nebo způsobením škody velkého rozsahu, bude potrestán odnětím svobody až na jeden rok.
- (2) Kdo užije násilí proti skupině obyvatelů nebo jednotlivci nebo jim vyhrožuje usmrcením, ublížením na zdraví nebo způsobením škody velkého rozsahu pro jejich skutečnou nebo domnělou rasu, příslušnost k etnické skupině, národnost, politické přesvědčení, vyznání nebo proto, že jsou skutečně nebo domněle bez vyznání, bude potrestán odnětím svobody na šest měsíců až tři léta.
- (3) Stejně jako v odstavci 2 bude potrestán, kdo se spolčí nebo srotí ke spáchání takového činu.

Pak jsou v TZ uvedeny násilné trestné činy, kde přítomnost „rasového motivu“ znamená pro pachatele přísnější trest (jedná se o tzv. kvalifikovanou skutkovou podstatu).

Jedna se o tyto trestné činy:

§ 140 Vražda, § 145 Těžké ublížení na zdraví, § 146 Ublížení na zdraví, § 149 Mučení a jiné nelidské a kruté zacházení, § 170 Zbavení osobní svobody, § 171 Omezování osobní svobody, § 172 Zavlečení, § 175 Vydírání, § 183 Porušení tajemství listin a jiných dokumentů uchovávaných v soukromí, § 228 Poškození cizí věci, § 329 Zneužití pravomoci úřední osoby, § 378 Urážka mezi vojáky, § 379 Urážka mezi vojáky násilím nebo pohrůžkou násilím, § 380 Urážka vojáka stejné hodnosti násilím nebo pohrůžkou násilím, § 382 Porušování práv a chráněných zájmů vojáků stejné hodnosti, § 383 Porušování práv a chráněných zájmů vojáků podřízených nebo s nižší hodností

ROZHODNUTÍ O ZRUŠENÍ DĚLNICKÉ STRANY

Dne 17. 2. 2010 Nejvyšší správní soud rozhodl o rozpuštění Dělnické strany. NSS v řízení zjistil, že činnost DS byla protiprávní. Skutečný program DS, projevy představitelů a členů DS a názory, jímž tato strana poskytuje prostor na shromážděních a ve stranickém tisku, směřují k vyvolávání rasové, etnické a sociální nesnášenlivosti a ve svém důsledku k omezení základních práv a svobod určitých obyvatel ČR. DS směřovala k potlačení rovnoprávnosti občanů, a to zejména na základě národnostního klíče nebo sexuální orientace. Dále DS podle NSS programovou podobností i užívanou symbolikou navazuje na německý nacionální socialismus, tj. totalitní ideologii, neslučitelnou s demokracií a základními lidskými právy a svobodami. DS je také úzce provázána v podstatě se všemi významnými neonacistickými hnutími v ČR, kterým vytváří politickou platformu pro legitimizaci jejich světonázoru a jejichž významným členům poskytuje prostor ve svých stranických strukturách a na kandidátních listinách. DS se nezříká při prosazování svých cílů násilí, které naopak cíleně vyvolává a zároveň veřejně schvaluje, a oslavuje násilí páchané svými členy a sympatizanty. V ideologii DS hraje dodnes významnou roli tzv. „bitva o Janov“ (17. II. 2008), kterou považuje za „počátek boje se Systémem“, resp. „revoluci“, tzv. „bojovníci z Janova“ jsou heroizováni a vyskytly se pokusy tuto akci zopakovat. DS se také nezákonně pokusila nahradit činnost státních a samosprávných orgánů a pořádkových sil. Některé z problémů, na které DS poukazuje, mají reálný základ a jejich bytí i radikální označování a kritika jsou zásadně přípustné a chráněné svobodou projevu. DS však nezůstala ve verbální rovině a uchýlila se nejen do náruče totalitní ideologie, ale zejména k výzvám a podněcování násilí, stejně jako k samotnému násilí. Protiprávní činnost byla jednoznačně přičitatelná DS. Projevy vrcholných představitelů DS rozvíjely náznaky v jejím programu, projevy členů navazovaly na a byly v souladu s projevy představitelů DS, ideově jim odpovídaly a navazovaly na ně i názory nečlenů vyjádřené na shromážděních a ve stranickém tisku DS. Dále DS dosáhla stupně, kdy už může představovat aktuální riziko pro demokracii, jakkoli zatím spíše na lokální než celostátní úrovni. DS je schopna prostřednictvím s ní spřízněných neonacistických hnutí motivovat nezanedbatelné síly k násilí proti určitým reálně ohroženým skupinám obyvatel. DS v současnosti představuje prakticky monopolní vysoce organizovanou politickou platformu pro všechny významné pravicové extremistické subjekty působící v ČR. Dochází k zakázanému prolnutí politiky a násilí, a to s už zmíněnou mimořádnou mírou organizovanosti. DS se do značné míry stala prostředkem pro realizaci politických cílů pravicově extremistických skupin. Dále NSS uzavřel, že přes nutnost proporcionality zásahů není na místě pozastavení činnosti DS, ale pouze její rozpuštění. Zároveň NSS konstatoval, že pouhý individuální postih jednotlivých členů DS nebo jejich sympatizantů by nebyl efektivní z důvodu charakteru a podstaty jednání vytýkaného DS. NSS zvažoval, zda má smysl rozpustit DS za situace, kdy její členové i jejich názory neopustí veřejný prostor a mohou dál pokračovat ve své činnosti pod hlavičkou jiného politického subjektu. NSS však uzavřel, že je nutné jednoznačně pojmenovat hodnoty reprezentované DS a označit je za neslučitelné s hodnotami českého právního řádu. Rozpuštění DS tedy nastavuje hranice chování i pro další subjekty, včetně toho, v němž případně budou působit členové DS. NSS ve svém rozhodování vážil svobodu projevu a sdružování proti sociálnímu smíru demokratického právního státu, reprezentovanému vládou většiny a ochranou základních lidských práv a svobod. Konstatoval při tom, že ze strany DS se vzhledem k jejím cílům jednalo o zneužití práva ve smyslu článku 17 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod. NSS připomněl, že vůle většiny představující zvůli vůči menšině se nakonec obrací proti všem. Rovněž uzavřel, že možnost „nápravy“ DS je vzhledem k podstatě její protiprávnosti prakticky vyloučena a vedla by k popření samotných důvodů její existence.

(Podle rozhodnutí NSS Pst 1/2009 – 348 ze dne 17. února 2010, zkráceno a upraveno.)

Zdroj: http://www.nssoud.cz/main.aspx?cls=art&art_id=427

NAPRAVENÍ

ANOTACE:

Žáci si na základě získaných informací o bývalém stoupenci pravicového extremismu působícího v Německu vytvoří vlastní názor na uskupení pravicových extremistů a uvědomí si příčiny a důsledky jejich jednání. Navíc se zamyslí nad pomocí lidem, kteří se rozhodnou z řad stoupenců násilných seskupení vystoupit.

Mezipředmětové vztahy:

základy společenských věd, český jazyk a literatura, dějepis, zeměpis

Aktivita rozvíjí především tyto klíčové kompetence:

• k učení • komunikativní • sociální a personální • občanské

Průřezová témata:

OSV, VDO (ZŠ), MV, MKV, VEGS, OVDS (SOŠ)

Věk: 14+

CÍLE:

Žáci:

- si uvědomí příčiny a následky sympatizování s pravicově extremistickou skupinou,
- se zamyslí nad pomocí bývalým stoupencům pravicového extremismu,
- se seznámí s vnitřním fungováním pravicově extremistických seskupení.

ČAS: **35** minut

POMŮCKY:

část pracovního listu do každé skupiny, psací potřeby

POSTUP:

1. Po projekci filmu rozdělíme žáky do šesti skupin. Přečteme úryvek z článku – viz pracovní list. Poté mlčky rozdáme každé skupině další části článku. Skupiny si text přečtou a podtrhnou věty nebo části vět, které je nejvíce zaujaly nebo překvapily. Ve skupině krátce diskutují o obsahu.
2. Mluvčí skupin postupně stručně přednesou obsah jejich úryvku z článku. Poté se posadíme do kruhu. Doprostřed položíme texty se zvýrazněnými větami. Následuje společná diskuse o celém článku. Oznámíme žákům zdroj a upřesníme, že článek byl pro potřeby aktivity trochu zkrácen.

REFLEXE:

Žáky vyzveme, aby zkusili pojmenovat důvody, které vedou jejich vrstevníky ke vstupu do extremistických hnutí. Důvody jsou zapisovány na tabuli. Následně ke každému důvodu společně navrhneme alternativu, jak by je bylo možné řešit jiným způsobem.

DOPORUČENÍ PEDAGOGA:

Aktivitu lze velmi dobře napojit na předchozí (Soud s Dělnickou stranou), protože přibližuje činnost celkem neznámé organizace s velmi zajímavým posláním, dále osud člověka, který se hlásil k neonacismu, a poukazuje na taktiku neonacistů, s nimiž bohužel v určitých ohledech souhlasí většina společnosti.

Důležitý je postup zahrnutý do reflexe. Najít více důvodů, které vedou mladé lidi ke vstupu do extremistických hnutí, je náročné, ale ještě obtížnější je najít přijatelné alternativy. Pokud se zmíní problematika Romů, může se rozprout velmi živá diskuse, v níž se přesně ukazuje to, co bylo řečeno v článku (značná část lidí má téměř totožné názory s pravicovými radikály). Pokud se chceme touto otázkou více zabývat

	JEDEN SVĚT NA ŠKOLÁCH – LIDSKÁ PRÁVA I.
FILM	SESTŘIH Z AKCÍ PRAVICOVÝCH EXTREMISTŮ
	AKTIVITA

(žáci se zde většinou aktivně zapojují do debaty a mnohdy padají ostrá slova), je vhodné dobře se připravit.

Časové vymezení odpovídá v případě, že se u žádné otázky nezdržíme a diskuse se nerozvinou. Jinak může aktivita zabrat celou vyučovací hodinu (i bez projekce).

Bez návaznosti na předchozí aktivitu není projekce nutná, je však vhodná pro přiblížení, jak může vypadat veřejný život radikála. Proti pomoci bývalým radikálům ve třídě nikdo nebyl. Zaznamenal jsem pouze názor, že je dobré, když můžou pomoci aspoň těm 400 lidem, ač je to dost malé množství. Studenti oceňovali také účinnost (že už se pak téměř nikdo k radikálům nevrátí).

Michal Homolka, Vyšší odborná škola ekonomická a Obchodní akademie v Praze

JEDEN SVĚT NA ŠKOLÁCH – LIDSKÁ PRÁVA I.	
FILM	SESTŘIH Z AKCÍ PRAVICOVÝCH EXTREMISTŮ
PRACOVNÍ LIST	

Pro pedagoga – úvodní úryvek článku:

Jednoho večera na přelomu tisíciletí si Matthias řekl, že tíha, kterou na něj nakládá život německého nácka, je prostě k neunesení. Oholil si hitlerovský knírek a ze dne na den zpřetrhal kontakty se svými kamarády. Vyměnil uniformu za džíny, kostkovanou košili a stylovou kšiltovku ve stylu amerických jezdců rodea. A také na živobytí si tento 33letý muž s velkýma hnědýma očima už dlouho nevydělavá jako pekař. Pracuje v berlínské organizaci Exit, která pomáhá pravicovým extremistům opouštět „scénu“.

Podporovat právě nácky – to zní trochu absurdně. Tím spíš, že to stojí peníze a výsledky nejsou nijak efektivní. Přesto jde o zajímavý způsob, jak v boji proti extremismu doplnit práci policie a soudů – právě nabídkou pomoci mladým lidem, kteří už nechťejí mrhat čas nesmyslným násilím a prázdnými hesly.

Pro žáky:

1. Za otce tzv. exitových programů je v Německu považován Bernd Wagner. Podle vzoru Švédska, kde podobný program běží už od poloviny devadesátých let, tento 54letý kriminolog v roce 2000 založil organizaci Exit. A spustil lavinu: spolková tajná služba i úřady ve většině spolkových zemí dnes provozují telefonní linky pro extremisty, kteří chtějí svůj život zásadně změnit. A není jich málo: Exit za posledních devět let podle vlastních údajů pomohl při návratu do „civilu“ zhruba 400 náckům – od členů malých spolků až po vůdčí kádry velkých stran.

V porovnání s počtem 30 tisíc extremistů, kteří se pohybují v Německu, se to zdá být jen kapkou v moři. Podle Wagnera je to mylný úhel pohledu: „Proti pravicovému extremismu nelze bojovat jen represí,“ říká. „... když zakážete stranu, hlavní aktéři si rychle najdou jinou organizaci a pokračují. A když je všechny zavřete, v base si mezi sebou vytvoří ještě lepší kontaktní síť, jak víme z výpovědí bývalých extremistů.“ Opravdu úspěšně lze boj proti extrémní pravici podle Wagnera vést na místní úrovni: lídři obcí, firem nebo nejrozumnějších spolků mají mimořádnou šanci dát mladým lidem najevo, které hodnoty jsou v komunitě přijatelné a které jsou prostě „za hranicí“. Exitové programy v tom mohou sehrát důležitou roli.

2. Každý extremistu, který scénu opustí, totiž mezi bývalými kamarády působí značnou nervozitu. Proč odešel? Byl agentem policie? A co asi prozradí? Soudržnost skupiny je prostě narušena, někdy následují další úniky. Právě proto extremistická scéna své nevěrné tvrdě trestá.

Sankce za odchod se liší. Někdy zůstane u výhrůžných dopisů nebo veřejného prohlášení za „zrádce“. O tom, že náckové neváhají mučit, či dokonce vraždit vlastní lidi, svědčí v posledních letech v Německu příklad odpadlé „kamarádky“ Marty, kterou její kumpánka za zradu skalpovala...

První otázka, kterou spolupracovníci organizace Exit s odpadlíkem řeší, je proto osobní bezpečnost. Stačí, když se dotyčný vyhýbá určitým částem města a konkrétním hospodám? Nebo je nutné, aby se někam odstěhoval? Strach z pomsty kamarádů je však jen jedním z mnoha problémů, kterým klienti Exitu čelí. Život toho, kdo se rozhodne od extremistů opustit, je zpravidla v troskách. Nedokončená škola, rozvrácené vztahy s rodinou, alkoholismus, dluhy a dlouhý trestní rejstřík. „V ideálním případě,“ říká Bernd Wagner, „takový člověk přemýšlí o tom, co chce dělat, a zároveň se ptá sám sebe, co ho vlastně do náruče nácků přivedlo.“

	JEDEN SVĚT NA ŠKOLÁCH – LIDSKÁ PRÁVA I.
FILM	SESTŘIH Z AKCÍ PRÁVICOVÝCH EXTREMISTŮ
	PRACOVNÍ LIST

3. „Vyrostl jsem v naprosto idylickém prostředí,“ říká Matthias. „U nás vždycky bylo veselo.“ Matthias se narodil v západoněmeckém městečku Bürstadt. Otec měl v Hesensku prosperující firmu, maminka se věnovala dětem. U Adrianových nemůže být řeč o násilí a všudypřítomné frustraci. A na rozdíl od nácků, kteří se k extremistickým skupinám připojí, protože hledají „opravdové kamarádství“, Matthias není ani typickým outsiderem. „To jediné, co u nás bylo trochu jinak než v jiných rodinách, byly rodinné oslavy,“ říká. „Děda a strýc totiž po každé bájili o dobrodružstvích, která zažili za druhé světové války, o ponorkách v Hamburku a o tom, jak byli sestřeleni s letadlem nad Balkánem. Válka pro ně byla jako mistrovství světa ve fotbale. A nikdo jim nepoložil jedinou kritickou otázku.“

Také malý Matthias byl hrdinnými činy svých předků fascinován. A proto se mu nechtělo věřit věcem, které se na něj sypaly ve škole: holokaust, válečné masakry... Nešlo to dohromady s příběhy, které slyšel doma. „Tvůj děda je starý, nemusíš ho brát příliš vážně,“ snažil se rozpor vysvětlit učitel dějin. Matthiase, který svého dědu vřele miloval, tato odpověď nepřesvědčila. Děda přece nelže. Lépe se do rodinné idylky hodí vysvětlení, která si dvanáctiletý kluk nakonec najde ve stranických novinách Nacionálně demokratické strany Německa (NPD): od roku 1945 není vláda západního Německa nic jiného než loutkový režim Američanů. A škola slouží k převýchově národa. Matthias se rozhodne proti „systému“ bojovat. Ve věku 18 let vstoupí do mládežnické organizace NPD, chodí v uniformě a brzo zastává vůdčí funkci v hesenském zemském svazu NPD.

4. „V následujících letech jsem každou minutu volného času věnoval organizování demonstrací, objednávání sálů, navrhování letáků nebo ježdění po stranických akcích,“ popisuje Matthias svůj život v řadách NPD. ... O smyslu svého boje proti režimu začínal stále více pochybovat. „Strašně mě štvála dvojí morálka uvnitř strany,“ říká. „Straničtí funkcionáři neustále žvaní o ctnosti, slušnosti a věrnosti – a potom nejen pravidelně vybírají stranickou kasu, ale ještě navrch chodí do nevěstince.“ Klíčový podnět k tomu, aby kontakt se svými kamarády navždy zpretrhal, Matthiasovi zvdala kniha Mýtus 20. století, kterou v roce 1930 publikoval hlavní stranický ideolog. ... „Tenhle nesmysl o tom, že bílá rasa pochází ze zatopeného města Atlantidy – to na mě prostě bylo moc.“

Právě rozpory, jaké popisuje Matthias, ve členech pravicových skupin nejčastěji vyvolávají myšlenky na odchod ze scény: propast mezi ideologií a realitou je najednou příliš hluboká.

Ctěný vůdce se ukáže jako pokrytec. „Důležitou roli také sehraje zklamání ze vztahů s ostatními členy skupiny,“ doplňuje Peter Rieker, profesor pedagogiky na Univerzitě v Curychu. „Pravicoví extremisté si navzájem sice neustále slibují věrnost a kamarádství. Ve skutečnosti ve skupinách panuje tvrdý režim. Na toho, kdo se nechce účastnit nějaké akce, ostatní vyvíjejí silný nátlak. A na kamarády, kteří sedí, se rychle zapomíná. Tady nejde o skutečné přátelství, ale jenom o funkci, kterou jednotlivec musí v zájmu skupiny plnit. Někoho tohle hodně zklame, zvlášť když mu dojde, že žije v kolotoči alkoholu, násilí a nulové perspektivy.“

JEDEN SVĚT NA ŠKOLÁCH – LIDSKÁ PRÁVA I.	
FILM	SESTŘIH Z AKCÍ PRAVICOVÝCH EXTREMISTŮ
PRACOVNÍ LIST	

5. Bezvýchodnost v duši však ani po odchodu nezmizí. Naopak: mnoho bývalých nácků vzpomíná, jak propadli hlubokým depresím. „Prvních devět měsíců po odchodu byla nejhorší doba mého života,“ říká Matthias. „Mimo pravicovou scénu jsem neměl žádné kamarády. A navíc jsem skutečně byl přesvědčený, že s NPD bojujeme za lepší Německo. Celý můj obraz světa byl najednou v troskách. Už jsem nemohl pracovat, celé dny jsem tupě civěl na televizi a deprese způsobily, že jsem se ven z bytu odvažoval jen v noci. Fakt jsem vážně uvažoval o sebevraždě.“

Pomáhat bývalým extremistům tuto krizi překonat – právě v tom spočívá hlavní smysl organizace Exit. Bernd Wagner a jeho spolupracovníci s každým klientem probírají, jaké má možnosti navázat na existující vzdělání či profesi, kdo by mohl pomoci při budování nových sociálních kontaktů, jak dostat pod kontrolu alkohol a jak zaplatit dluhy. „Každému klientovi doporučujeme, aby se hlásil u policie a podrobil se soudnímu řízení.“ Wagner od „svých“ nácků také požaduje, aby se vypořádali s extremistickou ideologií. „Musí se naučit, jak řešit konflikty demokratickým způsobem. A musí akceptovat, že svoboda a důstojnost jednotlivce jsou nedotknutelné.“ Cesta zpátky je dlouhá a plná překážek. Ne vždycky se hned najde nové pracovní místo. A ne každá láska přežije zásadní proměnu života. Čas od času se proto stane, že se bývalý extremistista rozhodne pro návrat. Podíl recidivistů však nedosahuje ani dvou procent případů.

6. A české ministerstvo vnitra ve své Strategii boje proti extremismu z loňského května zjišťuje, že především Dělnická strana se čím dále tím více orientuje na model, který saské NPD ve volbách do zemského sněmu v roce 2004 přinesl 9,2 procenta hlasů. „Strategie spočívá v tom, aby se strana místo žvanění o krvi a cti přilepila k určitým populárním tématům,“ říká Friedemann Bringt. „V Sasku šlo o nezaměstnanost a rizika globalizace. V Česku jde hlavně o spolužití s romskou menšinou.“ Hlavním problémem pravicového extremismu podle Bringta není existence malých skupin holohlavých, xenofobních a násilnických mladých mužů. „Problém je v tom, že se většinová společnost těmto mladým mužům nepostaví, protože jejich názory, třeba o Romech, potichu sdílí.“

Ve světle těchto známých předpokladů hodnotí exitové programy velmi opatrně. „Samozřejmě jsou důležitým doplňkem jiných aktivit,“ říká. „Ale když chceme bývalé nácky reintegrovat do společnosti, musíme se ptát, kam je vlastně vrátíme? Co nám to může přinést, když zároveň zanedbáme práci s normálními lidmi? Nejdřív ze všeho musíme starostům, sportovním trenérům nebo předsedům spolků poradit, jak na náznaky extremismu reagovat. Každý fotbalový trenér musí svým hráčům říct, že při prvním projevu rasismu poletí z hřiště.“ To se zatím prostě neděje.

Zdroj: Hudall, A.: Podporuj svého zrádce. Respekt, 2010, XXI, 7, s. 24–26.

DOPLŇUJÍCÍ INFORMACE K SESTŘIHU Z AKCÍ PRAVICOVÝCH EXTREMISTŮ

Proměny pravicového extremismu v ČR od roku 2009 do roku 2010

V letech **2008 a 2009** zažil **český pravicový extremismus éru vzestupu**. Projevila se odhodláním uspět ve stranickopolitickém boji za pomoci Dělnické strany, která začala spolupracovat s militantním neonacistickým spektrem. Její Ochranné sbory dokázaly zaujmout přední místo ve zpravodajství. Výrazně se aktivizovali Autonomní nacionalisté a po celé republice vzniklo mnoho jejich regionálních buněk. Národní odpor zintenzivnil své kontakty na mezinárodní scéně a pokoušel se je politicky využít v domácím prostředí.

Všechny tři výše uvedené organizace postupovaly ve vzájemném souladu. **Výsledkem byly známé pogromistické akce v Janově a v Přerově či série masových demonstrací, často s rasistickými a antisemitskými výpady.** Neonacistům se pokoušela v protiromských a protiimigrantských výpadech konkurovat Národní strana, hlásící se k tradici českého kališnictví.

Pravicoví extremisté však tak dlouho testovali mantinely českého právního řádu, až docílili jejich výrazného zúžení v judikatuře českých soudů i v přístupu policie. **Několik soudních rozhodnutí (především o rozpuštění Dělnické strany) a policejních akcí výrazně utlumilo aktivity scény.** Ta je navíc pod vlivem neúspěchu rozhádaná. Od Autonomních nacionalistů, kritizujících Dělnickou stranu, se odtrhli Národní aktivisté a nová Dělnická strana sociální spravedlnosti si bude dávat pozor na spojování s Národním odporem. Národní strana se vnitřně rozložila – Pavel Sedláček, její dlouholetý faktický vůdce, byl odsouzen za rasistické výroky.

Nyní (duben 2010) ultrapravicová scéna vyčkává, jak dopadne několik soudních odvolání i běžících procesů. Určitá naděje se upíná i na nastávající parlamentní volby. **Vyhlídky na průnik do „vysoké politiky“** po vzoru maďarského Jobbiku **však nejsou pro české neonacisty příliš růžové.** Proto existuje riziko, že se opět **více soustředí** na to, co umí – **na pouliční násilí.** K němu mohou přidat i nové prvky, včetně cílených připravovaných útoků. Ostatně pro mnoho českých neonacistů je inspirací Rusko, kam stále častěji jezdí na návštěvy. Přivítali i vraždu moskevského soudce, který byl zřejmě zastřelen jejich ruskými soukmenovci za předchozí rozsudky týkající se nacionálněsocialistické scény. Útoky zápalnými lahvemi na Ostravsku a přepadání „levičáckých“ koncertů, které se policii nedaří objasnit, možná předznamenávají nový trend decentralizovaného systematického násilí, jímž si budou neonacisté dokazovat svoji schopnost boje se systémem.

Text připravil:

Miroslav Mareš – Masarykova univerzita v Brně

1. Jaké jsou skutečné počty členů extremistických uskupení v ČR?

Lze předpokládat, že počet aktivních „neonacistů“ se pohybuje v řádech několika tisíc osob (4000–7000), počet členů v současnosti již zrušené Dělnické strany (DS) v řádech několika set osob. Počet zcela aktivních příznivců lze odvozovat od účasti na neonacistických shromážděních. Například 17. 11. 2008 se demonstrace v Litvínově-Janově účastnilo přibližně 1000 osob. Skutečné počty příznivců a členů neonacistických, ultrapravicových a jiných extremistických uskupení tyto skupiny nezveřejňují a lze je pouze odhadovat.

Dalším vodítkem pro určení počtu příznivců mohou být výsledky voleb. Dělnickou stranu volilo například ve volbách do Evropského parlamentu v roce 2009 zhruba 27 000 osob (v krajských volbách 2008 přibližně 29 000). Část z nich lze do jisté míry považovat za příznivce neonacistických ideálů s ohledem na skutečnost, že v dané době se již Dělnická strana zcela oficiálně prezentovala jako strana rasistická a neonacistická. Jiná situace je v případě druhé ultrapravicové politické strany, a to Národní strany, která je zcela marginálním politickým i společenským hráčem. Počet jejích členů dle všeho nepřesahuje 20–30 osob, které jsou též hlavními aktivisty této skupiny.

Vzdor malému počtu členů mají neonacisté značný mediální a politický vliv. Pravidelně se referuje o každém větším shromáždění, média citují jejich výroky a extremisté s mediálním zájmem cíleně pracují. Prostřednictvím úspěšných mediálních kampaní, propagandy a akcí ve veřejném prostoru jsou přes svoji výraznou společenskou nebezpečnost schopni získávat politický vliv.

2. Jaké extrémněpravicové strany působí v České republice v roce 2010?

V České republice byla donedávna dominující silou pravicového extremismu **Dělnická strana, která byla soudem rozpuštěna** na začátku roku. Členové této strany však v současnosti **přecházejí do Dělnické strany sociální spravedlnosti** (viz odpověď č. 3). Další pravicověextremistické strany jsou v současnosti málo významné. Jedná se o Sdružení pro republiku – Republikánskou stranu Československa (SPR-RSČ), která byla úspěšná v devadesátých letech 20. století. Dále o Národní stranu (NS), která v posledních letech dokázala získat mediální pozornost řadou kontro-

verzních akcí (například medializací paramilitárních Národních gard), ale nedokázala oslovit voliče a koncem roku 2009 se rozpadlo její vedení. Marginální význam má také Národní sjednocení.

Potenciál pravicových extremistů však není pouze ve stranickopolitických strukturách. **Důležité je celkové podhoubí scény.** Někteří jsou seskupeni v občanských sdruženích (například Vlastenecké frontě). Pro volební mobilizaci příznivců ultrapravice mají význam i neregistrované militantní skupiny, které mohou určitou stranu dočasně či dlouhodoběji podporovat. Hlavními **neregistrovanými skupinami** v ČR jsou neonacistický **Národní odpor** a **Autonomní nacionalisté**, z nichž se počátkem roku 2010 odštěpili **Národní aktivisté**.

3. Jaký je status Dělnické strany v současnosti?

V současnosti (text je psán 3. 5. 2010) je Dělnická strana stále registrována Ministerstvem vnitra České republiky, i když Nejvyšší správní soud (NSS) vyhověl vládnímu návrhu – **stranu rozpustil a konstatoval její neonacistický, rasistický a násilnický charakter.** Stanovil současně jejího likvidátora. Strana však využila své zákonné možnosti podat do 30 dnů od rozhodnutí stížnost proti rozhodnutí NSS k Ústavnímu soudu ČR. Tato stížnost má odkladný účinek. Teprve v případě, že by Ústavní soud rozhodnutí NSS potvrdil (což se doposud nestalo), bylo by toto rozhodnutí definitivní a strana by byla vymazána z rejstříku politických stran a ztratila by právní subjektivitu. V opačném případě by mohla nadále legálně existovat.

České právo nemá přesnou úpravu toho, jak se stavět k činnosti rozpuštěné politické strany ve stávající situaci DS. Podle vyjádření vedoucích představitelů DS její členská základna (údajně kolem 1000 lidí) přešla do Dělnické strany sociální spravedlnosti (DSSS), která byla pod jiným názvem zaregistrována již v roce 2004 a byla koaličním partnerem DS v roce 2008. Tato strana je tedy z právního hlediska odlišným subjektem než DS a její legální existence není v současnosti oficiálně zpochybňována. Ministr vnitra Pecina však uvedl, že jeho instituce bude činnost strany monitorovat.

4. Proč byla pro demonstraci u příležitosti oslav 17. listopadu v roce 2008 pravicovými extremisty vybrána právě městská část Janov?

Sídlíště Janov se nachází v Litvínově – v roce 2005 se do této lokality v souvislosti s prodejem bývalých městských bytů za výhodné ceny **sestěhovala řada lidí ze sociálně slabších vrstev**, většinou Romů. Mnozí starousedlíci v Litvínově začali poté **subjektivně vnímat zhoršení situace ve veřejném pořádku a bezpečnosti** a vytýkali tento stav komunálním i celostátním politickým elitám.

Těchto **nálad a problémů si povšimli i členové Dělnické strany**, která měla na severu Čech silnou organizační strukturu. Její část tvořili bývalí členové SPR-RSČ, která zde byla v devadesátých letech úspěšná. Další část členské základny DS sestávala z mladých aktivistů, kteří byli činní v různých neonacistických strukturách. Dne 4. 10. 2008 vyrazily do Janova Ochramné sbory Dělnické strany, které zde narazily na Romy, z nichž někteří křičeli rasistické nadávky. Celá záležitost pak byla silně medializována.

O dva týdny později Janov zažil „první bitvu“ mladých neonacistů s Policií ČR. Neonacistické elity si byly vědomy toho, že Janov se může stát významným mezníkem v jejich vzestupu, proto **došlo k celorepublikové mobilizaci neonacistické scény**, která se v počtu kolem 1000 lidí **sjela v den státního svátku 17. 11. 2008 do Janova**. Neonacisté se spolu s řadou starousedlíků nejprve účastnili demonstrace DS v Litvínově a následně se vydali na akci Autonomních nacionalistů do Janova, kde došlo k rozsáhlým nepokojům (tzv. „druhá bitva o Janov“). Snaha využít protiromských předsudků velké části české veřejnosti pro získání výraznější podpory pro DS a neonacistické milenty však přinesla pouze omezený efekt, proto část NS scény dodnes hovoří i o „nevyužitém potenciálu bitvy o Janov“.

5. Jak je možné, že neonacistické průvody a demonstrace jsou povolovány, přestože je zřejmý jejich rasistický a neonacistický podtext?

Žádost o povolení akce podává soukromá osoba, která například uvede, že účelem je **uctění památky obětí holokaustu**. Takové žádosti se nedá nevyhovět, i když lze tušit, že za ní bude něco jiného. Takže zabránit akci dopředu jde jen těžko.

Důležitější je ale **přípravenost zasáhnout ve chvíli, kdy se situace vyvíjí jinak, než bylo oznámeno**. Pochody s hořícími loučemi je možné zakázat například pro manipulaci s otevřeným ohněm.

6. Co se u nás považuje za propagaci rasismu?

Zde je nejvhodnější uvést přesné znění zákonů, které bývají v souvislosti s kriminalitou neonacistických skinheadů nejčastěji zmiňovány. Od 1. 1. 2010 platí nový trestní zákoník č. 40/2009 Sb.

§ 355

Hanobení národa, rasy, etnické nebo jiné skupiny osob

(1) Kdo veřejně hanobí

a) některý národ, jeho jazyk, některou rasu nebo etnickou skupinu, nebo

b) skupinu osob pro jejich skutečnou nebo domnělou rasu, příslušnost k etnické skupině, národnost, politické přesvědčení, vyznání nebo proto, že jsou skutečně nebo domněle bez vyznání, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta.

(2) Odnětím svobody až na tři léta bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1

a) nejméně se dvěma osobami, nebo

b) tiskem, filmem, rozhlasem, televizí, veřejně přístupnou počítačovou sítí nebo jiným obdobně účinným způsobem.

§ 356

Podněcování k nenávisti vůči skupině osob nebo k omezování jejich práv a svobod

(1) Kdo veřejně podněcuje k nenávisti k některému národu, rase, etnické skupině, náboženství, třídě nebo jiné skupině osob nebo k omezování práv a svobod jejich příslušníků, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta.

(2) Stejně bude potrestán, kdo se spolčí nebo srotí k spáchání činu uvedeného v odstavci 1.

(3) Odnětím svobody na šest měsíců až tři léta bude pachatel potrestán,

a) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 tiskem, filmem, rozhlasem, televizí, veřejně přístupnou počítačovou sítí nebo jiným obdobně účinným způsobem, nebo

b) účastní-li se aktivně takovým činem činnosti skupiny, organizace nebo sdružení, které hlásá

diskriminaci, násilí nebo rasovou, etnickou, třídní, náboženskou nebo jinou nenávist.

§ 403

Založení, podpora a propagace hnutí směřujícího k potlačení práv a svobod člověka

- (1) Kdo založí, podporuje nebo propaguje hnutí, které prokazatelně směřuje k potlačení práv a svobod člověka, nebo hlásá rasovou, etnickou, národnostní, náboženskou či třídní zášť nebo zášť vůči jiné skupině osob, bude potrestán odnětím svobody na jeden rok až pět let.
- (2) Odnětím svobody na tři léta až deset let bude pachatel potrestán,
 - a) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 tiskem, filmem, rozhlasem, televizí, veřejně přístupnou počítačovou sítí nebo jiným podobně účinným způsobem,
 - b) spáchá-li takový čin jako člen organizované skupiny,
 - c) spáchá-li takový čin jako voják, nebo
 - d) spáchá-li takový čin za stavu ohrožení státu nebo za válečného stavu.
- (3) Příprava je trestná.

§ 404

Projev sympatií k hnutí směřujícímu k potlačení práv a svobod člověka

Kdo veřejně projevuje sympatie k hnutí uvedenému v § 403 odst. 1, bude potrestán odnětím svobody na šest měsíců až tři léta.

§ 352

Násilí proti skupině obyvatelů a proti jednotlivci

- (1) Kdo skupině obyvatelů vyhrožuje usmrcením, ublížením na zdraví nebo způsobením škody velkého rozsahu, bude potrestán odnětím svobody až na jeden rok.
- (2) Kdo užije násilí proti skupině obyvatelů nebo jednotlivci nebo jim vyhrožuje usmrcením, ublížením na zdraví nebo způsobením škody velkého rozsahu pro jejich skutečnou nebo domnělou rasu, příslušnost k etnické skupině, národnost, politické přesvědčení, vyznání nebo proto, že jsou skutečně nebo domněle bez vyznání, bude potrestán odnětím svobody na šest měsíců až tři léta.
- (3) Stejně jako v odstavci 2 bude potrestán, kdo se spolčí nebo srotí ke spáchání takového činu.

7. Jaké jsou limity svobody projevu v souvislosti s rasistickými projevy?

Svoboda projevu je jedním z pilířů demokracie, její limity jsou prvkem jejího vlastního zachování. Uplatňování svobody slova s sebou nese nebezpečí zneužití ze strany lidí potlačujících práva a svobody jiných občanů, typickým příkladem jsou právě neonacisté.

Demokratické státy musejí řešit obtížnou otázku – jak zajistit co největší svobodu slova všem a zároveň ochránit i práva a svobody svých občanů před lidmi, kteří neváhají svobody slova zneužít. V praxi to znamená možnost státu zákonným způsobem omezit v nezbytných případech svobodu projevu. V českém právním řádu je zaručena čl. 7 Listiny základních práv a svobod a čl. 10 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod. **Nikde na světě proto neexistuje absolutní svoboda slova, a to ani ve Spojených státech, které jsou neonacisty často dávány za příklad „neomezené“ svobody slova.** Ale je pravda, že hranice toho, co je možné říkat na veřejnosti, jsou oproti evropským státům nastaveny podstatně liberálněji. Neznamená to ale, že jsou tolerovány otevřeně rasistické projevy spojené s výzvou k násilí, například takové projevy, u kterých je pravděpodobné, že mohou bezprostředně eskalovat v akce podobné pokusům o pogromy v Janově či v zapalování domů, v nichž žijí Romové.

Odlišná míra omezování svobody slova v Evropě a v USA plyne zejména z odlišné historické zkušenosti s totalitními režimy ve 20. století. Evropské státy, které mají přímou zkušenost s nacismem a holokaustem, proto důrazněji trvají na principu intolerance k myšlenkám neslučitelným se základními hodnotami demokracie a humanity. V jejich ústavách se proto často zdůrazňuje, že s výkonem svobody projevu jsou spojeny povinnosti a odpovědnost a že svoboda projevu může být i v demokratické společnosti omezena zákonem, je-li to nezbytné (například pro ochranu práv a svobod druhých, bezpečnost státu, veřejnou bezpečnost, ochranu veřejného zdraví a mravnosti).

8. Je vhodné zvát neonacisty k veřejným diskusím? Neonacisty není dobré zvát jako hosty k veřejným diskusím, podobně jako není dobré diskutovat s vyznavači jakýchkoliv jiných totalitních uskupení. Debata není možná proto, že jejich názory

jsou demagogické, odporují faktům, dobrým mravům a často i platným společenským pravidlům, respektive zákonům. Zavrženíhodnost myšlenek nacismu, respektive neonacismu byla jasně prokázána historií. Lze jen těžko předpokládat, že názory těchto lidí lze diskusemi kultivovat.

Členové či sympatizanti neonacistických hnutí ochotní veřejně diskutovat jsou vesměs dostatečně sebevědomí, rétoricky zdatní a demagogicky obratní na to, aby dokázali zmanipulovat i dobře míněnou diskusi ve svůj prospěch. Dokážou dovedně překrucovat fakta, strhnout každou diskusi k „osvědčeným“ tématům (kriminalita, migrace, zneužívání dávek, nepřizpůsobiví občané, Romové apod.) a nabídnout různá „řešení“, která jsou sice utopická, ale část veřejnosti si získají „odvážnými“ politicky nekorektními formulacemi a návrhy (jejichž zákonnost si však samozřejmě pečlivě ohlížejí).

Neonacistům nejde o diskusi, nechtějí výměnu názorů a slyšet argumenty. Diskuse a média jsou pro ně nástrojem, jak na sebe upoutat pozornost a jak podsouvat veřejnosti své jednoduché a populistické teze. To, že jsou jejich návody na řešení scestné a nedemokratické, jejich potenciální příznivce netrápí.

Velkou roli může sehrát i vizuální dojem z mnoha aktivistů neonacistického hnutí, jejichž image prošla v posledních letech radikální proměnou. Neznalého člověka tak může překvapit a znejistit, že onen běžně oděný mladý člověk s atletickou postavou, který se tolik liší od rozšířené představy skinheada, je vydáván za předního neonacistického radikála. Paradoxně tak diskuse může přispět i k tomu, že někteří účastníci začnou cítit sympatie k těmto „slušným“ lidem a možná i začnou věřit jejich tezím o tom, že jako nacionalističtí aktivisté jsou jedinými současnými disidenty perzekvovanými pro své „správné“ politické názory.

Přizvání neonacistů do veřejných diskusí, stejně jako poskytnutí jakékoliv jiné možnosti proniknutí do veřejného prostoru (zejména skrze média), znamená nabídnout neonacistům zdarma prostor pro jejich sebe prezentaci. Současný neonacistický hnutí má personální kapacitu na to, aby tuto nabídku využilo k profesionálnímu představení sebe sama jako způsobu „řešení“ palčivých problémů a potažmo získalo další příznivce do svých řad. Tím, že se navenek prezentovaná slušná image pravidelně transformuje v anonymní a profesionálně organizované

násilné akce, se hosté z řad neonacistů během diskusí jistě nepochlubí.

Výše popsané argumenty pro to nezvat neonacisty k diskusím platí z velké míry i ve školním prostředí. Pořádání diskuse s příznivci neonacistického hnutí na škole je velmi riskantní, klade na pedagoga velké moderační nároky a vystavuje studenty riziku manipulace ze strany neonacistů (viz výše). Z těchto důvodů přizvání exponentů neonacistického hnutí do školních akcí rozhodně nedoporučujeme.

MÝTY A FAKTA:

POSTIHOVÁNY JSOU POUZE RASISTICKÉ ÚTOKY EXTRÉMNÍ PRAVICE, NIKOLIV PODOBNÉ ÚTOKY ZE STRANY MENŠIN, NAPŘÍKLAD ROMŮ.

Trestné jsou všechny závažné útoky motivované rasovou nenávistí, a to podle jednotlivých ustanovení trestního zákona. Etnicitu pachatelů policie nemá oprávnění sledovat a statisticky vykazovat. Někdy je však zaznamenána v jednotlivých policejních spisech, ze kterých je pak možné statisticky vysledovat přístup policie ke stíhání rasově motivovaných trestných činů. Za rasistické útoky jsou tedy postihováni nejen příslušníci krajní pravice, ale také představitelé menšin či majoritní většiny bez vazeb na neonacistické hnutí.

STOUPENCI NEONACISMU SE REKRUTUJÍ Z ŘAD FRUSTROVANÉ MLÁDEŽE SE ŠPATNÝM RODINNÝM ZÁZEMÍM.

Někteří neonacističtí aktivisté pocházejí z neúplných rodin a jsou vychováváni především matkami. Tato skutečnost však nemusí být klíčová v jejich příklonu k hnutí. V současné době se rozpadá téměř 50 % rodin a v neúplné nebo nepůvodní rodině vyrůstá mnoho mladých lidí.

VLASTENECTVÍ „ŘÁDNÝCH OBČANŮ“ JE NÁLEPKOVÁ- NO JAKO RASISMUS, RESPEKTIVE NEONACISMUS.

Extremistické skupiny používají vlastenectví jako zástěrku pro xenofobní a rasistické postoje vůči ostatním národům, přistěhovalcům a dalším menšinám. Vlastenecké cítění je zjednodušeno na příslušnost k většině nebo zaměňováno s rasismem. Vlastní národ je povyšován nad jiné, vlastenecké cítění se proměňuje v nenávist vůči všemu cizímu či jakékoliv odlišnosti. V takovém pojetí se projevují požadavky na zave-

dení určování národnosti obyvatel republiky a jejího potvrzení do osobních dokladů, omezení majetkových práv lidí odlišné národnosti, omezení práva svobodného vyznání (judaismu, islámu) nebo odmítání multikulturalismu a rozvojové i humanitární pomoci.

Uplatnění vlasteneckých hodnot v podání extremistů vede k nastolení totality. Pojem národa a vlasti založený na požadavku etnické, rasové a kulturní čistoty je v rozporu s demokratickými evropskými i mezinárodními úmluvami o lidských právech, vyžaduje izolaci v uzavřeném „národním státě“ a nastolení autoritářského a totalitního režimu s omezením svobody slova, pohybu a dalších svobod.

NA ROZDÍL OD POLITIKŮ NABÍZEJÍ EXTREMISTÉ ŘEŠENÍ SKUTEČNÝCH CELOSPOLEČENSKÝCH PROBLÉMŮ (NAPŘÍKLAD DROG, KRIMINALITY ČI MENŠIN).

„Řešení celospolečenských problémů“ je nezbytnou součástí populistické propagandy. Jedná se o témata lehce uchopitelná a pro veřejnost viditelná, se kterými se lze snadno ztotožnit a která často rezonují se strachem, ale i upřímnou snahou řešit problémy, k nimž patří například soužití s lidmi ze společensky vyloučených lokalit. Jejich cílem – typicky v pojetí Národní či rozpuštěné Dělnické strany – je především snaha zaujmout pozornost veřejnosti a získávat politické body. Extremisté ovšem tyto problémy neřeší, ale pouze na ně poukazují, čímž se sami zviditelňují.

Řešení problémů nabízená extremisty přinášejí jen další problémy: ohrožení života, zdraví a majetku jednotlivců i skupin, trestné činy, poplatky za zásahy policie atd. Návrhy pravicových extremistů se často omezují na zvýšení represe, ale chybí jim konkrétní strategie. Hlavním cílem je přinést jednoduché návody, které lze dobře „prodat“, bez ohledu na jejich uskutečnitelnost. Nelze opomenout fakt, že jimi nabízené metody boje proti kriminalitě jsou samy o sobě kriminálním jednáním, viz například návrh Národní strany na konečné řešení romské otázky, který se v názvu přímo odkazuje k nacistickému vraždění.

NEONACISTÉ JSOU PROTI NEPŘÍZPŮSOBIVÝM OBČANŮM.

Využívání paušalizovaného označení „nepřizpůsobiví občané“ je vytvářením kolektivní viny. Za „nepřizpůsobivého“ může být označen kdokoli odlišný: cizinci, homosexuálové, ekologové, lidé s odlišným životním stylem. Stejným slovem – „unanpassungsfähig“ – označoval hitlerovský režim skupiny, které nechal později vyvražďovat v koncentračních táborech. Neonacisté a jiné extremistické skupiny ve své propagandě tohoto termínu hojně využívají (fakticky jím však paušálně označují příslušníky romských komunit) a snaží se vytvářet dojem falešné „slušnosti a spordádanosti“ v protikladu k nepřizpůsobivosti.

Být otevřeně proti jakékoliv skupině obyvatel je v rozporu se zájmy společnosti, která naopak usiluje o smír a integraci. V pojetí extremistů je boj s „nepřizpůsobivými“ často jen ideologicky zaštitěnou snahou o praktikování násilností nebo vyvolání genocidy. Neonacisté tak přímo ohrožují mnoho skupin osob, například zahraniční studenty, příslušníky vietnamské komunity, odlišně vypadající mladé lidi, Židy, homosexuály, osoby se zdravotním postižením, bezdomovce a další menšiny.

Odpovědi vypracovali:

Miroslav Mareš – Masarykova univerzita v Brně (otázky č. 2–4)

Ondřej Cakl – Tolerance a občanská společnost, o. s. (otázka č. 5, první dva mýty)

Kol. autorů – Člověk v tísni, o. p. s. (otázky č. 1, 6–8 a poslední tři mýty)

Odkazy a kontakty:

Host, o. s.

P. O. BOX 142, 150 21 Praha 5

www.i-host.cz

Tolerance a občanská společnost, o. s.

P. O. BOX 125, 121 00 Praha 2

rasismus@centrum.cz

Webové stránky:

www.holocaust.cz

www.mvcr.cz/dokumenty/bezp_si03/extrem03.doc

www.rasismus.sk

Doporučená literatura:

Gabařlová, D. (ed.): Dovedu to pochopit? – Hrozby neonacismu.

Člověk v tísní, o.p.s., Praha 2008.

Herzeg, J.: Meze svobody projevu. Orac, Praha 2004.

Charvát, J.: Současný politický extremismus. Portál,

Praha 2007.

Chmelík, J.: Symbolika extremistických hnutí. Armex Praha ve

spolupráci s TRIVIS, Praha 2000.

Kol. autorů: Informace o problematice extremismu na území

České republiky v roce 2005. Ministerstvo vnitra, Praha 2006.

Lee, M. A.: Bestie se probouzí. BB art, Praha 2004.

Mareš, M.: Pravicový extremismus a radikalismus v ČR.

Barrister & Principal, Brno 2003.

Mareš, M.: Symboly používané extremisty na území ČR

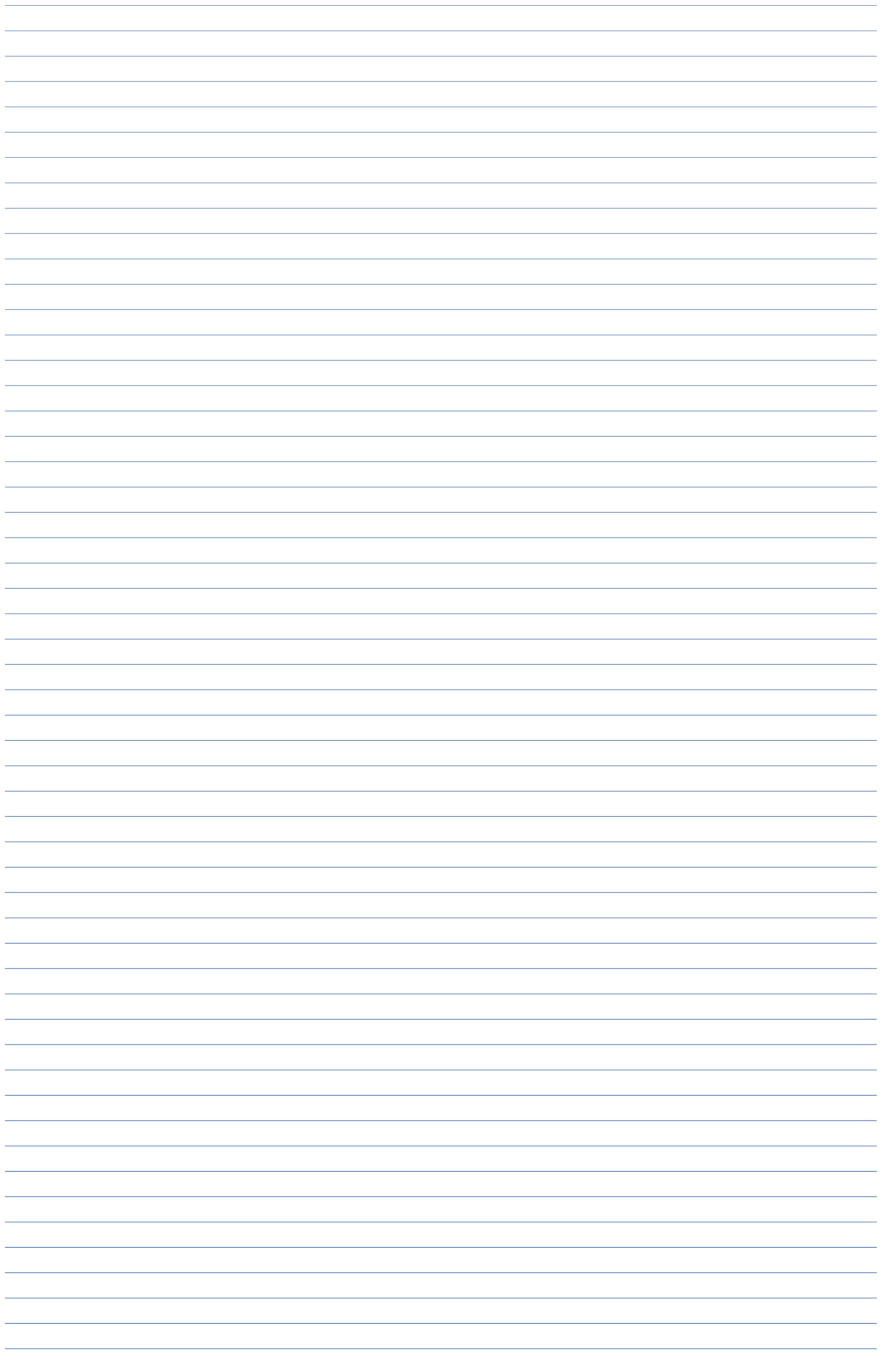
v současnosti. Ministerstvo vnitra, Praha 2006.

Štěchová, M.: Interetnické konflikty: jejich příčiny z pohledu

teorie a empirických sond, et al. IKSP, Praha 2004.

Další informace k tématu pravicový extremismus naleznete

u filmu Nenávistné pozdravy z Ruska.

SIROTCI Z RANGÚNU

Siobhan Sinnerton, Evans Williams, Jeremy Williams

Barma, Velká Británie / 2009 / 45 min.

Třetího května 2008 se nad Barmou přehnal mohutný cyklon Nargis, který za sebou zanechal přes 150 000 obětí a téměř dva miliony lidí připravil o střechu nad hlavou. Desítky tisíc dětí ztratily ze dne na den jak domov, tak rodiče. Jedním z nich je i desetiletý Ye Pyint, který se nyní sám stará o svou šestiletou sestru a tříletého bratra. I když byla Barmě nabídnuta zahraniční humanitární pomoc, vládoucí vojenská junta ji dlouho odmítala a zároveň zakázala vstup humanitárních pracovníků do země z obavy, že by přítomnost cizinců oslabil její moc. Snímek natočený dvěma kameramany z exilové organizace Democratic Voice of Burma je jedním z mála svědectví o průběhu a následcích katastrofy. I přes hrozící nebezpečí dlouholetého žaláře se dvojici barských reportérů podařilo v průběhu jednoho roku sledovat osudy několika sirotků. Přinášejí tak unikátní zprávu o každodenním životě lidí v jednom z nejbrutálnějších a nejpřísněji střežených režimů současnosti, který svým obyvatelům ani rok od přírodní katastrofy není ochoten pomoci. **P**

BARMSKÁ PAVUČINA

ANOTACE:

Tato aktivita probouzí u žáků skrze předkládané indicie hlubší zájem o probírané téma.

Mezipředmětové vztahy:

základy společenských věd, český jazyk a literatura, zeměpis, dějepis

Aktivita rozvíjí především tyto klíčové kompetence:

• k učení • komunikativní • občanské

Průřezová témata:

VDO (ZŠ), VMGES,
OVDS (SOŠ)

Věk: 13+

CÍLE:

Žáci:

- se naučí spolupracovat ve skupině,
- na základě pouze částečných informací umějí nalézt potřebné informace.

ČAS: 20 minut

POMŮCKY:

část pracovního listu pro každého žáka, zeměpisné atlasy

POSTUP:

1. Každý žák dostane jednu kartu s indicií z pracovního listu. Žáci si na základě obdržené indicie v duchu promyslí, z jakého státu bude dokumentární film, který dnes uvidí. Pak vytvoří dvojici s někým, kdo má jinou indicii, opět se společně zkusí zamyslet nad tím, jaký stát bude hlavním tématem, a pro sebe si zdůvodní. Stejným způsobem pokračují ve čtveřici a v šestici.
2. V závěrečné skupině se žáci společně dohodnou, o jaký stát se jedná. Postupně jednotlivé skupiny přednesou svůj návrh a zdůvodní svá rozhodnutí (propojí s navrhovaným státem co nejvíce indicí). Pokud ani jedna skupina nenajde správnou odpověď, mohou použít atlas a správnou odpověď najít podle slepé mapky státu. Případně jim napovíme, které státy s danou zemí sousedí (Bangladéš, Čína, Indie, Laos, Thajsko).

REFLEXE:

Společně projdeme všechny indicie a zdůvodníme, jak souvisejí s Barmou. U jednotlivě probíraných indicí se žáků ptáme, které další státy k indicii zařazovali a proč.

DOPORUČENÍ PEDAGOGA:

Aktivita byla odzkoušena na společenskovědním semináři třetího ročníku (20 studentů) ve dvou spojených hodinách. Je velmi vhodná jako úvodní motivační aktivita ještě před samotnou projekcí filmu. Lze ji zvládnout i v 10 minutách, je ale podmínkou žákům neprozradit téma a zemi, které se dokumentární film týká. Z indicí lze vybrat jen některé, tak aby byla aktivita přiměřená věkové skupině žáků. Na závěr je nezbytné ve stručnosti žákům vysvětlit pozadí jednotlivých indicí. Ne o všech (např. růže) měli tušení.

Pro mladší žáky bych doporučoval jednotlivé indicie v pracovním listu barevně odlišit, aby se při hledání odlišných indicí neztrácel čas a neodváděla pozornost od splnění úkolu. Skupiny s odlišnými indicemi se snáze sejdou.

Marek Výborný, Gymnázium Pardubice

Pro žáky:

Pro učitele:

Vysvětlení indicií:

červená růže – symbol kampaně Růže pro Aun Schan Su Ťij a Barmu (2006, Člověk v tísni)

fotografie filtračního zařízení na pitnou vodu – vymazané obličeje poukazují na nedemokratický režim, filtrační zařízení je známkou humanitární pomoci

fotografie barmské disidentky Su Ťij – podrobnější informace viz teoretická část

slepá mapa Barmy – ukázka slepé mapy

obrázek misky s rýží – rýže je jednou z nejdůležitějších barmských plodin

obrázek sošky Buddhy – převážná většina barmských obyvatel se hlásí k buddhismu

BARMA PĚTKRÁT JINAK

ANOTACE:

Projekt se soustředí na pět různých oblastí (zajímavá místa, historie, život obyvatel, mediální obraz Barmy, humanitární pomoc) souvisejících s Barmou, které jsou v její druhé části podrobně rozpracovány.

Mezipředmětové vztahy:

základy společenských věd, český jazyk a literatura, dějepis, zeměpis

Aktivita rozvíjí především tyto klíčové kompetence:

• k učení • komunikativní • sociální a personální • občanské

Průřezová témata:

OSV, VDO (ZŠ), MV, VMEGS, ENV, OIDS (SOŠ), ČŽP (SOŠ)

Věk: 13+

CÍLE:

Žáci:

- se seznámí se základními geografickými a historickými údaji o Barmě,
- sledují poslední vývoj událostí v Barmě,
- vyhledají potřebné informace k zadané oblasti.

POMŮCKY:

velký balicí papír s obrysem Barmy, část pracovního listu pro každého žáka, zeměpisné atlasy

ČAS: 45 minut + prezentace

POSTUP:

1. Každý žák obdrží jeden z textů z pracovního listu. Poté žáci vytvoří skupiny se stejným textem (pět skupin). Jejich úkolem bude společně splnit zadání uvedené pod textem.
2. Skupiny prezentují jednotlivé úkoly.
3. Poté následuje projekce filmu nebo pouze části filmu (prvních 25 minut).
4. Společně s žáky stručně zreflektujeme obsah dokumentu. Nejdříve se zeptáme: *Jak byste jedním slovem vyjádřili své pocity po zhlédnutí filmu?* Až všichni žáci pojmenují své pocity, pokračujeme s otázkami: *Co vás překvapilo? Jak vnímáte informace, které jste získali před projekcí, po zhlédnutí filmu? Co byste chtěli ještě k situaci v Barmě zjistit?*
5. Zadání projektového úkolu navazuje na úvodní práci s texty. Nejdříve však určíme pravidla, jak jsme zvyklí – rozsah projektu, práce s informacemi, zapojení jednotlivých členů skupiny, způsob zpracování, termín atd.

A. Průvodci cestovní kanceláře – Připravte prezentaci, která by lákala na krásy a zajímavosti Barmy, také by ale měla upozornit na možné obtíže a případná rizika, která mohou návštěvníky Barmy čekat.

B. Historici – V projektu se zaměřte na zajímavosti z historie, soustřeďte se zejména na popis vývoje událostí v letech 1948 (získání barské nezávislosti) – 2007 (tzv. šafránová revoluce).

C. Barmánci – Zaměřte se na život běžných Barmánců, na situaci některých národnostních menšin a politických vězňů v Barmě, najděte, která práva jsou porušována, a doložte konkrétním příkladem.

D. Zahraniční novináři – Sledujte zprávy z Barmy od postižení oblasti cyklonem Nargis (velmi zdatnou skupinu je možné odkázat na zahraniční zdroje, např. na stránkách <http://www.burmacampaign.org.uk/index.php/news-and-reports/last-month-in-burma> jsou shrnuty zprávy z Barmy během každého měsíce od dubna 2007), všimněte si nejen, co se děje v samotné Barmě, ale také, jakým způsobem se v zahraničí i v České republice různé organizace zapojují do protestů proti politické situaci v Barmě.

E. Humanitární pracovníci – V projektu se zaměřte na popis situace v roce 2008, kdy zasáhl barmské/yanmarské pobřeží cyklon Nargis. Zjistěte, které humanitární organizace (především české) a jakým způsobem v Barmě pracují/pracovaly, s jakými riziky a obtížemi se mohou tyto humanitární organizace setkat, případně mohly setkat (zejména v souvislosti s nedemokratickým režimem). Popište, jak vypadá současná situace.

6. V daném termínu následuje prezentace vypracovaných úkolů. Každá skupina má na svoji prezentaci jasné vymezený čas, který by neměla překročit.

REFLEXE:

Na závěr žáci shrnou, co je při vypracovávání úkolů nejvíce překvapilo, zda se něco nového dozvěděli atd.

Poznámka: Projekt může být krátkodobý, na vypracování úkolů je možné vymezit pouze týden.

DOPORUČENÍ PEDAGOGA:

Projekt ve zkrácené podobě byl odzkoušen na společenskovedním semináři.

Vynikající dokument, ve kterém se prolíná několik rovin pohledu na dnešní Barmu. Jednu rovinu tvoří aktuální dopady cyklonu Nargis na Barmu a její obyvatele. Druhá rovina souvisí s přístupem režimu vojenské junty k postiženým přírodní katastrofou. Další rovinou, která je svázána s využitím projektu, je seznámení s rozmanitými reáliemi Barmy – od historie přes přírodní a kulturní skvosty až po aktuální politickou situaci v Barmě. Lze tedy dokument s touto aktivitou použít například i v předmětech zeměpis či dějepis.

Vzhledem k časové délce dokumentu doporučuji využít pouze jeho část, téma se tam spíše opakuje a prohlubuje na příkladech dalších postižených dětí. Není tedy nutná projekce celého dokumentu. V každém případě je důležité po projekci věnovat nějaký čas bezprostřední reflexi. Film je „velmi silný“ a emotivní a v tomto smyslu je třeba nechat žáky mluvit, vyjádřit své pocity, dojmy...

Texty na pracovním listu jsou poměrně rozsáhlé, v nižších ročnících je možné texty zkrátit či rozdělit mezi více žáků. Lze také vybrat jen některé (např. k realizaci v předmětu dějepis – historický vývoj dekolonizace ve 20. století).

Projekt je možné také zkombinovat s motivační aktivitou do jednoho dvouhodinového bloku s projekcí uprostřed. Výsledek byl po odzkoušení přijat studenty výrazně pozitivně.

Marek Výborný, Gymnázium Pardubice

A / PRŮVODCI CESTOVNÍ KANCELÁŘE

Zájezd do Barmy

1.–3. den: odlet do **Rangúnu** – 2000 let stará pagoda Sule, zlatá pagoda Šweitigoum (Shwedagon, údajně více zlata než v britských bankách) aj., **Pegu** (Bago, nejvyšší zlatá pagoda, socha ležícího Buddhy – 55 m –, nově rekonstruovaný zlatý královský palác), zjistíme, zda ještě žije v klášteře obří staletá krajta, převtělený mnich, přejezd pod Zlatou skálu

4. den: jízda terénním autem pralesem do hor, **Ďjaiktchijou** (barmské poutní místo se známým pozlaceným „viklanem“ na skále – **Golden Rock**)

5.–7. den: jízda scénickou krajinou (rýžoviště, krajina se sukulenty, prales, hory s porostem borovic) do **Kalo**, jednodenní trek v **šanských horách** za horským kmenem **Palaun**

8. den: přejezd k jezeru Inlei se zastávkou v posvátných jeskyních **Pintaya** (série skalních domů naplněná šesti tisíci sošek Buddhů)

9. den: celodenní výlet na člunu po jezeře **Inlei** – rybářské vesnice, trh, manufaktury (kováři, stříbrotepci, tkalcovská dílna „žirafích žen“), klášter „skákejících koček“, rybáři pádlující nohou, plovoucí zahrady

10. den: přejezd do královského města Mandalaj – v případě časového optima zastávka v **Paleip** u „Pagody tří hadů“

11.–12. den: bývalé hl. město **Mandalaj** a někdejší královská města v jeho okolí, prohlídka královského paláce, „Největší kniha na světě“ (**Kuthoulto bhuya**), pagoda **Mahamuni** se slavnou sochou Buddhy a zázračnými sochami, ukořistěnými v chrámu Angkor Wat, tisícovka mnichů proudících v řadách z ranní žebroty na oběd v klášteře **Maha Gandha youm**, **Amarapura** (přechod jezera po nejdelším mostu z týkového dřeva), **Ďjauktoři bhuya** se vzácnými freskami, **Sakain** (kopce nad řekou Iravadi poseté pagodami), plavba člunem po řece **Iravadi** do **Minkunu** – obří pagoda, velkolepé výhledy na okolní krajinu z vrcholu pagody, největší nepoškozený zvon na světě, večerní vyhlídka z kopce v **Mandalaji**

13.–14. den: přejezd do **Pugamu** (Bagan, UNESCO) – zřejmě nejúchvatnější místo v Barmě, tisíce chrámů a pagod zaplňuje velkou planinu podél řeky Iravadi, celodenní pobyt (možnost vypůjčení kola), pozorování západu slunce z terasy pagody

15. den: mystická hora **Pouppa** (Mt. Popa) – sídlo nejmocnějších duchů celé Barmy, klášter vysoko na skále („myanmarský Olymp“), výstup po stovkách schodů za doprovodu opic

16.–17. den: návrat do **Rangúnu** – individuální volno, trh generála Aun Schana (nákupy suvenýrů), odlet a návrat zpět do ČR

Zdroj: http://karavela.cz/zajezd/dovolena_barma_842.html (28. 3. 2010)

Vyberte pět míst, které by měl návštěvník Barmy navštívit, zdůvodněte proč a najděte tato místa na mapě.

B / HISTORICI

Situace v Barmě od 19. století do osmdesátých let 20. století

V 19. století pronikali do Barmy Britové, kteří postupně ve třech britsko-barmských válkách od jihu dobývali Barmu (1. válka 1824–1826, 2. válka 1851–1852). Ve 3. válce v roce 1885 Britové dobyli královské město Mandalaj, sesadili posledního barmského krále Thibhoa a odvezli ho do exilu v Indii.

V koloniálním období (1885–1941) se Barma stala provincií Britské Indie; v roce 1937 byla od Indie oddělena. Proti britské koloniální nadvládě vznikl v Barmě odpor. Za druhé světové války se v Japonsku tajně cvičila skupina Třiceti soudruhů, v jejímž čele stál Aun Schan, a v prosinci 1941 byla v Thajsku založena Armáda nezávislosti Barmy (v roce 1943 přejmenována na Barmskou národní armádu). Za války okupovali Barmu Japonci, kteří 1. srpna 1943 vyhlásili formální „nezávislost“ Barmy. Odpor proti Japoncům vyústil do protijaponského odboje a osvobozenického hnutí. V srpnu 1944 byla ustavena Liga proti fašismu a za svobodu lidu, která tajně dohodla s Brity vojenskou spolupráci proti Japoncům. Dne 27. března 1945 zahájila Barmská národní armáda spolu s ligou ozbrojené povstání proti Japoncům. Rangún byl osvobozen 1. května 1945 a orgány Ligy proti fašismu a za svobodu lidu přebíraly moc do svých rukou.

Dne 10. listopadu 1946 vydala Liga proti fašismu a za svobodu lidu zásadní požadavek nezávislosti. Britská vláda byla donucena k jednání a 27. ledna 1947 byla v Londýně podepsána „Dohoda Aun Schana s Attleem“, která přiznala Barmě právo na nezávislost. V únoru 1947 se konala v městečku Pinloun (Panglong) v Barmě konference, na které se Barmánci dohodli s národnostními menšinami na vytvoření federativního barmského státu, v němž bude národnostním menšinám zaručeno právo na vnitřní autonomii. V dubnu 1947 se konaly volby do ústavodárného shromáždění, 4. ledna 1948 pak byla vyhlášena nezávislost – vznikl Barmský svaz. V jeho čele však nemohl být „otec nezávislosti“ generálmajor Aun Schan, který byl 19. července 1947 spolu se šesti dalšími členy rady guvernéra zavražděn. V čele Ligy proti fašismu stanul U Nu, který se stal prvním ministerským předsedou.

Od počátku sužovala Barmský svaz občanská válka, když se proti vládě postavily dvě komunistické strany (Bílé vlajky a Rudé vlajky) a organizace národnostních menšin. To nakonec vedlo armádu v čele s generálem Nei Winem k převzetí moci v letech 1958–1960 a po kratším období U Nuovy vlády od roku 1962 až dodneška je u moci barmská armáda. Vojenská junta vyhlásila program „Barmská cesta k socialismu“ a v roce 1974 nastolila vládu Strany barmského socialistického programu, vedenou až do roku 1981 generálem Nei Winem. Stranická ideologie byla směsicí socialismu, buddhismu a izolacionismu. Junta pokračovala v občanské válce a tvrdě potlačovala jakýkoliv náznak opozice. Až do konce osmdesátých let s ní spolupracovaly socialistické státy, v šedesátých a sedmdesátých letech byla aktivní i ČSSR.

Koncem osmdesátých let se zhoršovala ekonomická situace země. Barma, někdejší rýžová obilnice Asie, země s bohatými přírodními zdroji – dřevo, uhlí, ropa, zemní plyn, cín, wolfram, olovo, zinek, stříbro, měď, nikl, rubíny, safíry, smaragdy –, se stala jednou z nejchudších zemí světa.

V roce 1988 došlo v důsledku zhoršující se ekonomické i politické situace k širokému prodemokratickému hnutí, do jehož čela se postavila dcera generálmajora Aun Schana, charizmatická Aun Schan Su Ťij.

Zdroj: <http://www.burma-center.org/cs/barma/historie/> (28. 3. 2010, zkráceno)

Vyberte pět dat, která považujete v historii Barmy za nejdůležitější, a zformulujte ke každému vybranému datu jednu větu, jež by co nejvýstižněji vystihovala, co se tehdy v Barmě stalo.

C / BARMÁNCI

Aun Schan Su Ťij

Aun Schan Su Ťij se narodila 19. června 1945. Její otec Aun Schan vyjednával s Velkou Británií v roce 1947 nezávislost Barmy a ve stejném roce byl svými odpůrci zavražděn. Su Ťij tak vyrůstala se svou matkou Kchin Ťij, vzdělání získala v anglických katolických školách během dětství stráveného v Barmě.

Ve vzdělání pokračovala na St. Hugh's College v Oxfordu, kde v roce 1969 získala bakalářský titul z filozofie, politologie a ekonomie. Titul Ph.D. pak obdržela v roce 1985 na Londýnské univerzitě (University of London), fakultě orientálních a afrických studií. Pracovala také pro vládu Myanmarského svazu (oficiální název Barmy). V roce 1972 si vzala Dr. Michaela Arise, odborníka na tibetskou kulturu, který žil v Bhútánu. Rok poté porodila v Londýně syna Alexandra a v roce 1977 syna Kima.

Su Ťij se vrátila do Barmy v roce 1988, aby se postarala o nemohoucí matku. Shodou okolností ve stejný rok dlouholetý vůdce vládní socialistické strany generál Ne Win rezignoval, což 8. srpna 1988 (8. 8. '88, den považovaný za příznivý) vedlo k masovým demonstracím za demokratizaci Barmy. Ty byly násilně potlačeny.

Su Ťij byla 20. července 1989 v Rangúnu zatčena a dána do domácího vězení podle stanného práva, které umožňovalo uvěznění na dobu až tří let bez obvinění nebo procesu. Z domácího vězení byla propuštěna 10. července 1995, 23. září 2000 byla opět zatčena a uvržena do domácího vězení. Po 19 měsících, 6. května 2002, byla propuštěna. Dne 30. května 2003, po masakru u osady Dipeyin, byla Su Ťij přes tři měsíce zadržována na tajném místě a poté opět dána do domácího vězení. Dne 25. května 2007 bylo její uvěznění prodlouženo o jeden rok, 24. října 2007 celková délka jejího domácího vězení dosáhla 12 let a protesty na její podporu se konaly ve 12 metropolích po celém světě.

V sobotu 22. září 2007, ačkoliv byla stále v domácím vězení, se Su Ťij na chvíli objevila u brány své rezidence v Rangúnu, aby přijala požehnání od buddhistických mnichů, kteří uspořádali pochod na podporu lidských práv.

Domácí vězení Aun Schan Su Ťij bylo naposledy prodlouženo v srpnu 2009 ve zmanipulovaném soudním procesu, ve kterém byla Su Ťij obviněna z porušení podmínek svého domácího vězení za to, že do jejího domu vnikl americký občan John William Yettaw poté, co přeplaval jezero Inya sousedící s domem.

V roce 1991 jí byla udělena Nobelova cena míru, na kterou ji navrhl tehdejší československý prezident Václav Havel. Dnes je jedinou zadržovanou nositelkou této ceny na světě. Su Ťij strávila v domácím vězení dohromady už více než 14 let (v domácím vězení byla držena v letech 1989–1995, 2000–2002, 2003–dodnes).

Zdroje: <http://www.burma-center.org/cs/barma/slavni-barmanci/aun-schan-su-tij/> (28. 3. 2010), doplněno Marií Peřinovou, Člověk v tísni, o. p. s

Stručně představte Aun Schan Su Ťij (maximálně pět vět) a promyslete si, která lidská práva v jejím případě byla porušována.

D / ZAHRANIČNÍ ZPRAVODAJOVÉ

1. Barmu zasáhl cyklon Nargis (4. 5. 2008 16:00)

Při ráděni cyklonu Nargis v Barmě přišlo podle místní státní televize o život už 350 lidí. V pěti oblastech, včetně Rangúnu, vyhlásila vládnoucí junta mimořádný stav. Vítr dosahující rychlosti až 190 kilometrů za hodinu způsobil obrovské škody na majetku. V nejhůře postižené deltě řeky Iravadi spadlo v některých městech až sedmdesát procent všech budov. Přesný rozsah poškození ale bude podle OSN jasný až za pár dní. Očekává se, že počet obětí ještě vzroste, až se barmským úřadům podaří navázat kontakt s městy a vesnicemi podél pobřeží. V rangúnském přístavu se údajně potopily čtyři lodě, zda na nich byla posádka, není známo. Z rangúnského letiště byly odkloněny všechny přílety do Mandalaj, které leží ve vnitrozemí. Všechny odlety byly zrušeny.

Zdroj: <http://www.ct24.cz/svet/13968-barmu-zasahl-cyklon-nargis/> (28. 3. 2010)

2. Cyklon Nargis referendum o barmské ústavě neodloží (5. 5. 2008 12:38)

Bez ohledu na následky sobotního ničivého cyklonu Nargis se referendum o barmské ústavě bude konat v plánovaném termínu, tedy 10. května. Informovala o tom barmská vojenská junta. Cyklon Nargis připravil o život přes 350 osob a další sta tisíce lidí přišly o střechu nad hlavou. V pěti oblastech země je vyhlášen výjimečný stav, některá města jsou údajně až z poloviny zničená. Bilance katastrofy bude pravděpodobně ještě horší, protože úřadům se zatím nepodařilo navázat spojení se všemi postiženými oblastmi.

Zdroj: <http://www.ct24.cz/svet/asie-a-australie/14070-cyklon-nargis-referendum-o-barmske-ustave-neodlozi-video/1/> (28. 3. 2010)

3. Cyklon Nargis si už vyžádal 10 000 obětí, číslo ale není konečné (5. 5. 2008 20:15)

Ničivý cyklon Nargis, který se v sobotu přehnal přes Barmu, si vyžádal nejméně deset tisíc obětí, jejich počet ale stále není konečný. Tři tisíce lidí je nezvěstných, sta tisíce přišly o střechu nad hlavou, některá města cyklon srovnal se zemí, mnoho oblastí je stále zcela odříznutých od světa. Barmská vojenská junta, která drží jeden z nejchudších asijských států už 46 let v izolaci, proto zcela mimořádně přijala nabízenou mezinárodní pomoc. První letadlo s ní má přistát v Rangúnu v úterý.

Zdroj: <http://www.ct24.cz/svet/14094-cyklon-nargis-uz-si-vyzadal-10-000-obeti-cislo-ale-neni-konecne/video/3/> (28. 3. 2010)

Na základě těchto zpráv připravte krátkou reportáž z místa katastrofy.

E / HUMANITÁRNÍ PRACOVNÍCI

Cyklon v Myanmaru postihl stovky tisíc lidí (6. 5. 2008)

Cyklon Nargis v oblasti delty řeky Iravadi na jihu Myanmaru po sobě zanechal tisíce obětí a stovky tisíc lidí bez přístřeší. Vítr o síle téměř 200 km za hodinu a bouře, která zasáhla město Yangon, vyvracely stromy, sloupy elektrického vedení a způsobily záplavy rozsáhlého území. Pět správních oblastí bylo myanmarskou vládou vyhlášeno za území katastrofy. Žije tam zhruba 24 milionů lidí, z toho šest milionů v největším barmském městě Yangonu. Tisíce lidí v oblasti jsou nezvěstní.

„Nemůžeme v tuto chvíli přesně říci, kolik lidí potřebuje pomoc. Předpokládáme ale, že se jedná o stovky tisíc,“ řekl v New Yorku novinářům ředitel Úřadu OSN pro koordinaci humanitární pomoci (OCHA) Rašíd Chalikov. Potvrdil, že myanmarské úřady souhlasí s přílivem mezinárodní pomoci a že taková pomoc je už na cestě. Zdůraznil, že doufá, že vláda uvolní vízová omezení, aby životně důležitá pomoc mohla do země proudit co nejrychleji.

Chalikov jménem OCHA vyzval mezinárodní společenství, aby v maximální míře podpořilo záchranné práce. Dodal, že pracovníci OSN v Myanmaru dokončují výzvu světovému společenství, ve které specifikují finanční zdroje nutné k zajištění základních potřeb postiženého obyvatelstva. OCHA už dříve oznámila, že uvolní pět milionů amerických dolarů ze zvláštního fondu nouzové pomoci, aby pomohla rozjet širší mezinárodní odezvu.

Reakce systému OSN

Generální tajemník OSN Ban Ki-moon zdůraznil, že OSN je připravena poskytnout nezbytnou humanitární pomoc a mobilizovat další zdroje od mezinárodních dárců. Předseda Valného shromáždění Srgjan Kerim vyzval myanmarské úřady ke spolupráci s mezinárodním společenstvím a OSN, aby se pomoc k potřebným dostala co nejrychleji.

V oblasti je už tým OSN, který čeká na vyřízení cestovních formalit, aby se v zemi ujal koordinace mezinárodní humanitární pomoci.

Světový potravinový program (WFP) zahájil distribuci potravin v oblastech poničených cyklonem. Čerpá zatím ze zásob 800 tun potravin, jež má k dispozici pro případ katastrofy. V nepřístupných a těžko dostupných oblastech využívá letadla a helikoptéry nejen ke shozu jídla, ale i k rozmísťování svých pracovníků.

Také agentura OSN pro uprchlíky (UNHCR) sáhla okamžitě do svých nouzových zásob v sousedním Thajsku, aby lidem poskytla základní nástroje k budování přístřeší, stany, příkrývky a další prostředky k přežití. První dodávka je určena pro přibližně 10 tisíc lidí v oblasti Yangonu.

Ihned po katastrofě zahájil mapování situace a rozmísťování materiální pomoci v Yangonu a dalších postižených oblastech Dětský fond OSN (UNICEF). Prioritními oblastmi činnosti UNICEF bude zabezpečování pitné vody, hygienická opatření a ochrana a pomoc dětem s cílem obnovit co nejrychleji výuku na školách.

S ohledem na škody způsobené cyklonem Nargis v Myanmaru upozornil šéf sekretariátu programu OSN pro zmírňování následků katastrof Sálvano Briceño na význam funkčních systémů včasného varování. Poukázal na další země, kde je nebezpečí cyklonů výrazné – Kubu, Japonsko, Bangladěš – a kde efektivní systémy varování už dokázaly předejít rozsáhlým škodám na životech i na majetku.

Zdroj: <http://www.osn.cz/zpravodajstvi/zpravy/zprava.php?id=1406> (28. 3. 2010)

Vyhledejte v textu, na které konkrétní oblasti byla humanitární pomoc OSN zaměřena a kdo ji zajišťoval.

1. Jaká je historie Barmy?

Barma byla dříve britskou kolonií a **v roce 1948 se stala nezávislým státem**. Byla tehdy **jednou z nejrychleji se vyvíjejících a nejbohatších zemí jihovýchodní Asie**. V Barmě byla zavedena parlamentní demokracie, země se však **od počátku potýkala s řadou politických problémů** spojených s požadavky početných etnických menšin o větší autonomii a neochotou centrální barmské vlády tuto autonomii poskytnout. **Téměř ihned po získání nezávislosti v zemi vypukla občanská válka**, během které postupně sílila moc a význam armády. **V březnu 1962 generál Nei Win provedl vojenský převrat**, a nastolil tak dlouhé období vojenské diktatury.

Nerozvážná ekonomická politika vojenské vlády přivedla dříve bohatou zemi k ekonomickému kolapsu a **v roce 1987 zařadila OSN Barmu mezi nejméně rozvinuté státy**. **V roce 1988** vyvrcholila frustrace obyvatel z ekonomických problémů a nesvobody, **statisíce lidí se vzbouřily proti vojenské vládě a žádaly demokracii**. Přestože generál Nei Win pod tíhou masových protestů rezignoval, vlády se zmocnila nová vojenská junta, a represivní režim v Barmě tak pokračuje dodnes. **Při potlačování protestů bylo zabito přes 3000 demonstrantů a řada opozičních aktivistů byla uvězněna**, vytlačena do pohraničních oblastí pod kontrolou povstaleckých ozbrojených skupin či vyhnána do exilu. **V roce 1990** vojenská junta povolila demokratické volby, v nichž **se ziskem více než 80 % hlasů zvítězila opoziční Národní liga pro demokracii, vedená přední disidentkou Aun Schan Su Ťij**. **Junta výsledky voleb neuznala** a řadu zvolených členů parlamentu uvěznila. Odpor proti vojenské vládě však neustal a v zemi každoročně probíhají větší či menší protesty.

2. V roce 2007 proběhla Barmou vlna demonstrací.

Kdo je organizoval? Vedly k nějakým změnám?

V září 2007 proběhly v Barmě pod vedením buddhistických mnichů pokojné demonstrace, tzv. **šafránová revoluce**. Vojenská junta tehdy extrémně zdražila pohonné hmoty, v některých případech až o 500 %, což zásadně prohloubilo životní problémy Barmánců. K buddhistickým mnichům se přidala široká veřejnost. **Protesty však byly brutálně potlačeny**. Během podzimu 2007 byly v Barmě zatčeny tisíce lidí. V listopadu a prosinci 2008 vojenská junta zorganizovala rychlé procesy s aktivisty a odsoudila je k dlouhým trestům vězení. Například vůdčí organizátor

šafránové revoluce, buddhistický mnich U Gambira, byl odsouzen k 68 letům vězení. Celkem 23 členů Skupiny studentů generace 88 (tedy bývalých studentských vůdců demonstrací v roce 1988, kteří již strávili desítky let ve vězení) bylo odsouzeno k 65 letům vězení. Je mezi nimi i známý barmský disident a nositel ceny Homo Homini, udělované společností Člověk v tísni za příspěvek v boji za lidská práva, Min Ko Naing.

Během procesů byli odsouzeni i opoziční aktivisté, kteří v dubnu a květnu 2008 organizovali kampaň „Volte Ne“, která vyzývala barmské občany, aby v referendu hlasovali proti vládou sepsané ústavě. Odsouzeni byli i někteří dobrovolníci, kteří organizovali humanitární pomoc po cyklonu Nargis v Barmě. Známy komik Zarganar, který pomáhal organizovat pomoc pro oběti cyklonu a informoval o jejich situaci zahraniční média, byl odsouzen k 59 letům vězení – nyní mu byl trest snížen na 24 let. Celkem je **nyní v Barmě přes 2100 politických vězňů**.

Přes brutální represe však stále další lidé nacházejí odvahu kritizovat barmský vojenský režim. Menší protesty se odehrály při různých příležitostech, například během referenda o vládní ústavě v roce 2007 nebo při převezení Aun Schan Su Ťij do věznice Insein v roce 2009.

3. Jaký vliv má v Barmě náboženství? Proč se generálové bojí mnichů? Kolik lidí je věřících?

V Barmě žije přibližně 400 000 buddhistických mnichů a **buddhismus vyznává zhruba 89 % obyvatel**. Další se hlásí k islámu, křesťanství, hinduismu a jiným náboženstvím. **Buddhističtí mniši jsou v barmské společnosti respektováni a laická veřejnost je velmi ctí**. **Brutální zásah armády během šafránové revoluce, při kterém byli mniši bití, vyháněni z klášterů a svlékáni z rouch, proto vyvolal v celé společnosti obrovské rozhořčení a odsouzení**. Proto také laická veřejnost na mnohých demonstracích mnichy obklopila, aby je chránila před armádou.

Barmští buddhističtí mniši se přidali k protestům především proto, že denně vidí utrpení lidí žijících v ekonomicky vyčerpané zemi. Nebylo to zdaleka **poprvé, co barmská mnišská obec (sangha) v Barmě tímto způsobem zasáhla do politiky**. **Buddhističtí mniši byli aktivní již v dobách britské koloniální správy, v novější historii se mnozí z nich zapojili například do protivládních demonstrací v roce 1988.**

Jejich „zbraní“ proti armádě je symbolické převrácení mnišských misek dnem vzhůru, čímž naznačují, že nebudou od vojenských činitelů přijímat dary ani pro ně vykonávat náboženské obřady. To je v Barmě považováno za velice špatné znamení. Následkem toho již od devadesátých let **barmská junta buddhistickou obec omezuje a ponechává ji pod dohledem**, který se po šafránové revoluci opět zvýšil. Barmští generálové však také využívají buddhismus ke své propagaci, když se před televizními kamerami scházejí s představenými známých klášterů či poskytují finanční dary na stavbu a údržbu buddhistických pagod.

4. Kdy a kým byla založena organizace Democratic Voice of Burma (DVB)?

Jak funguje a kým je podporována?

Rozhlasovou stanicí Democratic Voice of Burma (DVB) založili v červenci 1992 barmští uprchlíci v Oslu s podporou norské vlády. V roce 2005 zahájila DVB také vysílání satelitní televize. Cílem DVB je především poskytovat Barmáncům informace o dění uvnitř země i ve světě, které státní média v Barmě následkem propagandy a cenzury opomíjejí nebo mění. DVB má dnes hlavní kancelář v Oslu a velké pobočky v Thajsku a Indii. V Barmě s DVB spolupracují desítky lidí. V době šafránové revoluce pracovalo pro DVB v Barmě přibližně 40 tajných reportérů. Přes brutální potlačení demonstrací a pronásledování novinářů dnes pro DVB pracuje kolem stovky mladých reportérů, kteří odvážně přinášejí informace o skutečné situaci v Barmě. Záběry, rozhovory a informace propagované přes hranice vysílá Democratic Voice of Burma zpět do Barmy prostřednictvím televize i rozhlasu.

Na fungování DVB finančně přispívají vládní i nevládní instituce, například norské ministerstvo zahraničí, americká nadace National Endowment for Democracy či švédská agentura Swedish International Development Agency.

5. Dostanou se ven z Barmy pravdivé informace? Jsou hranice uzavřeny?

Vojenská junta v Barmě zavedla přísnou cenzuru – veškeré noviny, časopisy, knihy, ale i třeba hudební CD jsou předkládány cenzurní komisi, která má právo vyškrtnout jakékoliv slovo, větu i celý text. Vojenská junta také usiluje o to, aby se informace o skutečné situaci nedostaly ven ze země. **Zahraniční novináři se do Barmy dostanou na oficiální víza jen výjimečně**

(například když se vojenská junta rozhodla ukázat světu nové hlavní město), případně musejí do země cestovat skrytě na turistická víza, ale v tom případě jim hrozí vyhoštění. To, zda se informace o porušování lidských práv dostanou do okolního světa, tak závisí především na samotných Barmáncích. Nejen pro Democratic Voice of Burma, ale i pro další exilová a zahraniční média pracují sítě odvážných lidí, kteří posílají informace do zahraničí, ať už elektronicky, po telefonu, nebo prostřednictvím těch, kteří překračují hranice do Thajska. Za tuto činnost jim hrozí vysoké tresty. Příkladem je i osmadvacetiletý Ngwe Soe Lin, který společně s kolegou natočil většinu záběrů pro film Sirotcí z Rangúnu. Zatímco jeho kolegové se podařilo utéci do Thajska, Ngwe Soe Lin byl zatčen a v lednu 2010 odsouzen k 13 letům vězení.

6. Jaký je v současnosti v Barmě politický systém (2010)?

Barma je vojenskou diktaturou. Oficiální hlavou státu je generál Than Šwei, předseda Státní rady pro mír a rozvoj (SPDC), jak se formálně nazývá barmská vojenská junta. SPDC tvoří velitelé jednotlivých složek ozbrojených sil a regionálních velitelství. O vnitřním fungování junty toho není navenek příliš známo, předpokládá se však, že Than Šwei má de facto **absolutní moc**. Zákonodárství má v rukou SPDC, neboť poslední volby do parlamentu se konaly v roce 1990 a parlament poté nikdy nebyl svolán. Výkonnou moc tvoří oficiálně vláda složená ze zhruba 30 ministrů, i ta však fakticky podléhá rozhodnutím SPDC.

7. Kolik dětí po cyklonu Nargis osiřelo? Nakolik jsou údaje uveřejňované státním aparátem věrohodné?

Cyklon Nargis připravil o přístřeší či jinak zaslal 2,4 milionů lidí a zanechal za sebou přibližně 150 000 mrtvých. Podle odhadů také během cyklonu přišly desítky tisíc dětí o své rodiče. Přesné statistiky však nejsou známy – nejen proto, že se jednalo o jeden z nejničivějších cyklonů v historii, ale také proto, že v Barmě ovládané vojenskou juntou se po řadu let nekonalo sčítání obyvatel a přesné statistiky nelze získat. Osudy sirotků po cyklonu je těžké rekonstruovat – někteří z nich byli následně umístěni do sirotčinců, jiní se dostali do uprchlických táborů na thajsko-barmské hranici, o další se postarali mniši z buddhistických klášterů. Některým z dětí pomohly také

zahraniční humanitární organizace, především na děti zaměřený Dětský fond OSN (UNICEF), který v postižené oblasti zřídil více než 100 komunitních center pro traumatizované děti. K některým sirotkům, jak ukazuje i tento film, se však pomoc nedostala a museli se o sebe postarat sami.

8. Byla po cyklonu do země vpuštěna alespoň nějaká zahraniční pomoc?

Proč ji generálové odmítali?

Včasný humanitární zásah po cyklonu Nargis zásadním způsobem zkomplikovala **barmská vojenská junta**, která **odmítala udělovat víza humanitárním pracovníkům a blokovala vstup do postižených oblastí**. Junta nejdříve odmítala přiznat rozsah katastrofy, později usilovala o to získat humanitární pomoc, avšak řídit její rozdělování bez přítomnosti zahraničních či mezinárodních humanitárních organizací – pravděpodobně proto, že měla strach z početné přítomnosti zahraničních pracovníků v Barmě a z možné ztráty kontroly. Situace obětí cyklonu se však stávala natolik vážnou, že mezinárodní společenství diskutovalo i o možnostech, jak dostat do Barmy humanitární pomoc bez souhlasu junty. Generální tajemník OSN Ban Ki-moon nakonec osobně navštívil Barmu a 23. května 2008 **po schůzce s nejvyšším představitelem Barmy, generálem Than Šweiem, oznámil, že humanitární pracovníci budou do oblasti vpuštěni**. Pomoc se tak ve větším rozsahu dostala k obyvatelům Barmy až téměř měsíc po cyklonu. **V zemi se však zvedla vlna solidarity a téměř ihned po katastrofě začali do postižených oblastí cestovat barmscí dobrovolníci z Rangúnu a jiných míst s penězi, oblečením, jídlem a dalšími nezbytnostmi, které se sbírali mezi sebou.**

9. Jaká je naděje, že se v Barmě změní politický systém? Kdo může mít na tuto změnu vliv?

Barmská vojenská junta dělá vše proto, aby zůstala u moci. **V květnu 2008 ve zmanipulovaném referendu junta prosadila novou ústavu**, podle které by měl v zemi začít fungovat parlament, v němž však **25 % křesel bude automaticky přiděleno armádě**, prezidentem země se má stát osoba s armádními zkušenostmi a právo volit do parlamentu nemají například členové náboženských řádů (tedy zhruba 400 000 buddhistických mnichů) ani lidé, kteří jsou ve výkonu trestu (všichni političtí vězni). Aun Schan Su Ťij

by podle této ústavy také nemohla být zvolena, neboť její manžel měl cizí občanství a její děti je stále mají. Vojenská junta také prohlásila, že **první volby do parlamentu proběhnou v roce 2010 – nic však nenásvědčuje tomu, že by se mohlo jednat o volby spravedlivé a demokratické**. Většina známých členů opozice je ve vězení, takže nemohou být voleni. Část opozice se rozhodla volby bojkotovat, protože vycházejí z ústavy, která je nedemokratická, jiní čekají na vyhlášení volebních zákonů, které dosud nebyly zveřejněny. Vojenský režim v Barmě tedy nedává žádný signál, že by mohlo dojít ke změnám. Na druhou stranu frustrace lidí v Barmě je velká a přes obrovské riziko zatčení tito **lidé neustále organizují nové protesty a protivládní kampaně**.

10. Proč žije většina obyvatel v absolutní chudobě, přestože má Barma velké nerostné bohatství?

Barma je země **bohatá na nerostné suroviny** – má zásoby ropy a zemního plynu, dřeva, drahých kamenů a rudy. **Těžbu a vývoz těchto komodit a de facto celou barmskou ekonomiku ovládají velké barmské společnosti, které vlastní armádní důstojníci nebo osoby s armádou spojené**. Následkem toho jdou výnosy z exportu a ze zahraničního obchodu především **do kapes barmských generálů** či do oblastí, které vojenská junta potřebuje udržovat, tedy především do armády či do budování nového hlavního města Neipyijto.

Nerostné bohatství je samozřejmě jedním z důvodů, proč vlády okolních i vzdálenějších zemí nechtějí vyvíjet na barmskou vládu tvrdší nátlak. Jejich zahraniční investice však přispívají k udržování barmské junty u moci. Mezi největší investory v Barmě **patří Singapur, Čína, Thajsko, ale i Velká Británie a Francie**. Například v projektu Yadana, který zahrnuje těžbu zemního plynu u pobřeží Andamanského moře, je hlavním investorem francouzská společnost Total a dále se ho účastní americký UNOCAL (nyní Chevron) a thajská státem kontrolovaná společnost PTT EP. Podle organizace Earth Rights International, která dlouhodobě sleduje projekt Yadana, jen v roce 2007 tento projekt generoval zisk 1,3 miliardy dolarů, z něhož 75 % šlo do rukou barmského režimu. Mezi velké investory do ropných a plynových projektů patří i malajská státem vlastněná společnost Petronas, japonský Nippon Oil a jihokorejský Daewoo International.

11. Co dělá mezinárodní společenství

na pomoc obyvatelům Barmy?

Kvůli porušování lidských práv, vysokému počtu uprchlíků (dle odhadů přibližně 700 000), vnitřně přesídlených osob (500 000) a ekonomických migrantů (2 miliony), produkci drog i nekontrolovatelnému šíření HIV/AIDS a dalších infekčních chorob se Barma v roce 2006 dostala na program Rady bezpečnosti OSN. Zvláštním zmocněncem pro Barmu byl jmenován Ibrahim Gambari, který ji navštívil již sedmkrát, nedosáhl však žádného zlepšení situace. V lednu 2007 Spojené státy předložily návrh závazné rezoluce k Barmě v Radě bezpečnosti, rezoluce však byla vetována Čínou a Ruskem. Čína dosavadní barmský režim podporuje, a tak blokuje většinu snah vyvíjet na generály nátlak.

Evropská unie každoročně obnovuje Společný postoj vůči Barmě (EU Common Position), ve kterém se evropské státy mimo jiné zavázaly ke zbrojnímu embargu vůči Barmě, zákazu dovozu dřeva a drahokamů, zákazu obchodování s vybranými barmskými státními společnostmi, zákazu vydávání víz barmským generálům do EU apod. Zákaz obchodování se však nevztahuje na ropu a zemní plyn, ze kterých plynou režimu velké zisky. Spojené státy vyhlásily zákaz všech nových investic do Barmy a realizují cílené sankce proti představitelům režimu a jejich obchodním stoupencům (zmrazování finančních účtů v zahraničí, zákaz finančních toků, zákaz obchodování s nimi apod.). Problémem však zůstává nejednotnost světového postoje a neustálá tendence zmírňovat postoj, aniž by došlo ke zlepšení situace.

Velmi významná je role asijských sousedů Barmy. Čína podporuje vojenskou juntou, neboť Barma je pro ni obchodním partnerem, dodavatelem ropy a zemního plynu a především strategickým územím, které Číně umožňuje pronikat do dalších zemí regionu. Indie se snaží význam Číny v regionu vyvažovat, a proto se k otázkám lidských práv v Barmě záměrně nevyjadřuje. Barma je od roku 1997 také členem Sdružení zemí jihovýchodní Asie (ASEAN). ASEAN vyznává politiku nevměšovat se do vnitřních záležitostí svých členů a v případě Barmy obhajuje strategii, že je prospěšnější Barmu zapojovat do mezinárodních aktivit, než na ni uvalovat sankce. Tato politika však dosud nevedla ke zlepšení situace, proto nyní začínají jednotlivé státy ASEAN vystupovat k barmskému režimu kriticky.

MÝTY A FAKTA:

KDYŽ SE ŘEKNE VOJENSKÁ DIKTATURA, ZNAMENÁ TO, ŽE NA KAŽDÉM ROHU ČI NÁMĚSTÍ JE VOJÁK.

Barma je právem považována za jeden z nejrepresivnějších režimů. Přesto když turista do země přijede, na první pohled většinou nic nepozná – největší město Rangún není zaplněno vojáky, tanky ani ostnatými dráty. Turistu naopak přivítají usmívající se lidé, exotické trhy a pagody. Samozřejmě se setká také s chudobou, která ale v regionu jihovýchodní Asie není výjimečná. Teprve příběhy Barmánců odhalí utrpení, které není vidět – v zemi je přes 2000 současných politických vězňů a více než 10 000 těch bývalých. Na ulici o nich ale nikdo nemluví, protože nikdy není jisté, jestli někdo z kolemjdoucích není informátor. I zatýkání často provádějí neuniformovaní agenti. A strach z neviditelného nebezpečí je často větší než strach z toho, co vidět lze.

BUDDHISMUS PŘÍSPÍVÁ K UDRŽOVÁNÍ VOJENSKÉHO REŽIMU V BARMĚ.

Odborníci na Barmu uvádějí řadu nejrůznějších názorů, proč v zemi přes silný odpor obyvatel stále vládne vojenská junta. Je mezi nimi i názor, že buddhismus jako náboženství, které prosazuje toleranci, trpělivost a smíření se se stavem bytí, napomáhá tomu, že se barmská junta drží u moci. Může to jistě být jedním z dílčích faktorů, je však třeba říci, že se proti vojenskému režimu v zemi několikrát výrazným způsobem postavili i sami buddhističtí mniši – již při demonstracích v roce 1988, ale především během šafránové revoluce na podzim 2007, kdy se postavili do čela protivládních protestů. Řada z nich byla za prosazování změny režimu uvězněna a také mnozí zmizeli beze stopy. Dokonce se našla i mrtvá těla některých mnichů.

KDYBY LIDÉ V BARMĚ OPRAVDU CHTĚLI ZMĚNU REŽIMU, UŽ BY JÍ DÁVNO DOSÁHLI, KAŽDÝ SI MUSÍ POMOCI SÁM.

Je nepochybné, že obyvatelé Barmy by měli být hlavními aktéry dění v zemi. Již mnohokrát také masově proti vojenské juntě vystoupili – opět připomeňme především demonstrace z let 1988 a 2007. Mimo ně každý den usilují lidé v Barmě různými způsoby o změnu režimu a demokratizaci v zemi – opoziční hnutí a strany organizují své členy, tajně operující organizace pořádají přednášky o lidských právech, sociální hnutí se

snaží o pomoc nejchudším a v etnických oblastech dokonce guerillové skupiny přímo bojují proti barmské armádě. Proti nim však stojí síla zbraní a především ochota barmské junty udělat cokoliv na ochranu své pozice – zatýkání, střelba do demonstrantů i popravu vesničanů pomáhajících guerillovým skupinám. Po více než 40 letech represí potřebují Barmánci pro vyřešení situace ve své zemi mezinárodní pomoc.

Odpovědi vypracovala:

Marie Peřinová – Člověk v tísní, o. p. s.

Odkazy a kontakty:

Amnesty International

Provaznická 3, 110 00 Praha 1

www.amnesty.cz, amnesty@amnesty.cz

Barmské centrum Praha

Dělnická 54, 170 00 Praha 7

www.burma-center.org, info@burma-center.org

Člověk v tísní, o. p. s.

Šafaříkova 24, 120 00 Praha 2

www.clovekvtisni.cz, info@clovekvtisni.cz

(o pravidelné měsíční novinky o situaci v Barmě se můžete přihlásit na internetové adrese barma@clovekvtisni.cz)

Webové stránky:

www.burmavjcom.title.dk

www.burmalibrary.org

www.dvb.no

www.irrawaddy.org

Doporučená literatura:

Bečka, J.: *Dějiny Barmy*. Nakladatelství Lidové noviny, Praha 2007.

TAK TO VIDÍM JÁ – PEPA

Dana Slanařová

Česká republika / 2009 / 14 min.

Čtrnáctiletý Pepa žije se svými rodiči v severních Čechách. Už od svých sedmi let tráví každou volnou chvíli na brigádách a vydělanými penězi přispívá do rodinného rozpočtu svých nezaměstnaných rodičů. Více než hračky ho vždy zajímalo, zda budou mít doma druhý den co jíst a čím topit v kamnech. Mrzí ho, že se na něj lidé v okolí často dívají skrz prsty. Jeho snem je vyučit se, mít vlastní dům a rodinnou pohodu. A kdyby se na něho usmálo štěstí a on vyhrál milion, koupil by rodičům kola a brusle a začali by si užívat spokojený život. **P**

CO MI CHYBÍ?

ANOTACE:

Smyslem aktivity je uvědomit si svou vlastní rodinnou situaci po stránce materiální i nemateriální. Druhá část aktivity vede žáky k empatii, která jim pomůže pochopit situaci sociálně vyloučeného člověka.

Mezipředmětové vztahy:

základy společenských věd, český jazyk a literatura

Aktivita rozvíjí především tyto klíčové kompetence:

• k učení • komunikativní • sociální a personální • občanské

Průřezová témata:

OSV, VDO (ZŠ), OVDS (SOŠ)

Věk: 12+

CÍLE:

Žáci:

- se seznámí s tématem sociálního vyloučení,
- hledají příčiny, projevy a důsledky daného jevu,
- se snaží porozumět lidem, kteří se ne vlastní vinou do takové situace dostali.

POMŮCKY:

papíry A5 pro každého žáka, psací potřeby

ČAS: 45 minut (včetně projekce)

POSTUP:

1. Žáci pracují samostatně. Nejprve jim položíme několik otázek, na základě jejichž zodpovězení by si měli uvědomit materiální i nemateriální zajištění ze strany vlastní rodiny. Můžeme se ptát např.: Máte vše, co ke svému spokojenému životu potřebujete, nebo vám něco chybí? Co postrádáte? Schází vám něco ke štěstí? Potřebuje člověk ke skutečnému štěstí také hmotné zajištění? Proč ano, proč ne? Co byste dělali, kdybyste vyhráli milion korun?

Poznámka: Zásadně nenutíme všechny žáky k tomu, aby každou svoji odpověď prezentovali před ostatními. Mohou totiž sami pocházet ze sociálně znevýhodněného prostředí, stydět se za to, případně se obávat reakce svých spolužáků.

2. Následuje projekce filmu.
3. Po projekci filmu rozdělíme žáky do malých skupin po třech až čtyřech. Ve skupině žáci hledají odpovědi na podobné otázky, které si kladli před filmem, tentokrát však z pohledu Pepy. Co Pepa má a co mu naopak chybí? Čeho cítí nedostatek? Co všechno by potřeboval? Co všechno by si přál? V čem je jeho život chudší a v čem bohatší oproti životu člověka, který netrpí hmotným nedostatkem?
4. Poté skupiny provedou krátkou Pepovu charakteristiku, tj. popíší prostředí, v němž žije, ale pokusí se také popsat jeho osobnost (povahu, vlastnosti).

REFLEXE:

Reflexe probíhá formou krátké diskuse, při níž necháme žáky projevit emoce, které v nich film a následné aktivity vyvolaly.

	JEDEN SVĚT NA ŠKOLÁCH – LIDSKÁ PRÁVA I.
FILM	TAK TO VIDÍM JÁ – PEPA
	AKTIVITA

ZDROJ:

inspirace na www.hranostaj.cz, upraveno

DOPORUČENÍ PEDAGOGA:

Aktivita byla odzkoušena ve dvou třídách osmého ročníku. Film i aktivita žáky zaujaly, s motivací nebyl problém. Během filmu, ale ani po jeho zhlédnutí se ve třídě neobjevil nikdo, kdo by se situaci Pepy smál, možná i proto, že v dané třídě je žák z podobné rodiny. I přesto všechny odpovědi na otázku „Co mi chybí?“ žáci přečetli nahlas.

Po projekci filmu měli žáci 1–2 minuty na to, aby se znovu v myšlenkách vrátili k filmu, zamysleli se nad tím, co viděli, a pokusili se jedním slovem vyjádřit obsah, respektive pocity, emoce, které v nich konkrétní část filmu vyvolala. Tato část práce se obešla bez diskuse, účelem bylo vtěsnat svoje myšlenky do jediného slova, mělo to jednu podmínku – jedno slovo nesmělo zaznít dvakrát. Žáci to zvládli bez problémů. Tato metoda reflexe se osvědčuje po filmech, které působí velmi emotivně. Na závěr žáci dostali za úkol napsat stručnou charakteristiku Pepy – jaký je? V čem je jiný a v čem je třeba i lepší než většina z nás?

Film i aktivitu bych určitě doporučil, a to zejména při probírání takových témat, jako jsou chudoba, sociální vyloučení, konzumní společnost. Film vede žáky k větší empatii, učí je porozumět, co takoví lidé prožívají, a vede je k tomu, aby je neodsuzovali jen proto, jak vypadají či v jakých podmínkách žijí. Film s aktivitou mohou zkrátka pomoci odbourat některé stereotypy v myšlení dospívajících dětí (ať už jde o stereotypy vytvořené díky rodině, vrstevníkům, médiím...). U komunikativní třídy doporučuji vyhradit si na aktivitu více času.

Stanislav Švejcar, Základní škola Zámecká v Litomyšli

MŮŽOU SI ZA TO SAMI

ANOTACE:

Aktivita interaktivním způsobem seznamuje žáky s problémy života sociálně vyčleněných lidí a odhaluje podstatné aspekty probíraného problému.

Mezipředmětové vztahy:

základy společenských věd, český jazyk a literatura, dějepis, zeměpis

Průřezová témata:

OSV, VDO (ZŠ), MKV, OVDŠ (SOŠ)

Věk: 13+

Aktivita rozvíjí především tyto klíčové kompetence:

• k učení • k řešení problémů • komunikativní • sociální a personální • občanské

CÍLE:

Žáci:

- rozvíjí vnímavost pro existující sociální problémy,
- si uvědomují předsudky a stereotypy ve vnímání a přijímání sociálně vyčleněných lidí,
- poznávají příčiny, projevy a důsledky daného problému a společně hledají možná řešení.

POMŮCKY:

pracovní list pro každou skupinu, velký arch papíru pro tvorbu myšlenkové mapy, psací potřeby

ČAS: 45 minut

POSTUP:

1. Po zhlédnutí filmu zjišťujeme, jak žáci problému sociální vyloučení rozumí. Ptáme se: *Jak rozumíte termínu „sociální vyloučení“? Jací lidé se do takové situace podle vás nejčastěji dostávají?* Odpovědi necháváme bez komentáře.
2. Dále žáci pracují v malých skupinách po třech až čtyřech. Každé skupině rozdáme rozstříhané karty z pracovního listu. Úkolem je přiřadit příklady ze života k faktorům ovlivňujícím sociální vyloučení. Po splnění úkolu žáci ve skupině písemně zformulují odpověď na otázku: *Jací lidé se do takové situace dostávají a proč?*
3. Skupiny prezentují své výsledky. Faktory se vzájemně prolínají, všichni nemusejí mít stejnou variantu odpovědi. Dále žákům přečteme Poznámku z pracovního listu.
4. Na základě získaných informací žáci společně vytvoří myšlenkovou mapu – jejím středem je situace Pepy, k níž doplňují vše, co podle nich s jeho situací souvisí. Žáci uvádějí jednotlivé momenty z filmu do souvislostí a zkusí navrhnout možné způsoby řešení Pepovy situace.

REFLEXE:

Reflexe probíhá formou diskuse. Žáci hledají možné cesty, jak lidem v takové situaci pomoci. Nejzajímavější návrhy zapisujeme na tabuli.

Pokud není čas na závěrečnou reflexi, je možné se domluvit s vyučujícím českého jazyka a literatury, aby žáci například v hodině slohu napsali na téma, které probírali, krátkou úvahu, v níž by všechny svoje postoje a názory zhodnotili.

Poznámka: Naše vystupování během aktivity by mělo být takové, abychom žáky vedli k odmítnutí všech předsudků a stereotypů vůči lidem, kteří se do podobné situace jako Pepa dostali.

Aktivitu lze rozvést i tím, že žáci mohou navštívit patřičný městský úřad a zjišťovat, zda-li město sociálně

	JEDEN SVĚT NA ŠKOLÁCH – LIDSKÁ PRÁVA I.
FILM	TAK TO VIDÍM JÁ – PEPA
	AKTIVITA

vyloučeným spoluobčanům nějak pomáhá (a když ne, proč; pokud ano, jak), dále se mohou zabývat tím, jakým způsobem těmto lidem pomáhají různé organizace, jak by mohli pomoci obyčejní lidé, jako jsou oni sami, apod.

Také je možné si v menších skupinkách zahrát deskovou hru – Cesta z ghetta (společnost Tady a teď, o. p. s.).

DOPORUČENÍ PEDAGOGA:

Dokument „Pepa“ z cyklu „Tak to vidím já“ má několik výhod, ale zároveň i úskalí. Výhodou je jeho délka (cca 20 minut), která umožňuje jeho zařazení i do jedné vyučovací hodiny. Dále (zvláště na ZŠ) odpadá problém s titulky (jedná se o český dokument). Film bych doporučil spíše pro žáky ZŠ, případně pro první ročníky SŠ.

Jako možné úskalí může být vnímána nejednoznačnost hlavního hrdiny. Film se snaží maximálně navodit jeho pozitivní obraz, ale žáci mohou poukazovat i na negativní projevy (jeho evidentní problémy se vzděláním, krádež cihel, dříví).

V úvodu je třeba zohlednit věk a vyspělost žáků. U mladších může být problém s porozuměním pojmu „sociální vyloučení“ – nutno vysvětlit.

Při práci ve skupinách je nutné počítat s možnou diskusí u jednotlivých příběhů a faktorů ovlivňujících sociální vyloučení. Tím se může celá aktivita natáhnout. Nicméně u této aktivity by nebylo šťastné některé karty vynechat. Ztratil by se tím efekt různorodosti faktorů ovlivňujících sociální vyloučení. Důležité je nezapomenout na poznámku z pracovního listu. Může posloužit jako shrnutí celé aktivity po prezentaci výsledků práce skupin jednotlivými mluvčími.

Čtvrtý bod s myšlenkovou mapou lze bez problémů vynechat. Pokud ale čas a okolnosti dovolí, je metoda myšlenkové mapy výhodná pro závěrečný návrat k filmu a hledání možných řešení Pepovy situace. Tento bod lze rozšířit i do dalších podob – například zpracovat za domácí úkol další osudy Pepy a svůj názor zdůvodnit. Stejně tak lze přeskočit část aktivity s prací ve skupinách s kartami a přejít rovnou k myšlenkové mapě. Potom je ale třeba nevypustit citaci poznámky.

V každém případě by průběh aktivity měl směřovat k odmítnutí všech předsudků či stereotypů vůči lidem sociálně vyloučeným.

Marek Výborný, Gymnázium Pardubice

Přiřaďte faktory ovlivňující sociální vyloučení k příkladům ze života.

FAKTORY:

A) Pan J. B. (40 let) se svojí manželkou pracoval 20 let ve sklárně. Kvůli finanční krizi byla sklárna zavřena a pan J. B. i jeho manželka ztratili práci ze dne na den. Sklárna propustila více než 400 lidí. Když se pan J. B. vydal na úřad práce, zjistil, že mu žádnou práci nabídnout nemohou. Vzhledem k tomu, že má tři děti, snažil se práci hledat sám, bohužel bez úspěchu. Společně s manželkou mají řadu dluhů, které nejsou schopni splácet. Převážně se jedná o spotřebitelské půjčky, u nichž v některých případech už soud rozhodl o exekuci majetku. Třebaže je rodina zadlužená a potýká se s nedostatkem financí, pan J. B. už aktivně zaměstnání neshání. Nevyplatí se mu to, neboť by v důsledku exekučních rozhodnutí o značnou část mzdy okamžitě přišel. Legální zaměstnání by mu v jeho situaci nepřineslo zvýšení příjmů. Raději se tedy spoléhá na sociální dávky a příležitostnou práci na černo.

B) Osmičlenná rodina pana R. Č. (35) bydlí v pronajatém bytě. Vzhledem k tomu, že rodiče nemají zaměstnání, nejsou schopni platit nájem. Majitel dluhy na nájemném neviduje a v rozporu s platnou smlouvou přiměl manželku pana R. Č. podepsat souhlas s vystěhováním do 10 dnů od podepsání tohoto souhlasu. Podle smlouvy má nájemník nárok na měsíční výpovědní lhůtu, ale majitel bytu rodině vyhrožuje. To je také důvod, proč chce rodina odejít. Avšak nalézt nový byt pro rodinu se třemi dětmi je v této lhůtě prakticky nemožné. Manželka pana R. Č. se tedy obrátila na město a zažádala o přidělení dočasného ubytování v ubytovně. Jelikož rada města zasedá až za tři měsíce, nebude její žádost schválena včas a s umístěním bez projednání žádosti městští činatelé nesouhlasí.

C) Syn paní M. Š., kterému je nyní devět let, začal mít před rokem kvůli konfliktu s třídním učitelem problémy ve škole. Učitel několikrát odmítl syna paní M. Š. pustit během vyučování na toaletu, v důsledku čehož se syn vždy pomohl. Rodiče prostřednictvím terénního sociálního pracovníka podali stížnost, jejímž výsledkem byl návrh vedení školy na přeřazení syna do speciální školy. Psycholog přeřazení nedoporučil, protože na základě testů k tomu neshledal žádné důvody. Nicméně paní M. Š. přesto s přeřazením souhlasila s pocitem, že „tam mu bude lépe“, a problémy se tak vyřeší. Tím značně snížila šance svého syna na získání kvalitního vzdělání.

D) Pan J. H. je absolvent zvláštní školy, stejně jako jeho žena D. H. Pokud se rozhodnou legálně pracovat, jejich příjem se bude pohybovat kolem 15 000 korun (on jako kopáč 8000 Kč, ona uklízečka 7000 Kč). V případě, že jako rodina se čtyřmi dětmi požádají o sociální dávky, dávky přesáhnou výši legálního výdělků. Když se muž ještě rozhodne pracovat na černo, příjem rodiny se dále zvýší o nezdaněný příjem z této práce. Pro rodinu H. je tedy výhodnější pobírat dávky a příjem příležitostně zvyšovat prací na černo.

E) Paní M. Š. se ocitla v situaci, kdy potřebovala uhradit vyšší finanční částku. Vzhledem k tomu, že je na mateřské dovolené a její manžel je dlouhodobě nezaměstnaný, neměla dostatek hotovosti k úhradě této částky a nemohla se ani obrátit na nikoho z příbuzných, neboť ti se nacházeli též ve finanční nouzi. Vzhledem k tomu, že nesplňovala kritéria pro udělení půjčky v bance, obrátila se na nebankovní společnost, která jí poskytla půjčku bez ohledu na její bonitu, avšak na velmi vysoký úrok, který si nezadal s úrokem lichvářským. Paní M. Š. začala mít zanedlouho problémy se splácením půjčky. Vzniklou situaci řešila další půjčkou, čímž se ještě více zadlužila. Situace pokračovala platební neschopností v dalších oblastech a vyvrcholila soudem a exekucí. Paní M. Š. a její rodina se proto propadly hlouběji do osidel sociálního vyloučení, ze kterých je velmi obtížná cesta zpět.

F) Obyvatelé nejmenovaného města, kteří jsou často klienty úrokových společností, dokládají, že na úrovni agentů spolu tyto konkurenční firmy spolupracují: klient si vezme úvěr 10 000 Kč od agenta společnosti A. Když nedokáže splácet, navštíví ho agent A společně s agentem společnosti B, který mu poskytne úvěr 15 000 Kč na zaplacení dluhu společnosti A. Po několika měsících postup opakují. Pro oba agenty je strategie výhodná, neboť získávají provize. Klienti se však propadají do hlubší a bezvýhodnější zadluženosti.

PŘÍKLADY ZE ŽIVOTA:

1) Práce

Na lidi, kteří žijí v sociálně vyloučených lokalitách, se často pohlíží jako na líné. Avšak je potřeba si uvědomit, že tito lidé nemají šanci práci dostat. Často žijí v místech s obrovskou nezaměstnaností, jejich vzdělání je většinou velmi nízké, a tak jediná práce, kterou mohou sehnat, je práce na černo, většinou ve stavebním průmyslu. Pokud tento stav trvá dlouhodobě, ztrácejí pracovní návyky, začnou svůj život vidět pouze v krátkodobé perspektivě a postupem času začnou brát svůj stav za normální.

2) Bydlení

Sehnat bydlení je pro tyto lidi často ještě daleko větší problém než získat prostředky na obživu. Díky divoké privatizaci bytových fondů vznikly oblasti, často celá sídliště, jež vlastní soukromí vlastníci, kteří je často využívají ke svému obohacení. Jeden z častých modelů by se dal popsat takto:

Soukromá firma skoupí privatizované byty v nezájímavé oblasti s vysokou nezaměstnaností, špatnou infrastrukturou, prostě tam, kde se ceny nemovitostí drží při zemi. Poté vyhledá lidi, kteří vlastní byt v nějaké lepší lokalitě a kteří například dluží nějaké peníze. Těmto lidem pak nabídne výměnu s tím, že jim dluhy uhradí. Za byt dejme tomu na litvínovském Janově a „bonus“ několika desítek tisíc tak získá například byt na pražském Žižkově.

Vstupenkou do sociálního ghettá je často barva pleti. Romové tak mají mizivou šanci sehnat normální bydlení. Jedinou možností pak je vzít za vděk byty v ghettu.

3) Vzdělání

Zde je potřeba začít. Nízká vzdělanost je příčinou velké části problémů, které do sociálního vyloučení vedou. Lidé, velmi často Romové, nechápou, že s vyšším vzděláním roste šance na uplatnění v životě. Jejich životní zkušenosti jim však říkají, že v jejich případě hraje často důležitější roli barva kůže než kvalifikace. Toto vědomí pak bohužel přenáší i na své děti.

Cestou z tohoto bludného kruhu je inkluzivní vzdělávání. Tedy cesta, která se snaží děti vyžadující větší péči co nejvíce umísťovat do běžných škol. Dětem ze sociálně slabých rodin dá dobrý základ pro to, aby se kvalitně a napevno ukotvily v běžné společnosti, a členové majoritní populace se budou už od útlého věku učit vnímat odlišnou barvu kůže či tělesné postižení jako absolutně běžnou a normální věc.

4) Sociální politika

Velký problém České republiky. Neexistuje žádný koordinovaný postup. Vše v podstatě záleží na aktivitě jednotlivých ministerstev, nikdo vše neřídí centrálně. Nejsme schopni reagovat na specifika jednotlivých oblastí. Navíc systém sociálních dávek působí značně demotivačně.

Základním řešením musí být produktivní dialog všech zúčastněných subjektů (státu, samosprávy, neziskových organizací, sociálně vyloučených, ale i většinové společnosti).

5) Zadluženost

Většina lidí žijících v sociálním vyloučení trpí masivní zadlužeností. Velmi časté jsou půjčky u nebankovních subjektů (rychlé půjčky), pro které jsou tito lidé velmi vítanými zákazníky. Pokud půjčku nesplatí, zaplatíme ji my všichni, protože věřitel dostane peníze ze sociálních dávek dlužníka. Dalším velkým problémem je lichva. Ukazuje se, že v některých případech jsou tyto dluhy nakumulovány do obrovských výšek. A jejich šance na splacení se zmenšuje s každou další půjčkou.

6) Kriminalita

Sociálně vyloučené lokality jsou místa, kde kriminalita kvete. Jedná se například o krádeže či prostituci, které zapříčiní špatná životní situace. Ta vede lidi k užívání drog či ke gamblerství. Daří se zde také organizovanému zločinu. Místní podsvětí ovládají rodinné gangy, které kromě výše zmíněné trestné činnosti organizují i lichvu.

JEDEN SVĚT NA ŠKOLÁCH – LIDSKÁ PRÁVA I.	
FILM	TAK TO VIDÍM JÁ – PEPA
PRACOVNÍ LIST	

Poznámka:

V sociálním vyloučení se často ocitají lidé, kteří neznají dobře svá práva a povinnosti, jsou zadluženi, nějakým způsobem diskriminováni, mají nízké vzdělání, nejsou schopni uplatnit se na trhu práce, mají špatné rodinné zázemí, jsou to lidé z menšin, cizinci, handicapovaní atd.

Někteří jsou v této situaci proto, že zanedbali vlastní povinnosti, jiní prostě nedokázali uspět ve společnosti i přes snahu prosadit se v konkurenci. Často jde o kombinaci těchto důvodů.

V sociálně vyloučených lokalitách žijí zejména lidé, kteří se v krizi ocitli už před delší dobou a nejsou schopni se z ní vymanit, a tato krize se prohlubuje a transformuje také do dalších oblastí života. V sociálním vyloučení dobrovolně zůstává jen nepatrný zlomek lidí.

ZDROJE:

popis faktorů: www.integracniprogramy.cz

příklady ze života: http://www.epolis.cz/download/pdf/materials_83_1.pdf

1. Jak došlo k tomu, že se Pepova rodina dostala do této situace?

V dokumentu nejsou zachyceny životní příběhy Pepových rodičů. Lze se však domnívat, že oba rodiče mají nízké vzdělání a chybí jim dostatečné zázemí širší rodiny. Oba také s největší pravděpodobností žijí v jakési letargii, která je způsobena opakovanými neúspěchy na trhu práce, který nízké kvalifikovaným lidem – zejména v určitých regionech – nenabízí důstojné pracovní příležitosti ani odpovídající finanční ohodnocení. Situace Pepovy rodiny je tedy pravděpodobně způsobena kombinací výše uvedených vnějších a vnitřních faktorů.

2. Má Pepova rodina nárok na nějaké sociální dávky? Jaký je systém dávek pro sociálně slabé v České republice?

Systém dávek lze rozdělit do dvou hlavních oblastí – **dávky státní sociální podpory** (přídatek na dítě, rodičovský příspěvek, sociální příspěvek, příspěvek na bydlení) a **dávky pomoci v hmotné nouzi** (příspěvek na živobytí, doplatek na bydlení, mimořádná okamžitá pomoc).

Vzhledem k tomu, jaké film poskytuje informace, není úplně snadné říci, na jaké dávky přesně má Pepova rodina nárok. Dávky státní sociální podpory jsou obecně více většinově zaměřené – tedy má na ně nárok jakákoliv rodina s nezletilými dětmi, která má nižší příjmy. Dávky pomoci v hmotné nouzi jsou určeny těm rodinám, kterým dávky státní sociální podpory nestačí k tomu, aby dosáhly životního minima. Podle snímku je pravděpodobné, že Pepovi rodiče jsou **dlouhodobě nezaměstnaní** (nemají tedy nárok na podporu v nezaměstnanosti), a lze se tedy domnívat, že dávky státní sociální podpory nestačí k pokrytí základních výdajů rodiny. Budou tedy pravděpodobně také **příjemci dávek pomoci v hmotné nouzi**.

3. Jak reagovat, pokud se setkáme s dítětem z podobně situované rodiny? Jak je možné mu pomoci?

Pokud se setkáme s dítětem z dysfunkční rodiny, měli bychom si ověřit, zda je o jeho situaci někdo informován (třídní učitel, výchovný poradce apod.). Ostatní **děti by se k němu měly chovat kamarádsky, neposmívat se mu, ale ani mu nepůjčovat peníze, protože to nic neřeší – stačí se s ním rozdělit o svačinu,**

půjčit mu kolo, vzít ho se svými rodiči na výlet, dát mu kontakt na Linku bezpečí apod.

O situaci rodiny a dítěte v ní by měl vědět **Odbor sociálně-právní ochrany dětí (OSPOD)**, který zajišťuje ochranu práv dětí na příznivý vývoj a řádnou výchovu, ochranu oprávněných zájmů dítěte včetně jeho jmění a působí na obnovení narušených funkcí rodiny. Na problém může OSPOD anonymně upozornit soused, učitel apod. **Situace může vyústit až v odebrání dítěte a jeho umístění do dětského domova**, což však bývá až krajní řešení – v mnoha případech totiž sociální práce s rodinou přinese zlepšení. Je však důležité, aby pomoc byla poskytnuta včas a byla správně koordinovaná, aby nedocházelo k prohlubování utrpení dítěte, které v dané rodině vyrůstá.

Na úrovni sociální práce lze dítěti nabídnout jiné trávení volného času, například v nízkoprahových zařízeních pro děti a mládež, kde také může konzultovat své problémy s kvalifikovaným dospělým.

4. Jak může rodina tuto situaci řešit? Může jim pomoci stát nebo nějaká organizace?

Řešení dané situace může být zdoluhavé, ale je možné. **Důležitá je motivace lidí žijících v chudobě a sociálním vyloučení k pozitivní životní změně**, ale i otevřený přístup okolní většinové společnosti, a to jak místní samosprávy, tak veřejnosti. **Jednou z možností**, jak lze pomoci rodinám, které se potýkají s takto vážnými obtížemi, je tzv. **terénní sociální práce**, kterou v současné době poskytuje řada neziskových organizací. Její podstatou je práce sociálního pracovníka s jednotlivci, ale i celými rodinami, **zaměřená na řešení konkrétních problémů týkajících se bydlení, dlouhodobé nezaměstnanosti, problémů dětí ve škole, záškoláctví, výchovných problémů apod.** Principem je maximální zapojení samotného „klienta“ (či celé rodiny) do procesu řešení problémů.

V Pepově případě by terénní sociální pracovník pracoval s celou rodinou a zaměřil by se na otázku bydlení, zaměstnání (proč nepracuje otec a matka, případně proč si nejsou schopni práci dlouhodobě udržet), dětské práce, školní docházky a zajistil by případně Pepovi doučování. Důležité je celou rodinu neustále motivovat, vysvětlovat jednotlivé kroky při řešení svízelné situace a maximálně ji zapojovat. Situaci Pepovy rodiny negativně ovlivňuje i neutěšená situace v celém regionu, který je charakteristický nedostatkem pracovních příležitostí, nedostatečně

rozvinutou infrastrukturou apod. Terénní sociální práce by tak měla být doplněna o činnosti iniciující systémové změny na místní úrovni.

5. Co je to sociální vyloučení? Jaké faktory ho ovlivňují?

Sociálním vyloučením rozumíme proces, kdy jsou jednotlivci či celé skupiny osob vytěsňovány na okraj společnosti a je jim ztížen či zcela zamezen přístup ke zdrojům, které jsou běžně dostupné ostatním členům společnosti. Mezi tyto zdroje řadíme zaměstnání, bydlení, sociální ochranu, zdravotní péči a vzdělání. Pro sociální vyloučení je pak charakteristická chudoba, dlouhodobá nezaměstnanost, nízké vzdělání a nedostatečná orientace v normách většinové společnosti.

Sociální vyloučení zahrnuje široký komplex aspektů, a pochopení jeho geneze tak nemusí být pro běžného člověka snadné. Obecně lze faktory, které podmiňují vznik sociálního vyloučení, rozdělit na vnější a vnitřní.

Vnějšími příčinami sociálního vyloučení rozumíme především **nevhodnou strukturu trhu práce** (nedostatek pracovních příležitostí pro nízké kvalifikované, diskriminace), **nevhodnou bytovou politiku** (nedostatek „levného“ a „sociálního“ bydlení) a **nerovné příležitosti ve vzdělávání** (vyřazování dětí se speciálními vzdělávacími potřebami ze škol hlavního vzdělávacího proudu). Současná společnost klade na jedince veliké nároky, a pokud ve společnosti nefungují podpůrné mechanismy, je nalezení plnohodnotného společenského uplatnění pro mnoho lidí, kteří jsou nějakým způsobem znevýhodněni, prakticky nemožné.

Vnitřními faktory pak rozumíme **jednání konkrétních lidí, které sociální vyloučení způsobuje, případně prohlubuje** – často je však důsledkem vnějších faktorů. Jedná se zejména o **ztrátu pracovních návyků při dlouhodobé nezaměstnanosti, neschopnost hospodařit s penězi, orientaci na okamžité uspokojení potřeb, která vyplývá z dlouhodobé frustrace (utracení dávek či výplaty za jediný den apod.), a také apatii a nízkou motivaci k řešení vlastních problémů.**

6. Jaká je výše nezaměstnanosti v České republice?

Výše nezaměstnanosti v České republice je pochopitelně kolísavá. V současné době je poměrně vysoká – **9,2 %** (stav k 1. 12. 2009), což je dáno probíhající

finanční krizí. Číslo, které je průměrné za celou Českou republiku, však nemusí vypovídat o míře sociálního vyloučení. Důležitá je statistika regionální nezaměstnanosti, případně statistika strukturální nezaměstnanosti (nezaměstnanost určitých věkových či vzdělanostních skupin apod.). **Daná statistika zahrnuje navíc pouze počty lidí, kteří jsou v evidenci úřadů práce, ale mezi lidmi žijícími v chudobě a sociálním vyloučení jsou početné skupiny stojící zcela mimo systém podpory.**

7. Jaké je životní minimum v České republice pro rodinu s dítětem?

Životní minimum je společensky uznanou minimální hranicí příjmu, pod níž nastává stav hmotné nouze. Konkrétně vymezuje výši nezbytných finančních prostředků pro domácnost nebo jednotlivce potřebných k zajištění výživy a ostatních základních osobních potřeb. Nezbytné náklady na bydlení se do něj nezahrnují. Ochrana v oblasti bydlení je řešena v rámci systému státní sociální podpory poskytováním příspěvku na bydlení a v systému pomoci v hmotné nouzi doplatkem na bydlení. Životní minimum pro dvě dospělé osoby a jedno nezaopatřené dítě ve věku od 6 do 15 let v ČR v roce 2010 činí **7440,- Kč. Životní minimum je součtem všech částek životního minima jednotlivých členů domácnosti.**

8. Od kolika let si mohou děti v České republice legálně vydělávat formou brigád?

Práce fyzických osob ve věku do 15 let nebo starších 15 let do skončení povinné školní docházky je **zakázána**. Speciální kategorií je pouze **umělecká, kulturní, sportovní a reklamní činnost dítěte za podmínek stanovených zákonem o zaměstnanosti**. Tato činnost musí být přiměřená věku dítěte a nesmí pro něj představovat nebezpečí, bránit jeho vzdělávání nebo docházce do školy a účasti na výukových programech. Také nesmí poškozovat jeho zdravotní, tělesný, duševní, morální a společenský rozvoj.

Mladistvé (**od 16 do 18 let věku**) smějí zaměstnavatelé zaměstnávat **pouze pracemi, které jsou přiměřené jejich fyzickému a rozumovému rozvoji**, a musejí jim poskytovat při práci zvýšenou péči. Mladiství do 18 let smějí pracovat pouze 40 hodin týdně, maximálně 8 hodin denně.

9. Existují nějaké statistiky, které by dokládaly, kolik dětí pracuje v České republice a kolik je takových rodin jako ta Pepova? Jak je vůbec možné, že takové rodiny jsou ve vyspělých zemích, respektive v České republice?

Odpověď na tuto otázku je složitější. V ČR se nevedou žádné statistiky týkající se dětské práce a nikdo se u nás tímto problémem víceméně nezabývá, což je způsobeno především tím, že se v ČR dětská práce nevyskytuje v takovém měřítku jako v rozvojových zemích. Pepa má možnost chodit do školy, což je základní rozdíl mezi ním a dětmi v rozvojových zemích, které většinou pracují na úkor vzdělání. V ČR je povinná školní docházka a Pepa do školy chodí. V případě, že by do školy nechodil, jednalo by se samozřejmě o zanedbání péče ze strany rodičů.

MÝTY A FAKTA:

SOCIÁLNÍ VYLOUČENÍ SE TÝKÁ JENOM ROMŮ, A TI SI ZA TO MŮŽOU SAMI.

Samotný film tento mýtus spolehlivě vyvrací. Sociální vyloučení je způsobeno vícečetným (především sociálním a sociokulturním) znevýhodněním. V žádném případě není dáno rasou, a už vůbec ne genetickými předpoklady. V případě Romů je sociální vyloučení prohloubeno etnickou stigmatizací. Romové jsou snadno rozpoznatelní, proto je jejich začleňování nejvíce ztíženo negativními stereotypy většinové společnosti – jsou výrazně diskriminováni na trhu práce, na trhu s bydlením i ve vzdělávacím systému. Z těchto důvodů je právě u Romů sociální vyloučení poměrně častým jevem.

KDO SE V SOUČASNÉ DOBĚ CHCE MÍT DOBRĚ, TAK SE DOBRĚ MÁ.

Jak již bylo naznačeno výše a jak je vidět ve filmu, celá řada lidí začíná svoji životní dráhu na zcela jiné startovní čáře než zástupci běžné většinové společnosti. Pepovi, který má obdivuhodnou vůli a odhodlání, se možná podaří vymanit z bludného kruhu sociálního vyloučení, je však zřejmé, že jeho motivace a snaha budou muset být mnohonásobně větší než u jeho vrstevníků. Bez dostatečného zázemí, podpory rodiny a pozitivních vzorů je velmi těžké nalézt plnohodnotné pracovní a společenské uplatnění. Většina lidí, kteří vyrůstají v podmínkách sociálního vyloučení, zcela pochopitelně takto mimořádnou vůli nemá. Můžeme

je ale za to odsuzovat? Můžeme si dovolit říci, že bychom to na jejich místě zvládali lépe?

NÁŠ STÁT TOLERUJE NEPLACENÍ DLUHŮ.

Tolerování neplacení dluhů oficiálně v České republice možné není. Pokud někde dochází k dlouhodobému neplatičství a zadluženosti vůči státu a místním samosprávám, je to obvykle dáno nedůsledností a nekonceptností pracovníků úřadů. Zákon umožňuje, aby samosprávy a stát získaly finanční prostředky, které jim právem náleží. Slouží k tomu tzv. institut zvláštního příjemce, který opravňuje úřady k použití sociálních dávek například na placení nájemného bez souhlasu příjemce. Pokud se tento institut použije včas, není nutné do budoucna využívat práce exekutorů, která daný dluh neúměrně zvyšuje, a tím v důsledku prohlubuje sociální vyloučení lidí žijících v chudobě.

Odpovědi zpracovaly:

Petra Klingerová – Člověk v tísni, o. p. s.

Kateřina Gabrielová – Člověk v tísni, o. p. s. (otázka č. 9)

Odkazy a kontakty:

Člověk v tísni, o. p. s.

Programy sociální integrace

Šafaříkova 635/24, 120 00 Praha 2

www.integracniprogramy.cz, mail@clovekvrtisni.cz

Ministerstvo práce a sociálních věcí

Na Poříčním právu 1/376, 128 01 Praha 2

www.mpsv.cz, posta@mpsv.cz

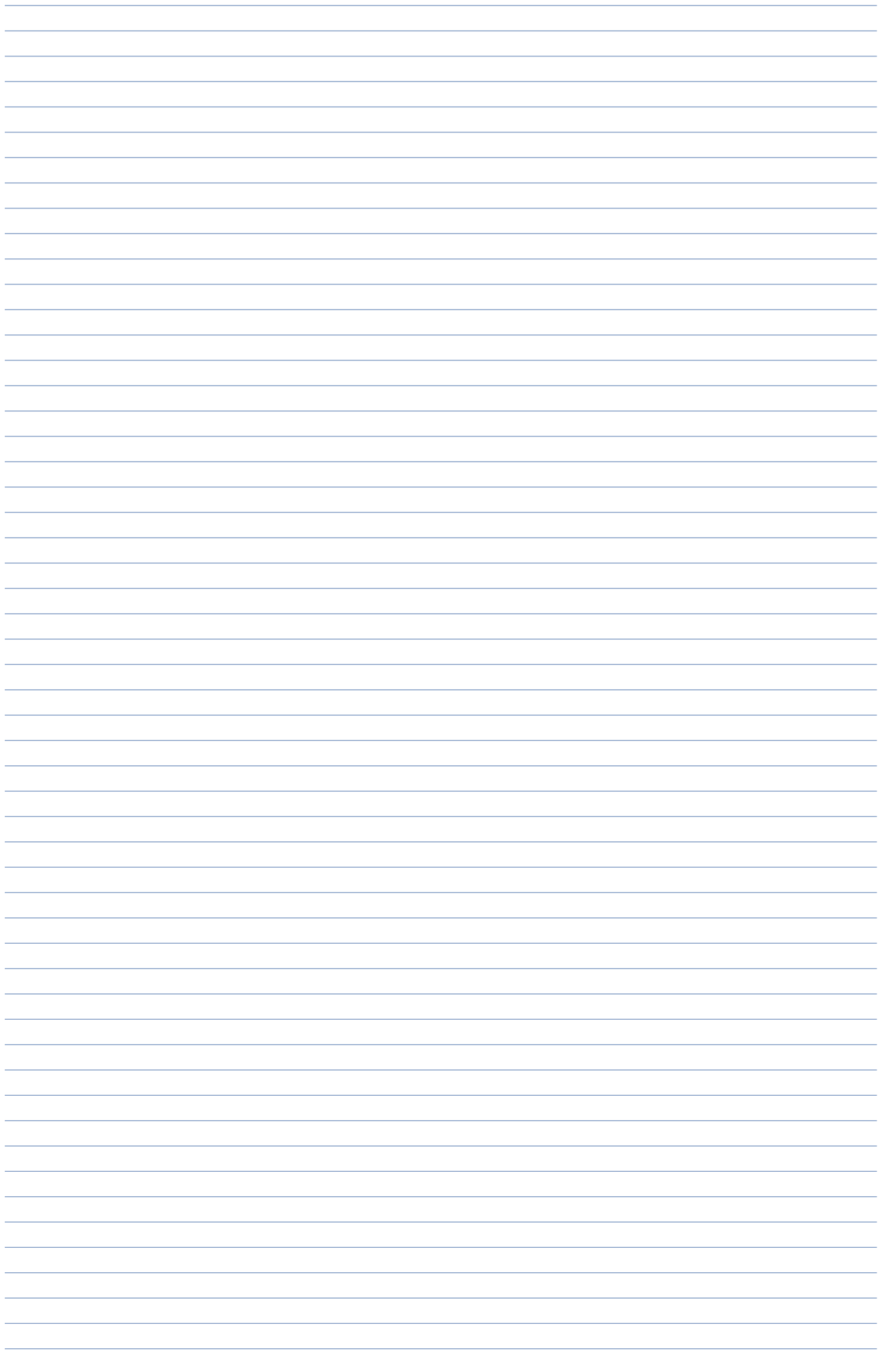
Doporučená literatura:

Matoušek, O.: Rodina jako instituce a vztahová síť. Portál, Praha 1997.

Moravec, Š.: Nástin problému sociálního vyloučení romských populací. www.epolis.cz/download/pdf/materials_67_1.pdf.

Sobotková, I.: Psychologie rodiny. Portál, Praha 2001.

Další informace o tématu sociálního vyloučení naleznete u filmu Já, moje romská rodina a Woody Allen.

JAK UČIT KONTROVERZNÍ TÉMATA

V mnohých materiálech Jednoho světa na školách se probírají témata, která mohou být pro vaši skupinu nebo jednotlivé žáky **velmi citlivá** či **kontroverzní** (např. rasismus, diskriminace, xenofobie, předsudky, náboženství...). Proto vám nabízíme několik rad a doporučení, jak s těmito tématy v hodinách pracovat.

Co jsou „kontroverzní témata“?

Témata, která jsou obvykle vnímána jako kontroverzní, mají **politický, sociální nebo osobní význam, vyvolávají emoce** a/nebo se zabývají **otázkami hodnot a víry**. Jsou obvykle komplikovaná a odpovědi na otázky s nimi související se nehledají lehko. **Téměř každé téma se může stát kontroverzním**, pokud skupina, která se jím zabývá, přdestře protikladná vysvětlení událostí s ním spojených, protichůdné návrhy řešení stávající situace nebo pokud je názor jedné části skupiny prezentován tak, že u oponentů vzbudí silnou emocionální odezvu.

Je důležité si uvědomit, že některé didaktické postupy nejsou nejvhodnější metodou k řešení kontroverzí. Kontroverzní témata se dotýkají hluboce zakořeněných názorů a zakotvených postojů. Říkat mladým lidem, co si mají myslet, nebo jim kázat o tom, jak se chovat, nebude mít přinejlepším žádný efekt, ale spíše hrozí to, že se zvažování alternativních postojů zcela uzavřou.

Základní pravidla

Před tím, než se s žáky pustíme do zvolené aktivity, je velmi důležité stanovit základní pravidla, která zajistí přátelské (tj. bezpečné) prostředí pro to, aby mohli bez obav a svobodně vyjadřovat své názory:

- vždy mluví jen jedna osoba a ostatní jí neskáčou do řeči,
- každý má právo vyjádřit svůj názor a být vyslechnut,
- všichni se snaží respektovat názor ostatních,
- je legitimní odmítat názory, ale nikoliv ty, kdo je vyjadřují,
- je povinné volit vhodný jazyk a vyvarovat se rasistických a sexistických poznámek,
- je dobré umožnit každému vyjádřit svůj názor a zajistit tak, aby byl každý vyslechnut,
- při prezentování svého názoru vždy každý vysvětlí, co ho k němu vede.

Role učitele

Při probírání kontroverzních témat hraje učitel klíčovou roli a on také určuje, **kdy, jak a zda vůbec vyjádří své postoje a názory**. Doug Harwood, skotský metodolog, rozlišil **šest možných rolí**, které učitelé nebo prezentující mohou při probírání témat zaujmout. Je důležité, abychom byli při volbě přístupu **flexibilní** a abychom si byli dobře vědomi, **proč ten který přístup v danou chvíli volíme**. Volba konkrétní role **závisí na tématu, věku žáků, předchozích aktivitách a dalších faktorech**. Můžeme také jednotlivé role a jejich funkce s žáky probrat předem, případně je vyzvat, aby jednu nebo více těchto rolí zaujali sami.

Angažovaný postoj – učitel má možnost vyjádřit a propagovat vlastní názory. U této role je třeba být opatrní, protože může vést k neobjektivní debatě.

Objektivní nebo vědecký postoj – učitel zprostředkovává vysvětlení všech relevantních postojů, aniž by vyjádřil vlastní názor.

Ďáblův advokát – učitel zaujme provokativní postoj oponující většině, a to bez ohledu na své vlastní skutečné názory. To mu umožňuje zajistit, že všechny postoje budou vzaty v potaz a že v případě, kdy celá skupina

zpočátku zaujímá stejné nebo podobné postoje, bude tento pohodlný konsenzus zpochybněn. Tato metoda také pomáhá klást nové otázky tam, kde mladí lidé mají své názory už pevně zažitě.

Obhájce – učitel přednese všechny relevantní postoje a poté výstup uzavře představením svého názoru a jeho logickým odůvodněním. To mu umožňuje zdůraznit aspekt, který by si žáci měli uvědomit předtím, než zaujmou vlastní názor.

Nestranný moderátor – učitel zajistí, aby všechny úhly pohledu byly vzaty v potaz, a to jak skrze vyjádření žáků, tak skrze literaturu nebo jiné zdroje. U této metody svůj postoj nevyjadřuje.

Přiznaná zainteresovanost – učitel vyjádří své názory, takže žáci je mohou později nezáujatě posoudit, a poté představí všechny další relevantní přístupy tak objektivně, jak je to jen možné.

DOPORUČENÍ PRO ŠKOLY PŘI ORGANIZOVÁNÍ DISKUSÍ

Pokud se škola rozhodne uspořádat diskusi o kontroverzních tématech, je potřeba připravit se na možné vyhocené situace. Pedagogové by měli preventivně ještě před diskusí promyslet různé krizové scénáře, které mohou nastat (např. pokud budou někteří účastníci záměrně rušit průběh akce, budou mít nevhodné poznámky vůči jiným diskutujícím, budou se je snažit (ne)verbálně zastrašit, začnou nahrávat akci na video apod.).

Ke každému krizovému scénáři by si měli pedagogové stanovit kroky, jak je budou řešit. Například po kolika varováních rušitele vykážou mimo prostor třídy, v jakých případech přivolají policii; je také možné upravit školní řád tak, aby explicitně zmiňoval zákaz pořizování záznamů z akcí na půdě školy a aby škola měla na své půdě možnost zabavit v podobných případech mobilní telefony a kamery.

S jednotným způsobem řešení případných komplikací by měli být seznámeni všichni pedagogové. Doporučujeme, aby jediný obrazový a zvukový záznam akce zajistila škola, přičemž účastníci na to budou předem upozorněni.

Pedagogové by měli s předstihem stanovit pravidla diskuse. Tato pravidla by měl před počátkem diskuse přednést moderátor (pedagog nebo externí profesionál). Pravidla mohou obsahovat například zákaz pořizování video- i audiozáznamů, stanovit maximální délku příspěvků a způsob přihlášení se o slovo, výhradní právo moderátora na udělení slova apod. Pedagog by měl být také seznámen s platnou legislativou, aby alespoň rámcově dokázal upozornit, že se diskuse posouvá k hranici zákona.

Zejména při veřejné diskusi je žádoucí zajistit zkušeného moderátora, který bude schopen uřídit případné krizové momenty (např. pokud je tato diskuse součástí širšího školního projektu). Je pravděpodobné, že vhodný moderátor bude požadovat honorář. Proto doporučujeme včasné dojednání způsobu financování a konkrétní částky s vedením školy. V případě veřejné diskuse lze i zvážit nastavení jakéhosi vstupního prahu – zájemci se například musejí předem registrovat, podepsat prezenční listiny apod.

Podobně jako na školních akcích, i na těch veřejných je potřeba dopředu upozornit na to, že nebude možno pořizovat záznam a že jediný oficiální záznam pořídí škola. V případě nereflextování na výzvu pořadatele či při neuposlechnutí výzvy k opuštění prostoru akce z důvodu jejího opakovaného rušení lze volat policii s podezřením, že dochází k porušení autorského zákona, k obtěžování, případně k výtržnictví.

Ukončení diskuse by mělo být nejzazším řešením, o které v podstatě extremisté usilují. Dodává jim argumenty pro tvrzení, že ostatní s nimi nejsou ochotni diskutovat pro jejich odlišné názory, z čehož si následně vyvodí důkazy o existenci cenzury.

DOPORUČENÍ PRO VEDENÍ DISKUSÍ

Příklady otevřených otázek pro moderátora diskusí, doporučené profesorem Robertem Fisherem v knize *Učení myšlení*:

Otázky hledající objasnění:

Můžete vysvětlit (jak)...?
Co myslíte tím že, ...?
Mohl/a byste mi dát příklad toho, jak...?
Jak toto napomáhá řešení...?
Má někdo otázku, na kterou by se chtěl zeptat...?

Vysvětlení
Charakterizující
Dávání příkladů
Podporující
Dotazující se

Otázky zjišťující důvody a důkazy:

Z jakého důvodu si myslíte, že...?
Jak víte, že...?
Jaké jsou vaše důvody k...?
Máte důkazy k...?
Mohl/a byste uvést pozitivní/negativní příklad k tomuto tvrzení...?

Formulace argumentu
Domněnka
Odůvodnění tvrzení
Hledání důkazů
Důkazy opoziční strany

Otázky zkoumající alternativní pohledy na věc:

Dala by se otázka položit jiným způsobem?
Existuje jiný úhel pohledu na...?
Co když někdo jiný navrhne, že...?
Co by někdo, kdo s vámi nesouhlasí, řekl/namítl?
Jaký je rozdíl mezi těmito pohledy na věc/názory?

Zopakování názoru
Spekulace/úvaha
Jiná možnost
Protiargument
Rozdíly

Otázky testující dopady a důsledky:

Co následuje potom, co...?
Souhlasí vaše tvrzení s vaším předchozím tvrzením o...?
Jaké by byly důsledky toho, že...?
Existuje obecné pravidlo...?
Jak by se to dalo otestovat, aby se zjistila pravda?

Důsledky
Shoda
Důsledky
Zobecňování
Testování pravdy

Otázky o otázce/diskusi:

Máte otázku k...?
Jaký druh otázky to je...?
Jak nám tato otázka/co bylo řečeno pomůže...?
Kde/ve kterých částech tématu můžeme doposud zobecnit?
Dostali jsme se blíž k zodpovězení otázky/problému?

Dotazování
Analýza
Spojování
Sumarizace/shrnutí
Dospění k závěru

Debriefing:

Ke konci diskuse se zeptáme žáků na konečné vyjádření k dané otázce/tématu. Zmíníme se o tom, co se podařilo, jaké další návrhy byly vzneseny, co žáky bavilo a co bylo naopak negativně vnímáno nebo co by změnili. Někteří moderátoři diskusí preferují probírat negativní názory žáků, které pramení z chybných úsudků, později, vně diskusní skupiny a individuálně.

Převzato z Global Citizenship Guides, Teaching controversial issues. Oxfam GB, 2006.

Zdroj: www.oxfam.org.uk/education/teachersupport/cpd/controversial

Fischer, R.: Teaching Thinking. 2nd edition, Continuum, 2003.

RADY A DOPORUČENÍ PRO PRÁCI S AUDIOVIZUÁLNÍMI PROSTŘEDKY VE VÝUCE

1. Zhlédnout snímek před projekcí

Je dobré **film nebo spot vidět před plánovanou projekcí** – pak je možné vybrat ho tak, aby svou náplní, rozsahem i náročností odpovídal naladění a možnostem třídy. Nestačí si jen přečíst synopsi; téma je někdy zpracováno náročnou formou, jindy je pro některé skupiny žáků neúnosná délka filmu nebo nevhodná forma sdělení.

2. Nezačínat kontroverzními tématy

Zkušenosti ukazují, že **není vhodné začínat** práci s audiovizuálními prostředky projekcí snímků zabývajících se **kontroverzními tématy**. Na diskusi o nich je dobré být připraven a mít už značné zkušenosti; to platí jak pro pedagoga, tak pro žáky.

3. Přítomnost lektora

Na besedu o složitějších tématech je vhodné – pokud je to možné – **přizvat lektora**. Nejlepší zkušenosti jsou **s lidmi z praxe** (terénní pracovníci, členové občanských sdružení, přímí účastníci akcí nebo aktéři jevů, o kterých film pojednává). **Finanční náklady** spojené s pozváním lektora je možné řešit s podporou vedení školy, sponzorů či podáním žádosti o grant.

4. Přítomnost asistenta

Pokud jsou aktivity, které pro žáky chystáme, organizačně náročné, vyplatí se využít ve třídě pomoc asistenta. Tím může být někdo z kolegů, ale také některý z ochotných rodičů.

5. Pozor na očekávání

Je dobré mít na paměti, že především **zpočátku nemusí výsledek projekce odpovídat našim očekáváním**. Důvodů může být několik: výběr nevhodného filmu nebo spotů, neochota nebo neschopnost dětí diskutovat, celkově špatné naladění, nedostatek zkušeností atd. Ale i zdánlivě odmítavé projevy žáků (agresivní výkřiky, znevažování situace apod.) jsou odpovědí a aktivitou, kterých lze využít pro další práci a citlivě usměrnit. **Nenechte se odradit.**

6. Příprava před projekcí

Doporučujeme **nepodcenit přípravu projekce** – jak **po stránce technické** (výběr učebny, bezchybný chod techniky, zatemnění atd.), tak **po stránce pedagogické** (dostatek znalostí o problematice, využití interaktivních metod, osobní vklad pedagoga apod.).

7. Cíl projekce

Cílem projekce by nemělo být pouze získání nových faktů a rozšíření znalostí, ale spíš **pochopení souvislostí** a přehodnocení některých postojů. Dokumentární filmy nenabízejí hotové recepty, spíš odkrývají další možné **úhly pohledu** na složitou problematiku. Je dobré představit si konečný výsledek pracovního bloku a stanovit, čeho chceme dosáhnout. Důležité je domluvit se s žáky a přesně pojmenovat, co od nich očekáváme. I malé cíle jsou velmi významné.

8. U delších filmů lze využít jen jejich část

Z časových důvodů, respektive vzhledem k omezení délkou vyučovací hodiny, je možné využít jen některé části filmu tak, abychom mohli dál pracovat s tématem, které snímek nabízí. Téma filmu může být příliš těžké, a tak ukončení v pravý čas, komentář situace nebo vložení vhodné aktivity mohou výrazně přispět ke vstřícné reakci ze strany žáků. Celý dokument je pak možné zhlédnout v rámci dobrovolných odpoledních projekcí, například v rámci školních filmových klubů.

9. Délka spotů nemusí být ideální

Při projekci spotů se vzhledem k jejich obvyklé délce (řádově desítky vteřin) může stát, že se žáci včas dostatečně nesoustředí, a děj spotu jim tak unikne. Proto doporučujeme pustit spot ještě jednou.

10. Reflexe

Velmi důležitou součástí práce s audiovizuálními prostředky je reflexe. Dokumenty, ale i sociální spoty zachycují fakta, emoce a často ukazují drsnou realitu. Žáci všechny tyto momenty vnímají a silně prožívají. Reflexe jim **umožňuje bezprostředně po projekci reagovat, vyjádřit se a uvolnit napětí**. Existuje mnoho způsobů a technik, kterými je možné reflexi provést (volné psaní, pětílístek, rýmování, vyjádření pocitu zvukem či pohybem, vytvoření mandaly aj.). Při volbě techniky je dobré zvážit její vhodnost pro danou třídu nebo skupinu dětí.

11. Práce s mapou

Při každé projekci filmu, který se neodehrává v ČR, je vhodné pracovat s mapou a společně lokalizovat, kde se děj snímku odehrává. Žáci pak mohou lépe vnímat souvislosti.

12. Nenutit všechny dělat všechno

Není vhodné žáky do realizace aktivit nutit. Může se stát, že některá z aktivit bude některým žákům nepříjemná. Pak je dobré „obsadit“ tyto žáky do rolí pozorovatelů, kteří sledují počínání zbytku třídy a mohou pak k průběhu činnosti poskytnout důležitou zpětnou vazbu.

13. Filmové kluby

Promítání dokumentárních filmů lze využít **nejen v běžné výuce**, ale je také možné zakládat školní filmové kluby, pořádat víkendové akce zaměřené na konkrétní téma, spolupracovat s jinými školami... Možností je celá řada.

14. Osobnost pedagoga

Klíčem k úspěchu je **osobnost pedagoga**. Je třeba, aby šlo o člověka s přirozenou autoritou, schopného na sobě pracovat jak profesně, tak osobnostně, empatického, vyzývajícího svým osobním příkladem k odmítání rasistických, xenofobních a šovinistických postojů. Mělo by jít o osobnost schopnou se žáky diskutovat, respektovat jejich postoje a nemoralizovat. A to jste právě vy.

15. Pojďme společně hledat, jak to jde, a ne, jak to nejde.

ORIENTAČNÍ ZASAZENÍ AKTIVIT A PROJEKTŮ DO RVP

Film	Věk	Aktivita / Projekt	Strana	Téma aktivity	Průřezové téma	Mezipředmětové vztahy
Albertova zima	I2+	Mýty vs. fakta	6	obecná aktivita	OSV, MV, OVDS (SOŠ)	ZSV, Čj a lit.
	I3+	Moje a tvoje hodnoty	9	hodnotový žebříček	OSV, OVDS (SOŠ)	ZSV, Čj a lit.
	I2+	Kdo jsem	11	hodnoty, vyrovnání se s nemocí	OSV, OVDS (SOŠ)	ZSV, Čj a lit., VkZ
Já, moje romská rodina a Woody Allen	I3+	Splněné sny generací	19	Romové, generační rozdíly, životní přání	OSV, VDO (ZŠ), MKV, VMEGS, OVDS (SOŠ)	ZSV, Čj a lit., Dě, Zem
	I3+	Krajina mého domova	23	Romové, pojetí domova	OSV, VDO (ZŠ), MKV, OVDS (SOŠ), ČSP (SOŠ)	ZSV, Čj a lit., Dě, Zem, Vv
Můj brácha Drona	I0+	Zlatá rybka	31	handicap	OSV, VDO (ZŠ), OVDS (SOŠ)	ZSV, Čj a lit., VkZ, Vv
	I2+	Kostka	34	handicap	OSV, VDO (ZŠ), OVDS (SOŠ), MV	ZSV, Čj a lit.
Nenávistné pozdravy z Ruska	I3+	Soused	39	rasismus, xenofobie	OSV, VDO (ZŠ), MKV, VMEGS, OVDS (SOŠ)	ZSV, Čj a lit., Zem
	I3+	První dojem	43	xenofobie	OSV, VDO (ZŠ), MKV, OVDS (SOŠ)	ZSV, Čj a lit.
Neviditelné dívky	I3+	Každý začátek je těžký	51	šikana	OSV, OVDS (SOŠ)	ZSV, Čj a lit.
	I2+	Klubíčko	54	sociální síť	OSV, OVDS (SOŠ)	ZSV, Čj a lit.
Příznak Martin	I2+	Naše obec přátelská	61	handicap, komunikace s veřejnou správou	OSV, VDO (ZŠ), OVDS (SOŠ), IKT (SOŠ), ČSP (SOŠ)	ZSV, Čj a lit., Zem
	I3+	Reportáž	64	handicap	OSV, VDO (ZŠ), OVDS (SOŠ), IKT (SOŠ), MV	ZSV, Čj a lit., In
Sesřih z akcí pravicových extremistů	I4+	Soud s dělnickou stranou	73	rasismus, pravicový extremismus	OSV, VDO (ZŠ), MV, MKV, OVDS (SOŠ)	ZSV, Čj a lit., Pn
	I4+	Napravení	77	rasismus, pravicový extremismus	OSV, VDO (ZŠ), MV, MKV, VMEGS, OVDS (SOŠ)	ZSV, Čj a lit., Dě, Zem
Sirotci z Rangúnu	I2+	Barmská pavučina	91	nedemokratické režimy, přírodní katastrofa, humanitární pomoc	OSV, VDO (ZŠ), VMGES, OVDS (SOŠ)	ZSV, Čj a lit.
	I3+	Barma pětkrát jinak	94	nedemokratické režimy, přírodní katastrofa, humanitární pomoc	OSV, VDO (ZŠ), MV, VMEGS, ENV, OVDS (SOŠ), ČŽP (SOŠ)	ZSV, Čj a lit., Dě, Zem
Tak to vidím já – Pepa	I2+	Co mi chybí	107	sociální vyloučení	OSV, VDO (ZŠ), OVDS (SOŠ)	ZSV, Čj a lit.
	I3+	Můžou si za to sami	109	sociální vyloučení	OSV, VDO (ZŠ), MKV, OVDS (SOŠ)	ZSV, Čj a lit., Dě, Zem

Vysvětlivky

Mezipředmětové vztahy: **ZSV** – základy společenských věd; **Čj a lit.** – český jazyk a literatura; **VkZ** – výchova ke zdraví; **Dě** – dějepis; **Zem** – zeměpis; **Vv** – výtvarný výchova; **In** – informatika; **Pn** – právní nauka

Průřezová témata: **základní vzdělávání a gymnaziální vzdělávání:** **OSV** – Osobností a sociální výchova; **VDO (ZŠ)** – Výchova demokratického občana (pouze základní vzdělávání); **VMEGS** – Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech; **MKV** – Multikulturní výchova; **ENV** – Mediální výchova; **ČŽP (SOŠ)** – Člověk a životní prostředí; **IKT (SOŠ)** – Informační a komunikační technologie; **ČSP (SOŠ)** – Člověk a svět práce

Odborné vzdělávání: **OVDS (SOŠ)** – Občan v demokratické společnosti; **ČŽP (SOŠ)** – Člověk a životní prostředí; **IKT (SOŠ)** – Informační a komunikační technologie; **ČSP (SOŠ)** – Člověk a svět práce

základní vzdělávání									
gymnaziální vzdělávání						odborné vzdělávání			
VDO	OSV	MKV	MV	ENV	VMEGS	OVDŠ	ČŽP	IKT	ČSP
Filmy	Průřezová témata	Aktivity							
Albertova zima		Mýty vs. fakta					x		
		Moje a tvoje hodnoty	x				x		
		Kdo jsem	x				x		
Já, moje romská rodina a Woody Allen		Splněné sny generací	x	x		x	x		
		Krajina mého domova	x	x			x		x
Můj bráška Drona		Zlatá rybka	x				x		
		Kostka	x		x		x		
Nenávistné pozdravy z Ruska		Soused	x	x		x	x		
		První dojem	x	x			x		
Neviditelné dívky		Každý začátek je těžký					x		
		Klubíčko					x		
Příznak Martin		Nаше obec přátelská	x	x			x	x	x
		Reportáž	x	x	x		x	x	
Sesřih z akcí pravicových extremistů		Soud s dělnickou stranou	x	x	x		x		
		Napravení	x	x		x	x		
Široťci z Rangúnu		Barnská pavučina	x			x	x		
		Barma pětkrát jinak	x	x	x	x	x	x	
Tak to vidím já – Pepa		Co mi chybí	x				x		
		Můžou si za to sami	x	x			x		

LITERATURA

POUŽITÁ LITERATURA:

- Kol. autorů: Čtením a psaním ke kritickému myšlení. PAU, Praha 1998.
- Kol. autorů: Dětská práce. Člověk v tísní (program Jeden svět na školách), Praha 2007.
- Kol. autorů: Příručka Jeden svět na školách pro SŠ. Člověk v tísní, Praha 2005.
- Kol. autorů: Sociální spoty. Člověk v tísní (program Jeden svět na školách), Praha 2006.
- Kol. autorů: Základy žurnalistiky pro redaktory studentských časopisů. Otevřená společnost, o. p. s. ve spolupráci se Sdružením dětí a mládeže, Horní Slavkov 2004.
- Neuman, J.; Tomeš, P.: Hry do kapsy IX. Portál, Praha 2005.
- Sitná, D.: Metody aktivního vyučování. Portál, Praha 2007.
- Šimanovský, Z.: Hry pro zvládnutí agresivity a neklidu. Portál, Praha 2002.

DOPORUČENÁ LITERATURA:

- Čaněk, D.: Národ, národnost, menšiny a rasismus. Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, Praha 1996.
- Čechová, B.: Nápadů pro rozvoj a hodnocení klíčových kompetencí žáků. Portál, Praha 2009.
- Holden, R.: Lidská práva: úvod do problematiky. USIA Regional Program Office, Vídeň 1996.
- Kašová, J.; Tomkov, A.; Dvořáková, M.: Učíme v projektech. Portál, Praha 2009.
- Kol. autorů: Dětská práce. Člověk v tísní (program Jeden svět na školách), Praha 2007.
- Kol. autorů: Efektivní učení ve škole. Portál, Praha 2005.
- Kol. autorů: Kompas – Manuál pro výchovu mládeže k lidským právům. Argo a Národní institut dětí a mládeže, Praha 2006.
- Kol. autorů: Učím s radostí. Kritické myšlení, o.s. a Step by Step ČR, o.s., Praha 2003.
- Morvayová, P.; Moree, D.: Dvakrát měř, jednou řež. Varianty, Člověk v tísní, Praha 2009.
- Šišková, T.: Výchova k toleranci a proti rasismu – Multikulturní výchova v praxi. Portál, Praha 2008.

POZNÁMKY:

[illegible]

POZNÁMKY:

[illegible]

SEZNAM FILMŮ

Albertova zima

Andreas Koefoed / Dánsko / 2009 / 29 min.

Albert je chlapec jako každý jiný, prožívá však dvě velká trápení – starost o zdraví své matky, která právě podstupuje léčbu rakoviny, a obavy z přestupu na novou školu. Dokument ukazuje, jak citlivě vnímá tyto skutečnosti dítě, zdánlivě ukryté za maskou netečnosti. Díky pomoci blízkých však na své problémy není samo.

Já, moje romská rodina a Woody Allen

Laura Halilovic / Itálie / 2009 / 50 min.

Devatenáctiletá Romka Laura chce být filmovou režisérkou, ale rodina ji nutí se vdát. Právě točí svůj první dokument. Tradice romské komunity, stále ještě kočující v Itálii, vypadají „zevnitř“ jinak, než jak je stereotypně vnímá většina společnosti. Snímek to ukazuje s hravostí a vtipnou nadsázkou.

Můj brácha Drona

Catherine Van Campen / Nizozemsko / 2009 / 19 min.

Drona je autista a miluje autobusy. Zná nazpaměť všechny trasy a zastávky v rodném Amsterdamu. Nemá žádné kamarády, ale jeho starší bratr Arjun na něj nedá dopustit. Pocitový snímek střídající černobílé a barevné pasáže ukazuje, že autismus rozhodně není na překážku láskyplnému sourozeneckému vztahu.

Nenávistné pozdravy z Ruska

Christof Putzel / Rusko, USA / 2007 / 20 min.

Šokující snímek varuje před vzrůstající vlnou neonacistického hnutí v Rusku. Skupiny skinheadů tam brutálně napadají imigranty a baví se tím, že rasisticky orientované útoky natáčejí a umísťují na internet. Nebezpečně se šířící fenomén má dokonce podporu některých členů fašisticky orientované strany zastoupené v ruské dumě.

Neviditelné dívky

Sidse Stausholm / Dánsko / 2008 / 40 min.

Marie, Silan a Maiken mají společný problém – nedokážou se začlenit do kolektivu. Nemají přátele a každý den ve škole je pro ně bolestný. Dívky se setkávají ve virtuální realitě. Sdílet nejistotu a strach z okolí jim pomáhá v nabývání pocitu, že na svá trápení nejsou samy.

Přízrak Martin

Aslak Danbolt / Norsko / 2009 / 28 min.

Martin se po autonehodě ocitl na invalidním vozíku a jeho život se rázem proměnil. Postupně přišel o přátele z „minulého“ života a musí si hledat nové. Komunikuje jen pomocí počítače. Podílí se na projektu, varujícím teenagery před řízením pod vlivem drog. Poučí se někdo z jeho chyb?

Sestřih z akcí pravicových extremistů

Česká republika / 2009 / 6 min.

Česká neonacistická hnutí si stále častěji hledají způsob, jak projevit svou rasovou nesnášenlivost vůči minoritním etnickým skupinám, žijícím v naší republice. Jejich sílu není radno podceňovat, spíše je důležité najít řešení, jak problému předcházet. Dokument nutí k zamyšlení, jak se může v jednotlivcích zrodit tak velká míra nenávisti k odlišnostem.

Sirotci z Rangúnu

Siobhan Sinnerton, Evans Williams, Jeremy Williams / Barma, Velká Británie / 2009 / 45 min.

Cyklon Nargis připravil desítky tisíc barmských dětí o domov i o rodiče. Řada z nich se proto stará nejen o sebe, ale i o své mladší sourozence, neboť vládnoucí vojenská junta zakázala vstup zahraničních humanitárních organizací do země. Snímek ukazuje, jakým způsobem je možné přežít i přes naprostou neochotu barmské vlády pomoci.

Tak to vidím já – Pepa

Dana Slanařová / Česká republika / 2009 / 14 min.

Čtrnáctiletý Pepa ze severních Čech předčasně dospěl – od svých sedmi let vydělává na brigádách, aby pomohl své rodině. Jeho otec i matka jsou totiž nezaměstnaní. Mrzí ho, že se mu lidé z okolí často posmívají, ale přesto dál sní svůj skromný sen o vyučení, práci, vlastním domě a o dárcích pro rodiče, kterým by rád koupil kola a brusle.

Jeden svět na školách

JEDEN SVĚT NA ŠKOLÁCH

Člověk v tísni, o. p. s.

Šafaříkova 24, 120 00 Praha 2

www.jedensvetnaskolach.cz

e-mail: skoly@jedensvet.cz

Podpořeno grantem z Islandu, Lichtenštejnska a Norska
v rámci Finančního mechanismu EHP a Norského
finančního mechanismu prostřednictvím Nadace rozvoje
občanské společnosti.

Projekt byl dále podpořen z dotačního programu MŠMT
na podporu vzdělávání v jazycích národnostních menšin
a multikulturní výchovy.